

Afhandling

om en Deel enten gandske nye eller vel forhen bekiendte, men dog for os

rare Planter,

som i Island og Grønland ere fundne,

tilligemed

en kort Indledning

om Urtelærens Tilstand i Danmark.

Læst i de sidste Sammenkomster Aar 1766. og de første af 1767. (a)

af

CHRISTEN FRIIS ROTTBÖLL.

S. I.

Blant de adskillige Aarsager, som have havt Deel i den Tilvæxt, som Urtelæren i vore Tider haver opnaaet, ere de til Videnskabers Opkomst foreenede lærde Selskaber ey den ringeste; Det er disse Indreininger, som vi maae tilskrive, at mange nye og paa langt fraliggende Steder vorende Planter ere blevne for os bekiendte, at en stor Deel gamle og for lang Tiid seete noyere ere blevne bestemte og beskrevne, at hele Slægter og Arter ved beqvemme Kien- detegn inden visse Grændser ere blevne ligesom indpælede og fraskilte fra deres dem lignende Stalsbrødre; at vi have faaet Oplysning om den vidtloftige Brug og Nytte, som adskillige Planter have paa forskjellige Steder i Huusholdningen og Lægekunsten, tilligemed adskillige andre Opdagelser, hvilke vilde blive for vidtloftige her at anføre, og ere desuden kundbare nok for dem, som ere belobne i de Parisiske, Londoniske, Berliniske, Bolognesiske, Petersborgske og Stockholmske Selskabers Skrifter; Jeg har saaledes troet, at en Botanisk Afhandling ikke skulde agtes uværdig at indføres blant vores Selskabs Handlinger, hvorfore jeg denne gang har foretaget mig at betragte en Deel af de Planter,

som

(a) I Begyndelsen af 1770. efterseet, og hist og her med Tillæg forbedret.

som i vores nordligste Lande vøxe, og vil som en Indledning forestille Urtevidenskabens Tilstand hos os meest i det foregaaende Seculo.

§. 2.

De første, som for Urtevidenskab hos os fortjene at nævnes, blive vel de, som have udgivet de første Lægebøger; thi saasom de fornemmelig have betient sig af eenfoldige Midler, tagne af Urteriget, have de været forbundne til at tale om vores indenslands Urter og deres Kræfter, samt forklare den Maade, paa hvilken Lægedomme af dem bleve tillavede; saaledes udgav den paa sin Tid store Mand Mester Christen Pedersen, Kannik i Lund til Malmøe 1534. en Bog in Quarto, som handler om Urtevand til at læge alle Sygdomme; samt hvorledes og paa hvad Tid om Aaret man skal brænde Vand af de Urter, som vøxe her i Riget paa Markerne, i Skove og Urtegaarde. Den berømte Henrich Schmidt i Malmøe udgav, som han selv i een af sine Fortaler siger, allerede 1520. i Trykken sin første Urtegaard, sammenskrevet til unge Scholares Brug, siden udgav han 1546. in Octavo sin anden og større Urtegaard, og føjede dertil Urternes Navne paa Latin, Dansk og Tydsk, og 1557. in Quarto i Kiøbenhavn sin tredie og fjerde Urtegaard meere ordentlig og flittig samlet, samt prydet med en Fortale af den berømte Danske Doctor og Professor i Lægekunsten Christianus Thorkilli Morhianus. Paa hans Tid levede den lærde Adelsmand M. Claus Urne, Proovst i Lunds Domkapitel, som maa have været en stor Etskere af denne Videnskab, siden vores Schmidt tilegnede ham sin anden og store Urtegaard 1546. og i samme giver ham Anviisning paa de Medicinske Urter, som han kunde indflytte i sin besynderlige Urtegaard, som han til den Ende paa sin Gaard Beltebjerg i Skaane havde anlagt; En synderlig Omstændighed! at finde en Dansk Adelsmand paa samme Tid til sin Forsnyelse at gjøre en Indretning, som de Følleslag, hvor Konster og Videnskaber da havde deres Sæde, begyndte at iværksætte, som det sikkerste Middel til Urtevidenskabens Udbredelse og Lægekunstens Forfremmelse (a) Mag. Niels Michelsen i hans Lægebog, trykt adskillige gange i dette Seculo, handler i den tredie Bog om nogle synderlige Urters Kræfter; Egeledes i den anden Bog om Lægedomme af Urter, som vøxe i Landet. Den, for sin Riigdom, høye Stand og Fødsel samt Lærdom, paa sin Tid saa høyt agtede Henrich Rangov, besørgede af

en

(a) 1546. tales om Urnes Have, som allerede an'agt. 1540 blev den Paduaniske, som er den allerældste; 1547 den Piisise og formodentlig den Bolognesiske; 1598 først den til Montpellier siiset; Alle de andre Haver ere yngre; siistede enten i 17 eller nærværende Aarhundrede.

en Codex i sit Bibliothekve en nye og forbedret Udgave in Octavo af det Poëma de virtutibus Herbarum, som for Æmili Macri udgives, hvilket til Lybek 1590. og siden til Hamburg 1596. er udkommen (a). Om trent ved samme Tid levede i Norge Doct. Henrich Hoyer, en lærd Medicus, som ikke allene til Leiden i Holland havde gjort Bekjendskab med Clusius og andre lærde Mænd, men og siden ved sin Breveverling med Pavius og ovenmeldte Clusius tilsendte disse berømmelige Mænd adskillige Norske Planter tilligemed deres Beskrivelser, hvorfor han og af den sidste med stor Berømmelse anføres (b). Vil man holde disse Begyndelser for ringe og af saadan Betskaffenhed, at de neppe vare værd at anføres, saa agter man ikke, at de samme Indsigelser kunne gøres imod en Dioscorides og Plinius, hos hvilke vi finde meget lidet foruden Planternes Kræfter og Virkning at være anført, man maa tillige betænke, at, dersom vi vare i dette 16de Aarhundrede lidet forekomne i denne Videnskab, saa finde vi de fleste Nationer da ikke at have bragt det meget videre.

§. 3.

Madurters Dyrkning synes ikke allene i det 16de Seculo at være indført, men endog efterhaanden anseeligen forbedret; og fandt efter min Tanke Aar 1515. holdes for den Tids Punkt, da man i Huusholdningerne haver begyndt her i Landet for Alvor at betiene sig af Havefager og Jordfrugter; Christian II. Dronning, som var fra Nederlandene, saae strax ved hendes Indkomst vores Mangel i dette Stykke; Hun, som kiendte Hollændernes Driftrighed og store Erfaring i den Slags Jorddyrkning, anpraiste dem derfor hos sin Egteherre, og fik Almager Bye, som deres Uffom endnu beboer, dem indrommet; Indretningen viiste og strax den forønskete Virkning, thi da Havefager soldtes for maadelige, og meget taalige Priser, fulgte Hovedstaden snart Hoffets, og Landet igien Stadens Exempel, hvorved Urterigets Anvendning til Føde blev alt efterhaanden hos Folk af en god Levemaade meere almindelig; og da den poleerte Deel af Nationen ingenlunde fandt beskjæftigelse i at tage Exempler af Fremmede, saa er det rimeligt, at deels fremmede Urtegaardsmænd, deels vores reisende Udelsmænd have efterhaanden ved deres Tilbagekomst,

D D D 2

komst,

(a) *Mall.* Cimbr. litterata.(b) Denne Henrich Hoyer var en Mand, som lagde sig meget, ikke allene efter Urternes men og Dyrerigets Kundskab, som paa den Tid var usadvanligt, han sees af *Car. Clusii* exotic. Lib. V. pag. 102. at have været Medicus i Bergen, foruden Planterne, som i *Clusii* Hist. plant. part. I. pag. 60. & pag. 118. nævnes, har han og sendt til Pavius adskillige Fugle fra Færøe, hvorom sees *Clus.* libr. exotic. V. pag. 102. og hans *Auctarium* pag. 367-369.

Komst søgt enten i deres Haver at frembringe, eller udenlands fra at forskrive nye Arter af Frugter og Jordvarter, som de ved deres Ophold paa fremmede Steder med Smag havde nydt, og paa denne Maade er Havedyrkningen meere og meere forbedret og udvidet, indtil vores Haver efterhaanden ere komne i Ligning med fremmede. Vi see iblant andre det sidste at være skeet af Peder Ore (a), som ved sit Ophold i Lothringen havde faaet Smag paa Bardervigste og Buur-felske Roer, og derfor 1570. lod 3 Edr. af samme forskrive, hvilke Slags Havefrugter saaledes næt op 200 Aar hos os have været bekiendte.

S. 4.

Hvor store Fortienester vore Lærde i 17de Seculo have havt i Lægekunsten, er vel hele Verden bevidst, da de i Chymie, Anatomie og andre Deele, saavel i den theoretiske som practiske Lægekunst have ey allene været berømte og høytagede Mand hiemme; men endog af de største udenlands Lærde anseete for skinnende Lys paa deres Tid; Og omendskiont den gunstige Tidspunkt for Planterlæren saa lidet hos os som paa andre Steder endnu var ankommen, saa har dog denne Videnskab efter de Tidens Maade, i vores Land ingentunde savnet sine vindskibelige Dykkere og ivrige Forfremmere. Iblant disse fand jeg nok (endskiont han ey af Fødsel var vores Landsmand) sætte den berømte Jochum Bursfer for i Spidsen, hvilken uden Modsigelse var den største Urtefamlere af dem alle. Denne Mand var født i Camenz i Dyre-Lausitz, gjorde i sine yngre Aar de vidtloftigste og møysommeligste Reiser til adskillige Lande, for at sanke og skrabe alle de Planter sammen, som han kunde overkomme. Og, som han stod i Benskab og Brevvevling med den udødelige Caspar Bauhin, saa sendte han samme mangfoldige rare Planter, ved hvilke han fik en stor Deel i hans Pinax og Prodromus, begge betydelige og umistelige Verker (b). Han blev kaldet til Dannemark, og Anno 1625. sat til Medicus og Physices Professor ved Academiet i Sorø, hvor hans sædvanlige Vindskibelighed ey heller forlod ham, da han vedblev med stor Flid at sammensamle de i vores Land vopende Planter, og efterlod sig et rart Liggendeskæ, bestaaende i en talrig Samling af de Danske Planter, foruden 30 (c) store Bøger af dem, som han paa sine uden-

lands

(a) Peder Ores Levnets Beskrivelse af Ryge, pag. 325. 326. han lod og adskillige Frugt-træer derfra indkomme.

(b) *Linnæi Amœnit.* Acad. Tom. I. pag. 142. og følgende Sider.

(c) Af disse 30. synes ey meere end 25. at have været komne i det Upsalke Bibliothek. Titulen for hver Tome har Bursfer med egen Haand skrevet saaledes: Horti ficci live stirpium

lands Reiser havde samlet, og efter Bauhins Pinax benævnet og bragt i Orden, hvilkke alle tilhobe af ham selv vare vores store Thomas Bartholin tiltænkte; men komme efter sin Evers Død først i det Seefeldske, og siden ved de Svenske Waabens Lykke, i det Cojeranste Bibliothek (a). Endelig er denne rare Samling efter adskillig Skiebne nu for største Deelen i Universitets Bibliotheket i Upsal bevaret (b), hvor den forhen ved begge Rudbeckerne, men fornemmelig i vore Tider ved den udødelige Linnæ har gjort den lærde Verden de vigtigste Tjenester, ved at oplyse og bestemme adskillige hos Caspar Bauhin forekommende mørke og tvivlsomme Planter (c). Peder Martin M. D. og Adjunctus ved Akademiet i Upsal har efter den store Botanicus Hr. Scherards Tilskyndelse udgivet 1724. paa de af Burser ubestemte eller nye Planter, som beløb sig til over 250 Stykker, en Fortegnelse i Act. Litt. Svec. p. 495. til 508. og 530. til 535. Samme har hans Søn Roland Martin i et Stridskrift holdet i Upsal 1755. under Linnæes Præsidio med bedre Lykke forsøgt; henført til de bekiendte, de dem af Botaniske Skribentere tillagde Navne, og ved korte Beskrivelser anmeldet de nye og ubekiendte (d). Begge de Wienske Botanici Cranz og Jacquin have udmerket sig i vores Tider ved deres Iver i at redde denne af Planteriget saa fortiente Mands Ihukommelse. Den sidste har ham til Ere belagt en Americanst Plante med Burseriaæ Navn, som i hans Historia stirpium American. p. 96. findes beskrevet og Tab. LXV. aftegnet.

§. 5.

Vores store og berømmelige Ole Worm har, foruden mange andre, havt denne Fortieneste, at han dyrkede Urtevidenskaben i vores Fædreland med en utrættelig Flid; Han var 1588. fød i Aarhus, havde til Basel forøget sin Kundskab i

Ddd 3

Lægekunsten

pium studio & labore D. Joachimi Burseri Camentio-Lusati in Academia Regia Nobilium Sorana Medicin. & Professoris physici publ. per diversas regiones & loca Collectarum ac secundum seriem Pinacis Bauhin. digestarum Volumen. *** v. act. Svec. Anno 1724. pag. 495.

(a) *Th. Barbotl. Medicin. Dan. Domest. Diss. 2. pag. 38. 39.*

(b) Af de 25 Bøger, som den Upsalske Samling bestod af, er den 2, 5 og 17, ved den Upsalske Ildbrand 1720. ødelagde, see *Amœnit. Linn. Tom. I. pag. 143.*

(c) *Carol. Linn. Amœnit. Acad. Tom. I. pag. 143.*

(d) *Carol. Linn. Amœnit. Acad. Tom. I. pag. 141. til 171.*

Lægekunsten og didhørende Videnskaber, under de tvende store Lærere **C. Bauhin** og **S. Plater**, og efter at have seet de fornemste Universiteter, og gjort Beskendskab med de berømteste og lærdeste Læger, forfremmedes han 1611. samsteds til Doctor. Man kunde forud og uden bedre Beviis slutte, at naar saa stort et Hoved som **Worm** naaede den Lykke, at blive en Lærling og udkaaren Ven af saa ypperlig en Urtekiendere og ivrig Formand i Videnskaben, som **C. Bauhin**, kunde det ikke gaae af, uden at han maatte smittes af Lyst til saa vndig en Videnskab; men jeg spares for at have Tilflugt til saadanne Beviser, da hans efterladte Arbejder og Medtids Lærdes Bidnesbyrd give os den sikkerste Beyledni: g til at erfare hans Styrke og Indsigt i Videnskaben, og den Lyst, hvormed han dyrkede samme. Vi finde ham nemlig i en fortroelig Brevvevling med den store **Bauhin** (a), og hans Navn af samme anført for tvende ham til forn ubekjendte Arter af *Cochlearia* (b). Vi see ham med største Flid og Omhyggelighed at forestaae vores Academiske lille Have (c), at fore Brevvevling med de lærdeste Urtekyndige uden og indenlands, samt med sine unge reisende Landsmænd (d), for at meddeele andre af sin Haves Forraad, og deels derved, deels ved sine indragende og formaaende Anmodninger, at skaffe denne Tilvæxt af de andres Overflod; saaledes indbragte han i samme adskillige udenlandske Planter (e), over nogle af hvilke vi i hans Museo finde Beskrivelser forfattede i den Smag og Tone, som da herskede, og som give **Cluses** og **Bauhins** neppe

(a) *Epistola Olai Wormii XX-XXVIII.*

(b) *Prodromus Casp. Bauh.* pag. 53. hvor denne synes at tillægge **Casp. Bartholin** tillige med ham *Opdagelsen*; **Worm** selv *Epist. XX.* siger, at han fandt den i *Selskab* med **Jørgen Siuren** og **Casp. Bartholin**.

(c) *Vita Olai Wormii a Th. Bartholin Conscripita & Epistolis præfixa*; *Dioscoridis imitatus diligentiam herbarum formas & virtutes investigavit* — *In hortum Academicum, cui præsidebat, magna cura congestit bulbos, semina, truncos, & quicquid inter rara vel Creta mittit, vel Memphis colit, vel ex Indis miramur, vel inter domestica negligimus.*

(d) Dette berises af mange Breve i hans Samling til **Simon Pauli**, **Joach. Burser**, **Henrich Cusler**, **Jacob Swab**, **Otto Sperling**, **Joh. Fridr. Sleszer**, **Wilhelm Lysen**, **Henrich Siuren**, **Carisius**.

(e) Saa som: *Arachidne*, *Doronicum Pardalianches*, *Moly virginianum*, *Rhabarbarum ihaponticum*, *Rhus virginianum*, *Scorzonera hispanica*, *Virga aurea virginiana*, *Vitis canadensis*. *W. Mus. lib. 2.* — *Dolichos lablab*, *Mimosa pudica*, og mange flere fandt af hans Breve tillegges.

neppe noget efter (a). At han besad et got Botanisk Oye, og vidste af den udvortes Anseende at domme om et Plante-Slag, lærer os den Fumana, som Zaller melder, at C. Bartholin til Leiden i sine Exercitationes Miscellanæ Anno 1675. har beskrevet og aftegnet, om hvilken findes tvende Breve hos vores Worm; det første til Orleans til Charisius, hvor han takker ham for den ham tilsendte Afbildning af Fumana (b), det andet til Zentich Siuren, som da var i Padua, hvor han melder, at Charisius havde sendt ham samme Afbildning, som han igien af Rhodius havde bekommet, og hvilken han selv troede var en Cistus; En Gisning, som gjør ham saa megen meere Ære, som han af alle sunde Botanici stedse efter nonagtigste Proovning deri er bleven efterfulgt. Legge vi nu til alt dette den store Higen og Tragten, som han ved alle Lejligheder yttrede for at blive Eyere af hvad som var nyt og rart i dette saavel som de andre Naturens Riger, og den uskyldige Glæde, som hans Hierte ligesom løb over af, naar han enten tilvandt sin Have eller Naturkammer nogen Forogning, saa have vi Mærker nok, som forvise os om, at vi sikkert kunne henføre vores Worm paa Listen af de kyndige Botanici og største Urte-Elskere paa sin Tid.

S. 6.

Strax i Begyndelsen af det 17de Seculo begyndte vi at tænke paa vore egne Planter og at føye Anstalt til at alle Braaer og Kroge i begge Rigerne og de derunder liggende Der kunde blive efterfogte; Den berommelige Medicus Doctor Jørgen Siuren var den første, som dette Arbejde ved Kongelig Myndighed blev overdraget, samme betiente sig dertil af Otto Sperling, som ved denne Lejlighed gjorde sin første Prøve i Urtevidenskaben, og synes 1621. eller først i 1622. i den Anledning at være reist til Norge (d) allene, og siden 1623. i Følge

(a) Mus. Worm. Lib. 2. Cap. VIII. & IX.

(b) I sine Anmerkninger til Boerhaves Method. studii Medici pag. 202.

(c) I Registeret over Wormii Epistolæ er Fumana urettelig forandret til Fumaria.

(d) Dette slutter jeg af Ol. Worms Recommendations Brev til Doct. Paschas i Bergen for Sperling Epist. W. Tom. I. pag. 6. Möll. in Cimbr. litter. siger, at han reiste til Norge 1622. i Christ. IV. Følge, og at han 1622. i Foraaret først kom fra Brahand eller Holland til Kiøbenhavn, disse tvende Steder kunne saaledes forenes, at Siuren maaskee først har tænkt at lade ham reise 1621. og da formaaet Worm at skrive Brevet, men siden da det er spurget at Kongen vilde 1621. reise til Norge, har man opsat den nng. Sperlings Reise, og for at spare Omkostninger saact ham i Kongens Følge; Imidlertid viser Brevet, at Sperling 1621. maa have været i Kiøbenhavn.

Følgefab med Siuren selv til Siælland, Syen, Jydland, Skaane, Halland, Bleking, Oland og Gothland (a), en alt for stor og vidløftig Strækning til at kunde paa et halv Aars Tiid behørig oversees og igiennemføges. Over de Urter, som paa disse Reiser bleve samlede, haver Doct. Jørgen Siuren efterladt os en Fortegnelse, som efter hans Død, som indfaldt 1628. er indført af Bartholin i hans Cista Medica fra pag. 278. til 293, hvoriblant adskillige nye og rare Planter antreffes, og flere maaskee ligge skjulte (b) af Mangel paa Mednavne og gode Bestemmelser; Da Sperling paa den Tiid var et ungt Menneske paa 20 til 21 Aar, som efter Næmelighed reiste som en Discipel og Lærling under Siuren, saa er det ey at undre over, at Bartholin inter om ham ved denne Fortegnelse har meldet. 1639. og altsaa 11 Aar efter hans Død blev denne Sag fortsat ved Dr. Simon Pauli Professor Medicinæ i Nostock, som derfra blev kaldet her til Universitetet, og da ingen Plads var ledig, med 200 Rdlr. aarlig Løn, som nogen Tiid derefter blev forøget, beskiftet til Professor Anatomix, Chirurgix & Botanicæ, og var saaledes den første, som her offentlig lærde disse Videnskaber (c); han begyndte 1641. sine Forelæsninger over Beenlæren efter Galleni Lib. de ossibus med en høytidelig Indvielses Tale i det Sinciske Collegio (d); fik et Theatrum Anatomicum for sin Skuld bygget; gav 1644. ved et offentlig Indbydelses Skrift sine første Forelæsninger; og 1645. ved tvende andre Programmata dem, som han dette Aar holdte, tilkiende (e). Han prydede den nye Anatomiesahl med tvende Beenkrog af Mennesker, og otte af Dyr (f), som konstigt vare tillavede og blegede, hvortil han besad et særdeles Haandelav (g), som han uden Tvivl i Paris hos sine store Lærere Joh. Riolan. havde lært.

(a) Møll. Cimbr. litter. ad vitam Sperlingii. *Sibbern.* Biblioth. hist. pag. 342.

(b) *Halleri nota ad Boerh. meth. stud. Med.* pag. 188.

(c) Thi *Andreas Christiani Ripensis* havde sidst i forrige, og *Caspar Bartholin* først i det 17de Seculo givet hemmelige Forelæsninger. Den første havde for det Skuld næsten bleven udeløst fra alle stikkelige Samlinger. *Winding.* Acad. Hafniensis pag. 152. *Mølleri* Cimbr. litter.

(d) Samme Tale trykt Kiøbenhavn 1641. in Quarto.

(e) Disse Programmata tilligemed *Descriptio domus anatom. ere indrykkede i Cista Med. Th. Bartholin.*

(f) *Descriptio Domus anatom.*

(g) *Ratio dealbandi sceleta in act. Med. Hafn. descripta.*

lært. Han synes alligevel i Besynderlighed, at have havt Lyst til Plantevidensskaben, da han auførte de Studerende, undertiden meere end Hundrede i Tallet omkring i Marken, mange Mile til Fods, hver ottende eller tiotende Dag om Sommeren, en allene mens han var Professor; men efter at han 1648 havde afstakket fra Academiet, og var bleven først Hof- og siden Liv-Medicus hos Høyfalsig Kong Friderick III. blev han ikke destomindre 17 Aar ved, og havde hans Fodder kunde båret ham længere, og Kræfterne vilde tilladt det, havde han endda ikke ophørt; men som han ved et ulykkelig Feiltrin, paa Klippeperne ved Christiania 1661 nær havde sat Livet til, fornam han, at han ikke meere kunde lide paa sine Been, og som han ikke holdt det anstændigt for en Botanicus at tiøre, affagde han sig ved et offentlig Indbydelses Skrift 1665 fra disse Døvelser, dog gav han de Lærbegierige frie Adgang til sig i sit Huus hver Torsdag Eftermiddag fra 1 til 3, for at undervise dem om de Planter, som han Onsdagen forhen vilde de skulle opføge i Marken (a). Men han endnu var ved Academiet blev han Stads-Physicus, som sees af den artige Striid han 1646 havde med Byens Apothekere, hvilke ingenlunde vilde finde sig i at betale ham 500 Rdlr. i aarlig Løn, som han fordrede af dem (b); 1648 overlod han Professionen til Thomas Bartholin, og blev samme Aar Canick i Aarhus; 1650 blev han Hof- og 1656 Liv-Medicus; 1666 fik han sin Løn forøget, og blev desuden beskicket til Prælat af Aarhus, hvilket Embeds Indkomster hans Familie efter ham blev tillagt. Han beholdt sin Løn og Væres Post ved det Kongelige Hof, endskiont han for Alder skuld en meere kunde forverte sit Embede, til han af Ælde døde den 23 April 1680 i sit Alders 78 Aar; Hans Urtesamling, som Sal. Hr. Justice-Raad Krüger for egede, besiddes nu af vores berømmelige Hr. Apotheker Cappel, dette Selskabs værdige Medlem. Hr. af Linnæ har ham til Ære stiftet det Genus Paulina, hvis bestemmende Kiendemerker ved Hr. Jaquins og Rolanders Jagtagelser ere meget forbedrede.

S. 7.

(a) Programma 1665 Academia affixum, quo se publicis exercitiis abdicavit e. 4. partito Botan. excusum Argentorat, 1666.

(b) Olai Worm, Epist. 532. ad D. Henrich Casler pag. 541. Pharmacopai simpliciter reuunt se quicquam daturus Simoni Pauli, cum res sit inaudita, Physicum civitatis a Pharmacopais stipendium flagitare, ejus nec expentibus operum nec ea indigentibus.

S. 7.

Jeg har været saa vidtloftig i at anføre alle Omstændigheder om denne Mand, hvis Historie har saa megen Indflydelse, besynderlig hvad Anatomien og Botaniquen angaaer paa vores lærde Lægehistorie, og som ikke allene her i Danmark, men i det hele lærde Europa har spillet saa anseelig en Rolle (a). Saa vist som det er, at han havde Fortienester, saa unægtelig er det og, at han vidste det alt formeget selv, henstod sig i Henseende til sine Arbejder med største Forsikring og Selvtillid ved alle Lejligheder under Esterkommernes Dom, som langt fra ikke er bleven ham saa gunstig, som han troede. Udskillige Omstændigheder (b), men besynderlig hans Striid, med Apothekerne vise, at han ikke lettelig forsømte sin Fordeel, og at han ey mistede noget; fordi han undsaae sig ved at begiere, sees saavel af hans mislyngne Forsøg at blive Hof-Medicus ved Prins Christians Hof, strax efter han var blevet Professor (c), som af hans frybende Tilagnelses Skrifter til den Høysalige Kong Friderich III. saavel i Flora Danica, som i Besynderlighed i hans 4 partitum Botanicum 1666 til Strasburg udgivet. I Henseende til hans Skrifter ere hans Viridaria, endskjønt kuns en Samling af Catalogis over de da værende Haver os til god Tjeneste, da vi deraf underrettes om deres Tilstand, som vi ellers ey skulle vidst (d). Hans Dom om Theetræet, som han holdte for vores Myrica Gale. (e) eller Pors, er noget overilet, grundende sig deels paa en liden udvortes Liighed af Bladene, deels paa den Beretning, som de Hrr. Patres de Societate Jesu havde givet ham, og, som han uden videre Prøve med samme Lettroenhed antog, som den Fabel om Gramine ossifrago Norvagico (f), hvilken Bildfarelse gjør ham som Botanicus liden Vre, da han let ved at udblode Bladene og sammenligne begge Værter i Udseende, Smag og Lugt skulde kiendt deres Forskiellighed. Hans Danske Flora indeholder henved 400 Planter, og næsten

(a) *Möleri Cimbr. litterat.*

(b) Som Walsprog brugte han gierne dette Vers af Horaz — — aut virtus nomen inane est. Aut Decus & pretium recte petit experiens vis.

(c) *Cusler. Epist. ad Worm. in epistolar. ejus Tom. I. p. 497.*

(d) See om dette Skrift Hr. *Adansons* gunstige Dom, Familles de plantes Tom. I. pag. CXLL.

(e) *Quadripartitum botanicum pag. 44. Commentarius de abusu Tabaci & herbæ Theæ &c*

(f) *Quadripart. botan. pag. 529-535. hvor han slutter med mihi & quanta præmia!*

næsten ligesaa mange Afbildninger, disse sidste ere Clusii, Lobelii &c. i Træstykke sinukke og tydelige, besørget af Balthazar Morret, Boghandler til Antwerpen, som paa den Tid efter eget Tykke dermed jirede de Urtekyndiges Berker, som det forlangede; hvorfore det ingen Under er, at vi i Clusii, Dodonæi, Lobelii og vores Pauli Berker finde de samme Figurer, dog ere her tvende nye af Worms paa Amager vovende Cochlearia tillagde, ved Bredden ere Mednaavne af Casp. Baunino tilføiede, Beskrivelsen over Planterne ere af Dodonæo, Lobelio &c. oversatte, men de tvende over ovenmeldte Cochlearia af ham selv forfærdigede. Da det ikke har været hans Agt, som Botanicus, at beskrive alle Planter, men allene for deres Nytte's Skyld i Huusholdningen og Lægekunsten at giøre en Deel af dem bekendt for den meenige Mand, hvilket han ikke allene med det vel valgte Bølgesprog af Cicero paa Titelbladet, men endog i Skriftet selv pag. 10. har erindret, saa maa man ikke i nyeste Forstand tage Ordet Flora, eller med yderste Strengthed domme hans Arbeide, men holde ham noget til gode, deels fordi han først i vores Land i Videnskaben har brudt Ijen, deels for de mange Huusraad og Erfaringer, som han har bevaret os ikke allene i dette Børk, men endog i hans 4 partitum Botanicum, som er af samme Natur, som dette, og ligeledes efter Aarets Tider inddeelt. Med saa Ord at slutte, da han først har lært offentlig de Anatomiske og Botaniske Videnskaber; da han har vilst saa stor Stiid og Driftighed, ey allene ved at udarbeide saa mange Skrifter, men endog ved at undervise og anføre sine munstre Folk i Marken til sin høye Alderdom; da han ved denne sin Tid og Fyrighed i Klostet har dannet en Margrav (a), og her hos os en Borch og formodentlig Kylling med i denne Videnskab; saa fortæner han, uagtet sine Fejl og Mangler, at vi ære ham som Videnskabens Stiftere hos os, og at vi betænke, at dersom han og andre ikke forud havde sølet, skulde vi nu ikke have den Fornøjelse at see Kunsten bragt til den Fuldkommenhed, som den i vore Tider har opnaaet.

§. 8.

Den berømte Thomas Bartholin fik efter Simon Pauli Afgang fra Academiets hans Sted; men som denne sidste vedblev, efter han var kommen til Høve at sere den studerende Ungdom i Marken, og at undervise i Urtevidenskaben, og Professor Worm desuden gav sig af med samme, og forestod Haven, saa fik den første Lejlighed til at følge sin naturlige Tilbøjelighed og dyrke Anatomien allene; Imidlertid maa Botaniquen være ham forbunden for de gode

Ee 2

Efter

(a) Quadripartitum Botanicum 551.

Efterretninger om vore Indenlands Planter, som i hans *Cista Medica*, og de Egenheder og Lægekrafter om samme, som i hans *Medicina domestica* ere opregnede, men i Besynderlighed for den Indretning, som han gjorde med sine *actis Hafniensibus*, som 1671 begyndte og hvori adskillige Anmerkninger om Ind- og Udenlands Planter af Simon Pauli, Holger Jacobæus, Borch, Kylling, Angrim ere anførte, saa at vi have denne lærde og arbeidsomme Mand at takke, at i vores Land fast paa samme Tid, som hos andre Nationer (a) blev begyndt ved Sælledskab og foreenede Krafter at befordre Videnskabernes Fremgang.

S. 9.

Vores store og vidtberømte Dr. Ole Borch var i Botaniqven en Discipel af Simon Pauli (b), 1660 blev han beskikket til Professor Designatus i Philosophien og Extraordinarius i Botaniqven og Chymien; reiste derpaa udenlands og begyndte først efter sin Hiemkomst 1666 at tiltræde sit Embede, hvorved den studerende Ungdom strax efter Pauli havde aftakket, fik denne nye Anfører og Forgiengere, han oplærde deels ved Forelæsninger og Skrifter sine Læsere og Tilhørere, deels bevarede han den empiriske Kundskab om Planterne ved Academiet ved sine Udlob om Sommeren; erindrende tillige om deres nyttige Anvendelse til Lægedom. Af adskillige af hans offentlige Taler sees hans Indsigt i denne Videnskab, men af ingen bedre og tydeligere hans grundige Tænkemaade, end den, som handler de *Experimentis Botanicis*, hvor han med modne og tilstrekkelige Grunde viser den rette Grundvold til Slægternes Bestemmelse at ligge i Blomsterets Deele; Arternes Forvandling at være umuelig; De frugtbringende Deeles Værdighed ey at svæffes ved Naturens Forsynlighed og Omsorg for Planternes Formeerelse paa flere Maader; Dykkelsens Kunstgreb i at forandre Blomstret eller Frugten i Fylde, Størrelse, Farve, Skikkelse &c. at være utilstrekkelig til at indføre nye Arter, som maae have vissere Kiendetegn og urykkeligere Grændser; med flere Sætninger, som ingen af de største Lys i Videnskaben nu omstunder skulde skamme sig ved. Hans Strids-
skrift

(a) 1665 begyndte *Transactiones Anglicanae* at udgives. 1667 det første Videnskabers Selskabs Skrifter til Paris. 1670 *Ephemerides Naturæ Curiosorum*, og 1671 *Acta Medica Hafniensia*, de andre Selskaber ere yngre.

(b) *Epist. Gratul. O. Borrichii 4 partito Botanico S. Pauli præfixa*, pag. 30. ita habet; *Quoties floralibus tuis excursibus pedes meos delassasti, toties ego quotidie gratæ adversum Præceptorem mentis sensum in hoc peñore deprehendo.*

skrift de somno & somniferis maxime papaveraceis er allene Chymisk og practisk, og afhandler ikke hans Gienstand for saavidt det horer til Urtevidenskaben; Egeledes er hans lille Bog: De usu plantarum domestico, en Samling af de Lægemidler af Urteriget, som bruges i Sygdomme, saaledes at ved hver af disse Navne, ere foyede de imod samme tienende Planter, og kunne saaledes begge disse ikke vise nogen Styrke i Videnskaben (a). Andreas Borch, som siden blev Lector i Trundhiem, gjorde i hans Huus, hvor han længe opholdt sig, saadan en Fremgang i Urtelæren, at han blev en Botanisk Apostel i Norge, og forskaffede en Deel af sine unge Discipler, ved at fore dem i Marken, en temmelig Kundskab om deres Fædrenelands Planter (b). Som denne store Mand sørgede for alle Videnskaberne og deres unge Dyrkere ved sin Stiftelse af Collegio Mediceo 1689, saa viiste han deri ogsaa en stor Bevaagenhed for Botanikken, og valgte det kraftigste Middel til at befordre dens Opkomst, da han vilde, at een af Alumnis skulde lægge sig efter Studium Botanico Medicum, Gudman Pascholans Stridskrift under Titel af Flora (c) Medicea Hafniaca Anno 1691. den 14 Novembr. er den første Grøde, som Stifterens Anstalt frembragte, hvilken døde 1690 efter et uheldigt Steensnit lidet meere end eet Aar efter denne sin Stiftelse.

§. 10.

Alle forhen af mig nævnte Urtekyndige have tillige med Urtelæren have andre Videnskaber, som de deels tilligemed, deels frem for denne have dyrket; Nogle saadanne Forretninger, som have meget hindret deres store Fremgang i

Ee 3

samme;

(a) Zaller kiender ikke den store Borch i dette Verk see Method. stud. Med. Tom. I. pag. 208

(b) Denne Efterretning er jeg Hr. Conferens-Raad Suhm skyldig, som igjen af Indvaanerne i Trundhiem har havt den.

(c) Denne Flora er uden Tvivl den mindste af alle hidtil bekjendte, bestaaende allene af disse 28 Planter: Alfine media, Anserina, Atriplex sylvestris, Bardana, Bursa Pastoris, Centaurea, Chelidonium majus, Cicuta, Cotula fetida, Dens Leonis, Esula vulgaris, Gallium luteum, Lamium purpureum, Lapathum angustifolium, Plantago, Philantropos, Ranunculus, Sedum majus, Senecio minor, Solanum nigrum, Trifolium rubrum, album, lupulinum, Tussilago, Urtica arens, Veronica. Fortegnelsen viser, at Urtegaardsmanden burde have Afseer; og al den Urtekundskab, som læres af Afhandlingen, ere de anførte Navne. For Resten forklæres Planternes Egenskaber efter Galleni Hypotheser, og Sygdommenes Navne, Ordforklaringer og Inddelinger anbringes. Denne Pascholans sees siden af Thur. Id. Histor. Litter. Dan. pag. 296. at være bleven Præst i Callundborg.

samme; men paa denne Tid levede en Mand, som synes alleneſte at have opofret ſig til denne Videnskab, og derfor langt overgik ſine Læremestere, jeg meener vores ſittige Peder Kylling, foruden adskillige indenlands Planter, ſom in actis Medic. Hafn. ved hans Tilid ere oplyſte, have vi af ham Catalogum Plantarum CCCCIV. in luco aureo ſive Gyldenlund crescentium, ſom 1684. in Duodecimo er udkommen, og meget ſielden forekommer; og derforuden hans (a) Viridarium Danicum 1688, hvor han paa tre Sprog i en Alphabettiſk Orden har opregnet 1102 Danſke Planter, anført ved de fleeste Caspar Bauhins; ved nogle ſaa andre Urteſaerdes, og ved et ſøye Antal, ſom han ikke vidſte at henføre under andres, ſine egne Navne; Ved alle ere Stederne og Blomſtertiden tilſatte; Saa Lande havde paa den Tid den Lykke, at deres Planter af ſaa ſittig og i Vidensſkaben bevandret en Mand bleve efterſøgte og optegnede, dette Bork har derfor havt den Lykke, ſom pleyer at følge alle gode og vittige Arbeider, at de ved Tidens Længde beholde deres Priis, da vores ſtore Mænd anſee det endnu ſom et rart og Lyſet værdigt Bork, og give dets utrættelige Forfattere den Berømmelſe, at han har bragt en ſtore Samling for Lyſet, end de af hans Land havde formodet; ulige deri den ellers ſtore Borch, ſom i ſin Dom over Skriſtet synes at give denne Mand, ſom havde ved ſine møyſommelige Efterſogninger bragt næſten 3 gange ſaa mange Planter ſammen, ſom Simon Pauli i ſin Flora, den uforſkyldte Erindring og ſine Treitſættelſe, at naar han fik ſamlet det manglende, var hans Arbeide roeſværdigt; Imidlertid har han og heri vildet fyldeſtigore ſin lærde Skriſtdommers Forlangende, da han har lavet ſig til at udgive ſit Viridarium med anſeelige Foregjelſer, hvilket vores berømmelige Hr. Zaller bevidner, hvis Bibliotheqve ved Hr. Doct. Henrici Gave er bleven Egere af det Exemplar (b), ſom af Kylling til Trykfen var beſtemt. Han blev indſkrevet i Universitetes Matrikel ſom Student 1660 den 3 Auguſti, og fik Doct. Peder Keſen til privat Præceptor, ſogte forſt ved Prædiſteſtolen at anvende ſit Pund, og maa 1666 have tænkt ſnart at blive Præſt, ſiden han ſamme Aar den 3 Julii læſte ſit Testimonium publicum

(a) Author havde herpaa Privilegium, ſom ſtaar for i Bogen; at nogen har forſøgt paa at trække Fordeel af hans Arbeide, erfares af en Kongelig Befaling til Politimester Claus Raſch, at maintainere Peder Kylling ved hans Privilegium, dateret Kiøbenhavn den 17 Febr. 1691.

(b) *Hollers. notæ ad Boerhav. meth. stud. med. pag. 208. Linn. Amoenitates Academ. Tom. V. pag. 34.*

cum (a), da dette Haab glippede ham, lagde han sig med desto større Zver efter at fiende og opsøge vores Planter, formodentlig først under S. Pauli og O. Borchs Anførsel; Af Geheime-Raad Moch var han meget yndet, som da han vidste hans store Fremgang i denne Videnskab, skaffede ham hos Høysalig Kong Christian V. Bestalling som Kongelig Botanicus med 300 Rdlr. Lon (b); Eigefaa fordeeltagtige Tanker havde Consistorium om ham, hvilket sees af adskillige Beslutninger, som findes i dets Actis den første Anno 1680. den 17 Januarii No. 3. saaledes lydende: "At P. Rylling, som haver erlanget Patroni Collegii Walkendorphiani Special-Seddel paa Stipendio Walkendorphiano, maa bekomme den første Sted, som ledig vorder udi Boderne, i Henseende, at Haven der er udi en meget slet Tilstand, hvilken han sig vil paatage, smukt at indrette, og paa beste Maade i Skif at bringe efter hans derpaa udgivne Revers, saa og at informere andre derudi Boderne, som efter hannem samme Tieneste kunde gjøre." Han vilste og at det var hans Alvor, at opfylde sin Forskrivning, thi strax efter hans Indkomst indgav han en Ansøgning, som 1680 den 4 Septembr. blev læst i Consistorio, at hannem maatte forundes et lidet Kammer paa det øverste Loft i Collegio Walkendorphiano med Deeler affilt, hvorudi Urterne Semina-Radices, og andet Haven vedkommende kunde være i god Forvaring; Hvilket og blev tilstaaet under den Betingning, at Indretningen skeede saaledes at de andre Stipendiarii ikke derved betoges den fornødne Plads til deres Brændeveed paa Loftet; Efter Sal. Borchs Død forundte Consistorium ham 1691 den 17 Januarii endnu 2 Aar at blive i Walkendorphs Collegio, og blev ham derimod paalagt at føre de Studerende i Marken om Sommeren, Anno 1694. den 20 Octobr blev denne Tillsættelse under samme Vilkaar endnu paa 3 Aar forlænget; Han har saaledes holdt næsten 16 Aar ud i bemeldte Studenterhuus, nemlig fra 1680 til hans Død og ligget der, endskjønt han var Kongelig Botanicus; Iblant andre offentlige Taler, som han de første Aar der holdte, ere tvende, som staae ind i Urtevidenskab, den første 1686 den 27 Februarii de Laudibus hortorum, den anden

1687

- (a) Han findes derfor anført i den saa kaldede Liber abeuntium, denne og alle de andre Efterretninger om vores Ryllings Academiiske Levnet, samt Consistorii Beslutninger ham angaaende, ere mig meddeelte af Hans Høyærværdighed Hr. Prof. og Dr. Solm, Academiets nu værende Rector, som med stor Flid og Omhyggelighed har til min Tieneste med egen Haand udfyret alt hvad han om ham i Academiets Aars har fundet finde.
- (b) En god Ven har ved Familien skaffet mig denne Underretning. Al Hr. Conferens Raad Lurdorphs Bestræbelser har været forgæves i at staa hans Bestalling af Archivet; man slutter derfor, at han maa være blevet Botanicus ved en Cabinets-Ordre.

1687 den 7 May de hortorum utilitatibus (a), som jeg ikke har fundet op-
 dage, hvor meget jeg end havde ønsket det, for deraf at kunde have leveret en
 Prøve paa hans Lærdom, og Skrivemaade. Han døde 1696, og blev den
 23 Octobr. i Frue Kirke begravet (b). Sætter man, at han var 20 Aar, da
 han blev Student, har han bragt sin Alder til 56 Aar; Hans indgetogne og
 stille Levemaade, hans eentlige Stand, lange Studenterlevnet, og særdeles Hens-
 givenesshed til at nysle i Haven og støve omkring i Marken, have efter Anseende
 forvoldt, at man har holdet ham for en sær og egen Person; Hvilket ikke allene
 adskillige smaa Historier, som om ham endnu fortælles, men endog tvende Kiemts-
 somme i Trykken udgivne Gravskrifter synes at tilkiendegive; Begge disse ere mig
 ved en Ven meddeelte, men synes ikke at være alvorlige nok for i disse Handline
 ger at finde Sted.

§. II.

Botaniske haver, som midt i det 16de Seculo begyndte at anlegges i Ita-
 lien, bleve i det 17de efterhaanden i andre Lande indrettede; Borens store og
 Indsigtfulde Kong Christian IV. ønskede hos os at see samme Anstalt indført,
 gav derfor strax i Begyndelsen af Seculo 1600 til Universitetet en nye Baaning
 til en Physicum Professorem (c), og laagde til samme saadan en Have (d),
 som skulde forestaaes og styttes af den Professor, som blev samme Gaards Be-
 boere (e). Denne priselige og ved en vel indrettet Høyskole nødvendige Ind-
 retning

(a) C. P. Rothes Walckendorphs Liv og Levnet pag. 130, 134, 136, 139, 141, 143,
 til disse og andre ham angaaende Merkværdigheder, er mig af Hr. Prof. Worm i Aarhus
 givet Anledning.

(b) Danske Magazin Tom. 3. pag. 314.

(c) See Rescriptet, dateret Kiøbenhavn den 30 Julii 1660. Lit. A.

(d) Universitetets da værende Rectors Bevægelse i Consistorio, see Anhanget Lit. B. for
 at faae denne Residence, have maaskee forvoldt, at hortus Medicus er den tillagt; Mag.
 Jonas Jacobi Venusinus blev tillige beskikket til Professorem Physices, og fik saaledes først
 Residencen. Anno 1602 blev han Prof. Eloquentiæ & Historiarum; og Historicus Re-
 gius efter Niels Krag; man finder ikke noget, hvoraaf man kunde domme om hans Indsigt i
 Botaniken.

(e) Rescript i Anhanget Lit. C. dateret Andersløv den 2 Augusti Anno 1600.

retning (a) er dog aldrig kommet til nogen Guldkommenhed; thi da man af førstningen formodentlig allene har tænkt deri at indtage vores vilde Planter, har man troet, at dertil ingen Udgifter behøvedes, og derfor ey heller tillagt den Indkomster; Beboerne, som det ved Indretningen tilfaldt, at holde den ved lige, ere saaledes bleve underkastede en Byrde, hvilken de paa den letteste og mindst bekostelige Maade have søgt at stille sig ved. Naar jeg undtager vores lærde og udødelige Worm, hvis store Hue for Planterne drev ham til at handle anderledes, saa synes Tilstanden at have været denne, indtil sidst i forrige Seculo, da Rasmus Bartholin, som havde selv forestaaet Haven, og vidste dens Trang, tillagde den ved en uforglemmelig Gævmildhed den 15 October 1695 en Hovedstoel af 1200 Rdlr. i Crøner, hvoraf Renterne aartlig til dens Dykkelse og Bedligeholdelse skulde anvendes. At man begyndte strax efter for Alvor at tænke paa Havens Istandsættelse, sees iblant andet af Consistorii Beslutning af 17 Junii 1696, hvorved Antonius Muus bevilgedes endnu i to Aar at forblive i Collegio Walckendorphiano i Henseende at han ved den nye Horti Botanici Indrettelse skulde og lade see sin Tliid (b). Havde derfor Indtægten været tilstrekkelig, var det at formode, at R. Bartholins Efterkommere Sal. Professor Franckenow skulde bragt vores Have til nogen Ansæelse; Men Utilstrekkelighed af Indkomster, som stedse er været, jo meere Botaniquens Grændser ere bleve udvidede, trykkede ikke allene den gang, men have og siden tilligemed andre indtrusne Uheld og Uordener trykket denne Anstalt saaledes, at i vores mindre end nogen Tliid Haab var tilovers for dens Opkomst; Men just da Udfigterne vare intet mindre end gunstige, skeede en ligesaa lykkelig som uventet Forandring i dens Skæbne, da vores allernaadigste Konge ved Rescript til Consistorio dateret 1769 den 3 Febr. tillagde den en nye Hovedstoel af 2500 Rdlr., som skulde foyes til den forrige, som af Bartholin var stienket. Denne Forandring tilligemed adskillige siden den Tliid vttrede Bevægelser, synes at være Forvarsler for en lykkeligere Tidspunkt ved Universitetet for denne Videnskab, hvilken, om den engang indtreffer, vil lære os og Efterkommerne,

(a) Ey allene vores ældre Franckenow, som anlagde den Academiske Have til Heidelberg; men og Petri Castelli, hvis Ord han gjør til sine, have indført dette: Sicut Medicus simplicium ignarus non est bonus Medicus; ita Academia, quæ horto simplicium publico caret, ubi Medici & Pharmacopæi doceri debent, non est perfecta Academia; Programmata Botanica G. Franci in XII. p. 27. §. 30.

(b) Hr. Prof. og Dr. Peder Solm har meddeelt denne Efterretning.

fommerne, at der behøvedes, at saa høy-oplyst og gavmild en Konge, og saa Indsigtsfuld og Videnskaberne bevaagen en Patron maatte samles for at bringe en Anstalt, som næsten i 200 Aar havde vaklet, og med saa mange Banke-ligheder var forbunden, i sin ordentlige Gang og naturlige Rigtighed.

S. 12.

Lidet bedre Lykke havde en anden Botanisk Have, som af ovenmeldte store Konge paa (a) Rosenborg blev underholdt, og af den berømte Otto Sperling den ældre, anlagt og forestaaet. Denne Mand (b), som i sin Ungdom under J. Siirens Anførsel opsogte de Danske og Norske Planter, kom 1624 til Padua, hvor han nu ved at besøge Haven, nu ved at eftersege med stor Flid i Bierge og Dale dette velsignede Lands vilde Planter, og endelig ved flittig og fortroelig at omgaaes med de lærdeste og kyndigste Botanici, meget forøgede sin allerede forhvervede Urtefundskab; at han deri har været anseet for en kyndig Mand, maa man slutte, eftersom han blev af Professore Botanices i Padua Adrian Spigel anpriset den lærde Raadsherre Contarenus i Venedig at være ham til Selskab og forestaae hans Medicinske Have (c) som Botanicus, da han var baade fremmet og et ungt Menneske paa 24 Aar. Ballet traf og hældig nok, thi vores unge Sperling berigede den sig betroede Have med mange rare Planter, og blev saa anseet af denne Lærdes Belyrdere, at han pleyede at falde ham den anden Plinius (d), og slap ham ikke fra sig under anden Betingelse end at han igjen maatte love at besøge ham, hvilket han og tvende gange, men forgiæves forsøgte. Efter adskillige andre Embeder blev han 1638 Børnehuus-Medicus, Hof-Botanicus og Inspector over den Kongelige Have (e), han var efter

(a) Saa vel adskillige andre som jeg selv have staaet i Tvivl, hvor denne af Sperling indrettede Have har været; Vores lille Academiske kunde det ikke være, da Sperling ikke var Professor, og O. Worm synes paa samme Tiid at have forestaaet samme. Christian IV. Tilbøielighed for Rosenborg, som han selv havde bygt, gav mig Anledning til at falde paa samme, og jeg saae min Formodnings Rigtighed ved Anhæget D. og E. saa meget meere bekræftet, som de andre Slotte her i Byen ere alle yngre.

(b) Sterste Deelen af denne hans Levnets Historie sees i *Mölleri Cimbria litterata*.

(c) *Wormii Epist.* Tom. I. pag. 126. taler om denne Have.

(d) *Th. Bartholinus* in *Cista med.* loc. XLV. pag. 473.

(e) Og det paa usselige Vilkaar, see *Christ. IV. Brev Anhang.* Lit. D.

efter (a) Ol. Worms Bidnesbyrd meget paaholden paa sine Planter, imodtog gierne hvad ham blev bragt af andre, men overlod end ikke sine beste Venner noget, uden han saae Bederlag. Ved dette Sindelaug bragte han en stor Samling i Hast til veje, og udgav 1642 sin Hortus Christianæus in Duodecimo b), indeholdende 1519 Numere; hvilke, dersom de end for de mange Afveplingers Skyld formindskes til 1000, dog ere for den Tid et meget betydeligt Tal, og kunde ikke uden stor Slittighed, Kundskab og en vis Paaholdenhed i saa kort en Tid bringes sammen, besynderlig da iblant samme findes mange rare udenlandske Planter. Worms prægtige Skudsmaal om denne Sperlingske Have, er os en sikker Borgen for Fortegnelsens Rigtighed, om hvilken man ellers kunde have Marsag at tvivle, da man sees, at iblant andre Angivelser, som sidst i Aaret 1644 bleve giorte imod ham (c), denne haver været een: At Johan (formodentlig Urtegaardsmanden) skulde ved Ed sige, hvor tidt han forgangen Sommer havde seet Sperling i Haven, og hvad han der havde udrettet; det synes ellers ikke, at dennes Bidnesbyrd maa have været ham ufordeelagtig; thi da Dr. Otto Kræg fik Ordre 1645 den 8 Januarii til Domslidelse at indstævne ham for den

Jff 2

forordnede

(a) Ol. Wormii Epist. Tom. II. pag. 873 Hortus Regius cura Sperlingii maxime superbit exoticis. Si cum Præfesto egerit Bertramus ac NB. prior quidpiam ipsi transmiserit, forsân aliquid obtinebit, quod, quantivis sit pretii, alioquin difficillior esse solet. & Tom. II. pag. 907. Cum Sperlingio de mittendis buibis egi, sed rerum suarum tenacior ést, quam ut gratis amicis inferviat.

(b) Den er desuden den første i den Samling, som af S. Pauli under Titel af Viridaria varia er udgivet.

(c) Saa bekendt som den Ulykke er, hvori Sperling styrtede sig i Friderich III. Tid for sin alt for store Hengivnehed til L. Welfeld, saa aldeles ubekendt er derimod deene hans første Fortred tilligemed dens Marsag; den første Aaledning i denne Sag har jeg faaet af Worms Breve, som taler om den imod ham anlagte Sag Tom. I. pag. 525. 526 527. 529, og om hans Benaadning pag. 529. 530. 545; men som han ikke nævner et Ord om denne ham paaforte Sags Marsag, og jeg ved alle andre Eftersporsler ikke blev kloge, havde jeg maattet lade mig nøye med dette lidet Lys; dersom ikke Hr. Conferens-Raad de Lurdorff havde havt den Bevaagenhed for mig at skaffe af de Kongelige Archiver Udskrifter af de ved den Aaledning udsedte Kongelige Ordre; hvilke, som de oplyse en for sin foranderlige Lykke og Skiæbne saa bekendt Mands Historie, synes mig at fortiene Plads paa dette Sted, og ere derfor tillige med hans Bestalling til Haven og Børnehuset i Anhanget tilføjede under Bogstaverne E. F. G. hvortil og Bogstavet H. for sin Korthed og Laconiske Stil er søyet, omendstiont det angaar ikke denne Sag, men oplyser en Omstændighed i hans sidste Tængsel.

forordnede Commission (a) for hans Forhold ved Børnehuset findes ikke et Ord nævnet om Haven; da denne Sag imidlertid kostede Sperling, omendskiont han igien blev taget til Naade, sine Embeder; da Dr. Dietricii, som blev hans Eftermand ved Haven og Børnehuset, fordi han holte sig for dyre, inden kort Tiid ogsaa afgik (b), og den Svenske Feyde, som 1644 og 1645 indfaldt, opslugede desuden de til Haven bestemte Indtægter, forsvandt denne saa meget lovende Indretning, som et Beyerlys efter et hastigt og stærkt Glimt; saa at Worms Brev til Sleszer viser, at 1647 var af den af ham selv med saa stor Hønhagelse ofte omtalte have lidet meere end den blotte Erindring tilovers Sic transit Gloria Mundi.

S. 13.

Foruden disse offentlige Have, har en Mand ved Navn Johannes Nicolaisen (c), som siden her i Kiøbenhavn blev Borgemester, underholdt en Urtehave, som var saa berømt, at Rygtet om samme var kommen til Wittenberg, hvorfra den lærde Moggfeld hos vores Worm forlangede om samme Underretning. I hvorvel denne sidste berettede i Skrivelse af 1644 den 9 Januarii (d), at denne Have ikke var af saa stor Vigtighed, som Ordet gif, og indeholdt allene i sin Belsmagt nogle Løgplanter, (plantæ bulbosæ) somden gode Johann Nicolaisen nu siden hans nye Borgemester-Værdighed skiottede ikke meere om at hæge; saa maa dog Borgemesteren siden være faldet tilbage til sin Lyst-Bidenskab, og have forbedret sin Have; eftersom Worm in Mus. (e) ved Frøsehuset af Aschlepiade Gigantea. Lin. gior denne Anmerkning: Anno 1652 crevit in horto Consulis nostri Hafniensis Joh. Nickelson planta quædam Ægyptiaca, Prospero Alpino Beidel-ossar dicta, cujus fructus, cum mirus mihi videbatur chamæleontem fere referens, eo me donavit, atqve ab Artifice exacte delineari curavi ea forma, quam hic vides. Joachim Bursfer, Henrich

(a) Da værende Collegium Medicum.

(b) Epist. Wormii Tom. II. pag. 545.

(c) Af Bedtægterne i Raadstuen har jeg erfaret, at han understrev sig Hans Nicolaisen Lund.

(d) Worm. Epist. Tom. II. pag. 873.

(e) Mus. Wormianum pag. 188.

Henrich Custer (a), Henning Arniscæus (b) sees og paa denne Tiid, at have været store Elskere af Havedyrkning og rare Planter, hvorfor der og imellem dem og vores Worm var en bestandig Handling og Byrten, da de meddeelte hinanden, hvad den ene havde rart og fremmet frem for den anden.

S. 14.

Uf langt større Betydenhed har uden Tvivl den Have været, som Hr. Paul Klingenberg først i Hamburg havde anlagt, men siden forflyttede til sin Gaard Søyeris i Tye udi Jylland, hvor han ved sin Flid og anvendte Omkostninger bragte det saa vidt, at han ikke allene dyrkede mangfoldige rare uden- og indenlands Værter, og havde alle Tider baade bedre og tilligere Havesager end nogen anden i Landet; men og desuden frembragte mange Slags Frugter hos sig, som fordi de vare ubekjendte, bleve som rare Foræringer fra Jylland sendte til Frankerige og andre langt fraliggende Steder. Den Dagbog, som han ved denne sin sidste Have holdt over dens Tilvæxt og Afgrøde, og som indeholdte disse artige Efterretninger, har Hans Excellence Hr. Geheime-Raad og Baron af Wedel Jarlsberg eyet, men samme er ved et Laan bortkommet. Denne Herres i sig selv vigtige Vidnesbyrd (c) bliver end ydermere bestyrket ved Dr. Simon Pauli Beretning om den Klingenbergste første Have i Hamburg, som han giver det samme fordeelagtige Skudsmaal, som Hans Excellence Baronen den Søyerisste, og føyer dertil, at Eyeren var saa stor Botanicus, at han kunde stride om Fortrinnet med dem, som deres hele Levetiid ikke havde gjort andet end dyrket denne Videnskab (d). Hr. Klingenberg levede endnu 1676 og var Krigs-Commissair, øverste Post-Directeur (e) og

Sff 3

Etag

(a) Liv-Medicus hos Prins Christian.

(b) Liv-Medicus hos Christ. IV. før J. Fabricius; en meget lærd Mand, som forhen havde været Professor Medicinæ i Helmstad, hvorhen han forbeholdt sig Tilladelse at gaae tilbage, om det ikke skulde staae ham an ved det Danske Hof. At han ikke betiente sig deraf, viser, at han her maa have været fornøjet.

(c) Hr. Conferens-Raad af Zielmstjerne har jeg at takke for denne Efterretning, som han har skaffet mig fra Hans Excellence Baronen.

(d) Quadripartit. botanic. Argent. 1666. pag. 434. Pontopid. i hans Norges Beskrivelse Tom. I. pag. 171.

(e) Han indrettede i Friderich III. Tiid Postvæsenet hos os efter Pontoppidans Beretning, Danske Atlas 1ste Deel pag. 298. Den ham dertil givne Fuldmagt har jeg siden seet hos Hr. Etag-Raad Solm.

Erst-Raad. Om trent midt i Seculo 1647 udkom Hans Blochs horticultura Danica in Quarto med Træsait, som vise adskillige Afbildninger paa Lyst-Quarte-rer og Breders Inddeclinger, som og adskillige Ordener at plante Træer udi. Bogen er forfattet af en flittig og i sin Konst ret erfaren Urtegaards-mand, og er ingenlunde Videnskaben ligegyldig, da den viser Havedyrkningens Tilstand tilligemed de da værende fornemste Havers Indretning, og giver os en Fortegnelse paa de Lystplanter, hvormed vore Forsfædre for meere end 100 Aar siden zirede deres Blomsterbeede. I Zisland begyndte man endog paa denne Tid at tænke paa Havedyrkingen, da Gisle Magnussen (a) lod komme adskillige Slags Frøe fra Dannemark, hvormed han bejaaede sin lille Have med saa godt et Udfald, at han berettede til O. Worm, at han var forsikret, at i Zisland de Havesager i det mindste kunde fremkomme, som til Livets Ophold vare fornødne.

§. 15.

Iblant de store Indretninger i Havevæsenet her til Lands fand vel den regnes, som sidst i Seculo ved Prins Jørgen blev iverksat. Denne Herre, som var gift med Dronning Anna i Engeland, siges at have anvendt alle de Indkomster, som indkom af Bordingborg-Amt, hvormed han var forleenet paa Godset selv og dets Forbedring; iblant andet holdt han Urtegaardsmænd, som maatte plante Kirsebær, og Ebletræer overalt i Bøndernes Haver; Har vores Stad, som derfra med disse Frugter aarlig forsynes, stor Marsag at takke denne Høysalige Herre, saa haver Egnens Bønder endnu langt større og overflødige Anledning til at velsigne deres Velgjørere; da denne Anstalt er for dem det, som den har været for deres Formænd, og vil blive for deres Efterkommere, en saa riig og overflødig Kilde til aarlig Velsignelse, at mig af kyn-dige Landmænd er forsikret, at de fast allene af deres Haver kunde udrede de aarlige Skatter. Frugthaverne paa Fyens Land (b) have maaskee tient til Exempel for denne velgjørende Prins (c). Humle-Plantningen, som fornemmelig i Fyen og nogle saa Steder i Norge, Zylland, og Siælland; og Manna-Samlingen som i Volland og Falslev drives, synes ikke saa meget at have sin Oprindelse

(a) Hans Brev, denne Sag angaaende, findes i Epist. Wormii Tom. II. pag. 855. denne Mand havde meget reist og seet sig om i Holand.

(b) Amt Børnsens Dannemarks og Norges frugtbare Herlighed, 1ste Bog, Side 96.

(c) Anførte Sted; og Pontoppidans Danske Atlas, 1ste Deel, 542 Side

Opdrindelse af noget Fortrin i et Steds Jordmon og Veliggenhed frem for det andet; som de lade at være kloge Opfund af en og anden veltankende Borgere (a), som for sit Fædernelands beste har vovet at vige fra den almindelige Tankemaade. Skade er det, at Navnene paa disse Velgiorere af det menneskelige Rion ikke ere opteguede, da vi vide hundrede smaa Ting til Punkt og Prikke.

§. 16.

Sidst i dette Seculo finde vi og adskillige Beskrivelser at være udfomne over een og anden af de til disse Riger henhørende Der og Lande (b), hvoraf nogle underrette os om adskillige Arter af Dyreriger; andre saavel om dettes, som og om Urteriget's Afgrøder. Af det sidste Slags fortienner *Friderich Martens* Beskrivelse over Grønland og Spitzbergen fornemmelig her Sted, da han har været paa det Sted, hvorfra en Deel af de Bæxter, som jeg beskriver, ere komne, hvilke derfore hist og her med hans Planter ere bleve sammenholdede. Han var en Hamburger, som gif 1671 som Chirurgus med de til Grønland paa Hvalfiskefangst udsendte Skibe; var meget stræbsom og nysgierrig, og bragte os Esterretninger saavel om adskillige Dyr, som Planter der fra Landet. Hans Skrift, som derom paa Tydsk udkom, blev i Italiensk, Fransk, Engelsk og Hollandsk oversat, og kunde ikke andet end være begierlig, da han, forend *Sal. Hr. Bisop Egedes* og *Hr. Cranzes* Beskrivelser udfomne, var den eeneste Skribent, som saa nær ved Nordpolen havde gjort det Slags Opdagelser. *Lucas Debes*, Provst paa Færøe, udgav 1673 in Duodecimo sit Lands Beskrivelse under Navn af *Ferroa referata*; hvor adskillige Merkværdigheder om Dyrene, men ikke over 10 a 12 Planter anføres, af hvilke besynderlig *Tormentilla*, *Angelica* og *Rhodiola* nævnes, helst den sidste, som Author vil, at hans Land skulde roses for; ligesom *Island* for *Angelica*; *Norge* for *Chamemoro* og *Gentiana*; Og *Dannemark* for *Cochlearia*, af *Simon Pauli* ere bleve berømte. Hertil kand jeg føye den lærde og flittige *Mag. Jani Rami* Norges Beskrivelse, som først i dette Seculo efter sin Forsfatters Død 1715 in Quarto i vort Sprog udkom. Man finder der en temmelig vidtloftig Forregneelse og nohyagtig Esterretning paa Landets Dyr, tilligemed en Liste paa 404 Planter, hvoriblant mange rare findes, som omendfiont de med forre Betegninger

(a) Saaledes indførte *Hr. Kirsebohm* i Norge *Pisa de gratia*, *Pontoppidans* Norges Beskrivelse 1ste Deel 171 Side.

(b) Af det Slags er *Arnt Berentsens* forhen anførte Bog.

ninger ere benævnte, saa ere dog samme saa bestemmende, at man kand see, at han ikke i Planternes Kundskab har været ubehandret. Jeg har af samme Fortegnelse, og jeg troer ikke uden Rimelighed formodet, at een og anden Plante, som man troer i vore Eider først opdaget, er forekommet denne Auhor, hvorpaa jeg ikke skal forgjætte i følgende Afhandling at anføre Exempler.

S. 17.

Det Tab, som Urtevidenskaben leed ved P. Kyllings Død, kunde ikke opreises ved Joh. af Buchwalde, som af ham Pauli og Borch i Botaniqven var en Discipel, og først i dette nærværende Seculo blev her ved Academiet Professor Anatomix, Chirurgix & Botanices; Imidlertid underholdt han ved sine Udlob om Sommeren og Forelæsninger i den Botaniske Have, som han forestod, den empiriske Kundskab om Urterne her ved Academiet; vi have ham at takke for den første Catalogus, som over vores Have er udkommen 1720 in Quarto paa Latin under Titel: Specimen Medicum practicum &c. hvor fornemmelig Urternes Kræfter ere forklarede, og de selv i steden for Afbildninger liimede lige over for paa en reen Side ved et besynderlig Indfald, som paa meere end een Maade skamferer Bogen ved Indbinding, og nytter lidet til at skaffe Kundskab om Planterne; da Stumperne ere for smaa, og ey fielden urigtige. Smagen og Afhandlings Maaden i Skriftet ere og ikke saaledes, som man havde ret til at fordrø, og Marsag til at vente det af en Skribent paa hans Tiid. Det blev samme Aar oversat af hans Son Balthasar Johannes af Buchwalde, som 1736 fulgte sin Fader i Embedet, gav Forelæsninger i Haven, anførte de Studerende, iblant hvilke jeg selv ofte var, i Marken, og døde 1763, efter at han et par Aar tilforn havde overdraget mig Anatomien og Botaniqven, hvortil jeg siden den Tiid haver givet Forelæsninger.

S. 18.

Først i dette eller sidst i forrige Seculo maa have levet en Mand ved Navn Henrich Bernhard Oldenland, som af Linnæ paa adskillige Steder i hans Skrifter (a) regnes iblant de Danske Botanici; Han er kommen efter den berømte Hermann, og altsaa siden 1671 til Cap de bonne esperance, og har der samlet en fortreffelig Urtesamling af dette Lands Væxter, som befindes nu i den berømte Botanici Hr. Prof. J. Buurmans Bibliothecque, hvilken derover har forfattet en Fortegnelse, og føyet samme som et Anhang til sit Thesaurus Zeilanicus, hvor han har givet denne Oldenland Plads iblant de ypperlige

(a) Linnæi Amoenit. Academi. Vol. 5. pag. 34. pag. 294. pag. 357.

ypfertige Botanici (a). Det er ved en pur og endnu ubekjendt Hændelse skeet, at vores Landomtrent paa den Tid er bleven Ehere af een af de rareste og meest ubetalelige Urteskatte; hvorved det har givet Anledning saavel til mange nye Genera, som og til en af de yppertligste og begierligste Floris, som nogen Tid er kommen for Lyset; med hvilken Eidragelse det har havt følgende Beskaffenhed. Den berømte Hermans gif som Medicus til Zeilon, hvor han samlede Landets Planter, og lod for deres Skyld 5 store Volumina in forma Atlantica indbinde; i de tre første indklæbde han de Zeilanske; i den fjerde disse, tilligemed nogle Capste, som han paa Reisen til Zeilon havde samlet; og i den femte lod han henved 400 meget prægtige Aftegninger af disse Urter indføre (b). Han blev Professor til Leiden, og døde 1695 inden han fik dette sit Arbejde udgivet. Alle beklagede Videnskabernes Tab ved dette Dødsfald, siden Herman var den eeneste, af hvem man kunde haabe Oplysning om de Zeilanske Planter; Den store Scherard, (c) (som det meenes,) stræbte først at bøde paa dette Forliis i at udgive efter Hermans efterladte Papirer, en kort Fortegnelse paa hans Planter under Navn af Museum Zeilanicum. Den flittige og af Flora velsortiente Professor Job. Buurman hielp bedre paa Sagen, da han udgav efter de Urter, som Hermans havde skikket til Cammelin, og Zartog til Vosß (d) Thef. Zeilanicus; men ingen vidste hvor Hermans egen Samling var afbleven. Hr. August Gynther, som paa sin Tid var een af de allerberømteste Apothecquere i Kiøbenhavn, eyedede denne Skat, uden selv at vide hvorfra den var eller hvo som havde samlet den; for at oplyses derom sender han 5 store Volumina in forma Atlantica til den berømmelige af Linnæ; Denne bliver af Glæde som uden for sig selv, da han opdager, at det var Hermans tabte Samling (e); han udvikler deraf mange nye Genera, forfatter sin Flora Zeilanica, tilegner den vores Gynther, som ved denne lykkelige Hændelse altid i den Botaniske Historie vil blive erindret. Samlingen, som blev tilbagesendt, overlod Everen til Hans Høy. Gr. Excellence Adam Gotelob af Moltke, hvis rare Bibliothecque endnu glemmer dette eeneste af sin Art og folgelig ubetalelige Liggendesæt.

S. 19.

(a) *Burmanni Catalogus alter. plantar. African. pag. 24.*(b) *Linnæi Præfat. ad Floram Zeilanicam pag. 14 & 15.*(c) *Paradisus Batavus kand og herhid fores.*(d) *Burm. præfat. ad Thef. Zeilan.*(e) *Linnæi præf. ad Flor. Zeilan. pag. 17 & 18.*

§. 19.

Ved Midten af dette nærværende Seculo fik saavel Naturhistorien, som i Besynderlighed Urrelæren overalt et andet Udseende; Een hos vore Naboer opgaaet og endnu skinnende Soel begyndte med sit klare og igiennemtrængende Skin at opklare alle de mørke og dunkle Braaer i denne Videnskab, og tillige saaledes at opvarme og antænde de Lærdes Hjerter over hele Europa af Kierlighed til Planterne, at vi have seet og endnu see Skrifter allesteds fra at udfomme, som udvide Floræ Grændser og Herredomme, og opdage alt flere og flere af dens Undersaattere; Det kand altsaa let formodes, at vi, som faae de nærmeste Straaler af dette store Lys, ikke have forsømt at betiene os af dets Skin; Ney den her allerede giorte Begyndelse er os en sikker Borgen for en fiendeligere og stærkere Tilvæxt, som vi ønske og vente i Tiden. Vi see, og have allerede nogen Tiid seet inden vore Mure en Kongelig Botanisk Have, hvorpaa ingen Omkostninger er sparet, for at skaffe alt det, som til saadan en Anstalt paa nogen Maade kand holdes nødvendig; Vi fornøye os med Villighed over de smukke Aftegninger af Danske Planter, som i de udfomne otte Hæfter af Flora Danica legges os for Øyen, og disse saavel som de øvrige Arbeider, give os Grund til at vente i Tiden af dens lærde Forfattere et Verk, som langt vil overgaae alle andre af sit Slags. Det er nogen Tiid siden jeg havde den Ære at forelegge Selskabet nogle Tegninger over de Danske Svampe, som min gode Ven Hr. Etats-Raad Holm under sin Opsigt har ladet forfærdige; Nu kand jeg berette, at det med Verket allerede saa vidt er kommen, at alle Afbildninger til det første Hæfte baade med Stikning og Oplysning ere færdige, af hvilke, naar de engang med deres nætte og nøyagtige Beskrivelser udfomme, Kiendere vilde erfare, at dette bliver et Verk, som vil fordunkle alle andre Svampeverker, og viser os, hvad vi kunne love os af dets Forfattere i lettere Arbeide, da han med saa stor Lykke og Kunst udfører det vanskeligste og fineste. Eenstemmigheden af Navnet bringer mig een af vore største Floræ Yndlinge i Erindring, hvis tillige Tab vi aldrig nok kunne beklage. Det var den salige Professor Jørgen Tycho Holm, som strax efter at han ved Charlottenburg var kaldet til Professor i Huusholdnings Konsten, blev bortrevet af en farlig Blodgang i sin fjerde Alder, just da han lavede sig til tredje gang at reise udenlands. Han har efterladt sit Fæderneland et Mindesmærke paa sin Flittighed og Kyndighed i hans hyppelige Urtesamling, som bevares ved Charlottenburg Academie. Derforuden have vi af ham en Flora Danica udgivet i et Indvielses Stridskrift under Linnæus Styrelse i Upsal, hvor han har isort P. Ryllings Viridarium en Systematisk Klædning, og føyet til hans saavel de Danske, som forefandtes i

Bursers

Bursers Urtesamling, som og de af ham selv i sit Fæderneland samlede, og hos de tvende øvrige manglende Planter; Han gav os i samme Brev Løfte om en nye Flora, som ingen kunde tvivle om, at han jo var i Stand til at fuldfore (a), da han var et opvakt Hoved og i fem fulde Aar havde været en flittig og lærbegierig Tilhører af den største og beqvemmeste Lærere, hvilken fast ikke havde talt eller skrevet noget af Betydenhed, som jo af ham var opsnappet, hvorefter han og agtede ham saa høyt, at han tog ham i sit eget Huus til Lærere og Selskabs Broder for sin unge Son, i Tanke, at han betimelig ved hans Omgang kunde opmuntres til at faae Hje for Naturhistorien. Siden hans Død have vi af det Slags Skrifter seet Dr. Pauli Flora Oeconomica, Hr. Müllers Flora Friderichsdalina, og kunde efter Hr. Pontoppidans Beretning hertil føye Hr. Teilmans Flora Cimbrica, af hvilken den Sal. Procansler har betient sig til at giøre Solms Flora Danica, som i den Danske Atlas fra pag. 549 til 589 er indført, fuldstændigere. Ja, Lysten til Planter haver endog saa vidt udbredet sig hos os, at den har strakt sig til dem, hvis Sag dette Slags Studeringer ey pleyer at være, saaledes, at jeg skal forbigaae adskillige andre, er i Grønland samlet et meget smukt Herbarium af Hr. Professor Egede, hvis Artighed i at laane mig samme, jeg er saa meget meere skyldig at erkiende, som jeg af samme har havt stor Hielp i denne min Afhandling, og maaskee aldrig havde faldet paa at udgive noget om de Grønlandste Planter, dersom jeg ey ved at see og giennemgaae dem, var dertil bleven opmuntret. Hans store Fader har og i sin Grønlandste Beskrivelse anført noget om dette Lands Planter, og givet et Kobberstykke over nogle faae af samme. David Krantz har i sin Beskrivelse over Grønland, som nu nyelig anden gang er oplagt, ved Navn anført omtrent 50 Stk. af Landets Planter, og alle Urte-Estere føye deres Dnsker til mine, at denne Author, som ved sit smukke Skrift (b) har gjort sig saa forient af Publico, vilde der i Landet ved sine Brodres Hielp giøre en Samling af alle forekommende Urter store og smaae, Græsser og Mooser ey forglemte, paa det at vi eengang kunne faae nogen klæffelig Underretning om Planterigetis Tilstand i dette koldeste, af alle hidtil bekiendte Climata. Bores Sal. Procansler Hr. Pontoppidan har i sin Norges Beskrivelse saavel om dette, som de andre Naturens Riger efterladt os Esteretninger, desuden tvende Plader med Afbildninger paa Norske Planter, meest af det Slags som bære Bar. Den flittige

G g 2
Hr.

(a) Hans Ners sees i Pontopp. Atl. Dan. Tom. I. pag. 543 & 589, men sidste Sted kaldes han Hr. Professor Pders Collega, og siges at han tilligemed ham skulde udarbeide Floram Danicam, hvorom mig intet er bevidst.

(b) Den er og oversat i det Svenske, Engelske og Hollandske Sprog.

Hr. Strøm, vores Selskabs værdige Medlem, har i sin vakre Beskrivelse over Søndmør givet os en grundig og ordentlig Fortegnelse over alle 3 Naturriger, hvor han ved de Linnæiske Navne tydelig har bestemt de i hans Egn forefaldende Væxter; hans Arbejder i denne Deel af vores Handlinger vise og, at han endnu i den Henseende med megen Lykke fortsætter sine Undersøgninger, og opretter saaledes det Tab, som vi have gjort i Dr. Løckstor (a), som efter Hr. Pontoppidans Beretning døde fra et godt Forsæt. Ligeledes har Hans Højærværdighed Hr. Biskop Gunnerus saavel i det Grundhiemske Selskabs (hvis Stiftere han er) Handlinger, som og i hans nyelig udgivne Flora Norvegica viist, at han hverken mangler paa Indsigt eller Evne til at dyrke denne Gudsind, som med saa mange Yndigheder indtager og med saa rene og uskyldige Fornøjelser belønner sine oprigtige Effere.

S. 20.

Lysthaver ere i vore Tider flere end at de i en Hast lade sig opregne; da ikke allene de fleste store Herrer paa deres Herregaarde eller Sommersæder have prægtige Anlag og Indretninger, men endog mange fornemme Kiøbmænd og andre formuende Folk af Middelstanden holde Lyststeder omkring Byen, der i Pragt og Smukhed temmelig nærme sig til hine. Bernstorph, Bregnevad, Gaunse, Lethræborg, Borrebye, Friderichsdal, Cenum, kunne tiene til Exempler paa de første; Og Gientoft, Lyngbye, Nærum med de omliggende Egne give tilstrækkelige Prover paa det sidste Slags. Vores Frugt- og Kiøfkenhaver give og nu omstunder de udenrigske lidet eller intet efter; da adskillige fornemme Herrer (b) holde saa dygtige Urtegaardsmænd, og anvende saa anseelige Bekostninger paa disse Indretninger, at de med de nydeligste og beste Havefrugter paa den Tid blive forsynet, som de ere meest rare og begierlige; De saa kaldte Blegedamme, fem eller sex undtagen, som svare til deres Navn, og de fleste Steder uden Vorterne (Nørre og Øster i Besynderlighed) beboes af Urtegaardsmænd, som med Asparesser, Sukkerærter, Bonner, Blomkaal, Jordbær, Urteffokke og andre Kiøffensager for billige Priser betiene Byen. Den meer og meer tiltagende Blomsterlyst forvolder ikke allene, at de foromtalte Urtegaardsmænd drive og tilfals holde Murikler, Anemoner, Hyasinter, Tazetter, Jonquiller,

(a) Adskillige Norske Planter ere af ham anførte i hans Dissert. de medicament. Norveg. suiff.

(b) Deres Høngrevelige Excellencer af Bernstorph og Solstein-Lethræborg ere mig i Besynderlighed i den Henseende bekendte.

Jonquiller, Fioler, Leutoyer, Gyldenlakker, Negliker, Tuberoser &c. &c., men at vi endog paa nogle Aar have seet vore Urtebeede med adskillige smukke Refruter (a) formeerede. Træskoler ere paa store Ravnshøj, paa Østreholm ved Færø-Mags Byen, og i der grosse Linde eller 24de Blegdam med stor Fordeel for deres Eiere og Bequemhed for de Riibende anlagde. Norge, som tilforn forskrev fast alle sine Havestrugeter, er efter Pontoppidans (b) og Gärtners (c) Vidnesbyrd nu ikke allene langt mindre trængende i dette Stykke end forhen; Men haver og efter Hr. Baades (d) Beretning dets Lysthaver jirede med saa mange og saa rare Bøxter, at det langt overgaaer vores Formodning. Apothecqverhaver, som forhen fattedes her ved Staden, haver Hr. Cappel ved og lige over for forige Killendal anlagt, for deraf at forsyne Hospitalet og Byen med sikre og friske Urter. Men frem for alle anførte Poster fortienner den Frydenlundiske (e) Samling af Nord-Amerikanske Træer og Buske at erindres, som en af de største og merkvaerdigste Nyheder i Botaniquen paa vor Tid; hvilkens Kand tiene til et stort Beviis paa Videnskabens Tilvæxt hos os, og den Smag, som fra Høye til Lave har udbredet sig.

S. 21.

At store Herrers Günst, og Kiærlighed til Videnskaberne er et af de kras-tigste Midler til at befordre deres Opkomst og Tilvæxt, behøver vel ingensteds, og mindst i denne Samling at bevises; Lykkefæige ere derfor de Videnskaber, som faae Udgang til saa formaende Belyndere, og dobbelt ja tredobbelt lykkelige

Egg 3

lige

(a) *Mirabilis Longiflora* L. er for 12 a 14 Aar siden først i vore Haver indførte; *Amaryllis formosissima*, her kaldet *Iris svecica* for kortere Tid siden; Ligeledes *Refeda Odorata*; *Chenopodium Scoparium*, her kaldet *Belvedere*, er ey heller gammel i vores Haver; *Campanula*, *speculum Veneris*, og *Stramonium Tartula* ere yngre; *Iris variegata*, *Dodecatheon Meadia*, *Delphinium elatum*, *Allium Moly* *Calendula hybrida* og *Zinnia multiflora* erindrer jeg mig ikke for de to sidste Sommer at have seet.

(b) Pontoppidans Norges Beskrivelse 1ste Deel pag. 180.

(c) Gärtners *horticultura Norvegica*.

(d) Trunhiemiske Samlinger 4de Deel fra pag. 372. til 416.

(e) Denne Samling findes 2 Mile fra Byen ved Lystlottet Frydenlund, og er for saa Aar siden fra England forskrevet; Jeg har seet der *Liriodendrum*, *Kalmia*, adskillige Sorter af *Crætagus*, *Ceanothus Americanus*, *Spiræa* &c.

lige ere de, om disse selv ere Kiendere, og have den sunde Smag, og modne Skionsomhed, at de vide at skille Uoner fra Kierner, og Glimmerstads og Krag-guld fra det ædle Metal. Denne ædle Lykke har Urtevidenskaben havt hos os i at træffe tvende Højfornemme Belyndere, ligesaa store Elskere som Skionnere om Videnskaben; Den første af disse er ikke meere, men var vores salige afdøde Præses, Hans Høggrevelige Excellence Johann Ludvig af Holstein, hvis Jhu-kommelse vi alle ære, og hvis Stov jeg i Besynderlighed med Taknemmelighed bør kysse for de mange og store imod mig udvilske Belgierninger. Der er ingen af os alle, som have kiendt denne salige Herres utrættelige Siid og store Hengivenhed til Videnskaberne, som tvivle i mindste Maade paa det, som Estertiden vil have ondt for at troe, at han nemlig under saa høye og vigtige Embeds Forretninger i en Alder af 66 Aar fandt Behag i Planterne, lod sig om denne Videnskabs Grunde underrette, og anlagde paa sit fiere Ledreborg en Botanisk Have, som med saadan en Hurtighed blev indrettet, og forsynet med Planter, at den paa 2 Aar var steget meere end til 200 Planter, og pralede af en utallig Mængde *Aloes*, *Cacti*, *Mesembryanthema* (a), *Euphorbia*, *Gerania*, *Hibisci*, *Malvæ*, *Solana* &c. som han alle lod ved mig fra Holland forskrive, for at indtage deres Plads i hans Glashuse, da de andre Planter, som vare mindre kiæle, havde et anvist Sted for sig selv i hans store Have, næst ved det Historiske Academie (b), hvor Klasserne, saavel som Slægterne

(a) Af *Mesembryanthemis* og *Cactis* vare fast alle de Urter, som i *Linnaei Species* ere anførte. For een *Melocactus* betalte han alene 50 Hollandske Gylden, det er ungefær 25 Rdlr. Dansk; Hvorvidt en god Urtegaardsmænd i føve Tiid kand bringe det, saae jeg her tydelig.

(b) Af den Sal. Hr. Justice-Raad og Professor Ancherfen var denne Indretning giort, som befattede ikke alene Regenterne i de tre Nordiske, men og de paagrændsende Riger, for saa vidt disses Historier fra hines var uadskillelig. Hvert Rige havde sine Gange, hvor Regenternes Navne, Fødsel, forhvervede eller tabte Provinser, og deres Død enten paa malede Skilter eller Steen-Pyramider i en passet Afstand vare anbragte; frem for andre merkelige Fyrstier saaes i Brystbillede af hugne Stene; og andre, under hvem endnu store Merkværdigheder eller Forandringer vare indfaldne, forskilledes udhugne i Steen i fuld Størrelse; disse havde og deres egue efter sig selv benævnte Pladser: Saaledes var der Dvins Plads, Dronning Margaretes eller den Calmarske Joreenings Plads &c. Den salige Herre, som i Historien og Geographien i Almindelighed besad en udstrakt og vidt-løst Kundskaab, var i Besynderlighed i denne sit Fædernelands Historie saa grundig, at han tit satte de Kyndigste i største Forundring. Aulebningen til dette Aulag var vel, at have om Sommeren ved sin Sparseregang en behagelig Værelse i denne sin Lyfvidenskab, men fornemmelig tænkte han der paa sin Alderdom, leegende at tilbringe sin unge Navne og Sonne-Søn Kundskaab i den Danske Historie. Næst ved denne Anstalt anlagdes den Botaniske Have.

terne ved Overskrift vare betegnede, de sidste opstille i en Systematisk Orden, og efterfulgte af deres med Tal bemærkede Arter paa samme Maade, som Indretningen er i den Utrechtiske Have. Under ham var det, at den Islandiske Afsendning af erfarne, og paa Landets Indretning forstandige Mænd, til at beskrive samme, og samle Naturens der faldende Merkværdigheder, blev begyndt og fortsat, endskjønt han ey levede at see denne Anstalt fuldført. Hans Høygrevelige Excellence vores nu værende Præsles, som fulgte den Sal. Herre i hans Embeder, har ikke alleneeste fulgt, men synes endog fast at have overgaaet ham i Kierlighed og Iver for Botaniquen. Det er ved hans, som os er givet Lejlighed til at giøre en smuk Samling af Islandiske og Grønlandiske Planter, og mig i Synderlighed Opmuntring til i vores Afhandlinger at beskrive samme; Det er hans kloge Anstalter, som fra China, Ostindien, Africa og Nord-America (a), har forskaffet os de rareste Planter, for dermed at forsøge vores Skatkammere og formeere vores Kundskab. Det er hans Bevaagenhed, som ved Høykongelig Gavnildhed har forskaffet os de fornødne Anstalter og udkrævede Hjelpe-midler til at opdage Naturens, i Beshynderlighed Planteriget's Sjældenheder paa vores Americaniske Der, hvorfra vi foruden en heel Deel Fiske, have en stor Samling af rare Planter, som vi endnu kunde ventet anseelig formeeret, dersom ikke den slittige Hr. Nicolai Faber (b) til vores Sorg og Videnskabens Tab i sine unge Aar ved en mordisk Feber der i Landet, var bleven henrevet. Det er hans forsigtige og overlagde Bal, som har beskikket den erfarne Botanicus Hr. König til Missions-Medicus paa Tranquebar, hvis hidtil viiste Prover, og med sidste Skibe oversendte Samlinger og vigtige Efterretninger give

(a) Fra alle disse Steder har jeg ved Hans Høygrevelige Excellences Foranstaltning faaet anseelige Urtesamlinger.

(b) Var Studiosus Medicina & Chirurgie. Jeg fornam paa mine Anatomiske Forelesninger hans store Lærvilighed og ypperlige Gaver, og da han tilforn havde været noogen Tid i Westindien, og var vandt til Clima, og jeg længe siden vdsie Hans Høygrevelige Excellences Attraae, at faae vores Der der undersøgt, foreslog jeg ham, at legge sig efter Botaniquen; Tog ham derpaa i mit Huus, og gav ham næsten et Aar al muelig Underviisning og Oplysning; Han tog 1765 i April herfra, og blev en Martyr for sin Flittighed, thi da han efter en overstanden Feber for hastig vovede sig ud og søgte Lær for en paakommende Regn under et Mancaulle-Træ, fik han sin Besot, og døde nogle faa Dage derefter, da han havde været en treherdendeel Aar omrent i Landet; Han forhøvede sig der alles Nødest ved sit beskedne og ydmyge Bøsen; sendte os hen ved 300 Planter paa det allerbeste og smukkeste tørrede; efterlod sig meer end et helt Alphabets Slagbeskrivelser over de Planter han havde samlet. Han foralmitte aldrig sine Bligbrere; æret sine Lærere; elskede Videnskaberne, og døde i deres Kald, hvorfra han og fortjener et Æreminde i et Skrift, som dem er helliget.

give os det vel grundede Haab, at Zeilon aldrig er bleven saa berømt ved Ser-
mans, som Hollænderne der beskikkede til Landets Medicus, at jo den Mal-
bariske Kyst vil blive det ligesaa meget ved vores Kønig, som det Danske Folk
ved Hans Høj-Gr. Excellence efter denne kloge Nations Exempel har beskikket til
Læge ved Missionen der paa Kysten. Det er endelig ham, som ved sine vægtige og
høytformaaende Forestillinger har ophjulpet vores Botaniske Anstalter ved Uni-
versitetet, og paa hvis Forsorg og Bevaagenhed hele Videnskabens Lykke og
Eilvært fremdeles beroer.

S. 22.

Da det ikke tiener til noget, at samle, uden det bliver anvendt, som er
sammensanket; Saa handlede en Floræ Dyrkere mod disse og ligesindede Bel-
giøreres Hensigt, og Videnskabernes sande Ære, dersom han ey søgte at gjøre nogle
af sine Opdagelser bekiendte; og da vore Handlinger give dertil den beste Leysig-
hed, har jeg dristet mig til der at fremsætte mine Betragtninger over en Deel af
vore Værter, som imellem den 60 og 70 Grad ere fremkomne; De fleste af
disse ere fra Island, deels ved de Islandske Lærde, deels ved den flittige og til
Floræ Eieneste, ligesom dannede Hr. Kønig, der i Landet samlede; Det
mindste Tal er fra Grønland; For disse har jeg først Hr. Professor Egede,
der næst de Grønlandske Missionærer Hr. Sverdrup, Gill og Larsen deres
Ælid at takke, hertil kand jeg føye en ikke liden Samling, som Studiosus Chi-
rurgie Hr. Brasen, en af mine flittige Tilhørere, der i Landet har gjort.

S. 23.

Intet staaer nu tilbage, uden at give min Plan og Afhandlings Maade
tilkiende; Jeg tænker da at følge Linnæus Systematiske Inddeeling, som den,
der ey allene i vore Tider har givet en Fortegnelse fast paa alle bekiendte Plan-
ter over Hovedet; men som og i Særdeleshed i sin Svenske og Lapste Flora
haver betragtet Planterne under samme Clima, og derfor enten havt med mine
eller med de dem nær beslagtede Planter at gjøre; Og omendkiønt jeg ikke var
bunden i et Skrift, som dette, at anføre Planterne i nogen vis Orden, saa vil
jeg dog endog heri for meere Mageligheds Skyld, for dem, som vilde sammen-
holde mine Planter med hans, gaae frem fra den ene Klasse til den anden i
samme Orden, som de følge paa hinanden hos ham. Alt hvad om Planterne,
deres bestemte og reghassede Beskrivelser undtagne, kand være at merke, vil
jeg i vores eget Sprog efter den hidtil brugte Sædvane anføre; Disse vil jeg
derimod efter Linnæus Maade paa adskillige Steder i hans Skrifter anføre paa
Latin;

Latin; Deels fordi de fleste af mine Landsmænd, som det bliver om denne Kundskab at giøre, forstaae formodentlig Videnskabens Konstord bedre i samme end deres eget Modersmaal; deels paa det at fremmede, dersom nogle af disse skulde derom ønske at underrettes, kunne faae mine Tanker uforandrede, og ikke ved en manglende og urigtig Oversættelse fordreyede og vanskabte; dog har det ikke hindret, at jeg jo paa de fleste Steder saaledes haver forklaret mig, at mine Danske og i det lærde Sprog uerfarne Læsere kunne faae om Planterne et nogenledes tilstrekkeligt Begreb, besynderlig om de tillige tage Aftegningerne til Hielp. Alle her beskrevne og aftegnede Bæxter ere i min Urtesamling bevarrede til Eftersyn for Urte-Effere og Forsvar for mig selv; da jeg med samme til alle Tider kand gotgiøre at Naturen er efterfulgt.

§. 24.

I den anden Linnæi Classe, af ham kaldet Diandria, fordi dens Planter have tvende (Filamenta) Støvstængle med deres tilhørende Støvlemmer (Antheræ), forekomme tvende merkelige Planter af Erenpreis (Veronica-Slaget), den første af disse er Linnæi Veronica Alpina, hvilken, som den voxer overalt paa Fjeldene i Europa, er af Hr. Linnæ saavel fundet paa de Lappliske, som og siden af vores udsendte i Mængde paa de Islandste Fjelde. Den anden er samme Autors Veronica fruticulosa (a); Af denne haver Clus, under Navn af Veronica 3 fruticans først givet Aftegning og Beskrivning; Han fandt den paa Sneebjerget og paa de Sciriske Alper, hvor den i Junii Maaned blomstrede. Pona har i sin Beskrivelse over Bjerget Baldus givet en Tegning og Beskrivelse paa en Erenpreis, som han kalder Veronica serpillifolia minima, samme har C. Baub. i sin Pinax foreenet med Cluses Plante under Navn af Veronica alpina frutescens, saa at han under dette Navn indbefatter begge Planter, som han holder for een og samme, og anfører deres forskellige Navne som Synonyma. Joh. Baub. har i sin Historia Plant. P. 3. p. 284. under Navn af Veronica saxatilis beskrevet Veronica fruticans 3tia Clusii, og anført Ponce V. serpillifolia minima med Forbehold, om den var samme med Cluses. Morison, Magnol, Tournefort have alle anført Planten efter C. Baub. og bør folgelig agtes, at have holdet begge for een og samme. Hr. Linnæ haver i sin første Udgave af Spec. Plantarum, og endnu i sin sidste Fl. Svecica anført

(a) Veronica minima saxatilis i Rami Norges Beskrivelse pag. 274. er vel enten denne eller foregaaende, som af mange Urtefundiac i Norge er funden. Veronica flore cœruleo, unächt'er Ehrenpreis. Cranz. Grönl. Beschreib. 1 Theil pag. 84. holder jeg for Veronica Alpina, som jeg har faaet fra Gronland.

anført ey allene *C. Bauh.* men endog *Ponæ* Navn, som Synonyma under hans *Veronica Alpina*, og udi hans *Flora Lapponica* tillegger han sin *Ver. alpina*, som det ægte og rette Synonymum *C. Bauh. Veronica alpina Bellidis folio hirsuto*, og med nogen *Eviol* anfører *Cluses* og *Ponæ*s Synonyma; saa at han den gang har været genegen til at holde sine 3 *Veronica* *Bellidioides*, *Fruticulosa* & *Alpina* for een og samme Art. Hr. von *Zaller* har i sin *Enumeratio stirpium Helveticarum* skilt nyere *Veronica* species fra hinanden, og anført til hver de henhørende Synonyma, dog troer jeg, at *Veronica* *serpillit.* *Ponæ* kunde have faaet et bedre Sted, da den efter min Tanke mere passende anføres, som Synonymum til hans *X. Veronica* (a), som *Tab. XII. 2.* er antegnet, hvilken Forandring af Hr. Professor *Øder* ved *Synonymia Iconis XVI. fasciculi primi* er iagttagen; Årsagen hvorfore jeg troer dette, er baade *J. Bauhins* Barsomhed i at anføre *Ponæ*s og *Cluses* Plante som Synonyma, saa og fordi den *Corolla*, som ved *Ponæ* *Veron.* er aftegnet, ligner fuldkommen *Corolla* af *Zallers X. Veronica*, men ingenlunde *Corolla* af *Veron. (b)* 3 *fruticans Clusii.* Hr. *Linnaë* har og efterhaanden skildt disse Planter fra hinanden, thi i *Spec. Plantar. Edit. prim.* var allerede *Veron. Bellidioides* adskilt fra *Veron. Alpina*, men da befattede endnu *Ver. Alpin.* tillige *Veron. Fruticulosa* under sig. Det var Anno 1762. at Hr. *Jacquin* udgav sin *Enumeratio stirpium Austr.* Ved at eftersøge de *Østerrigiske* Planter var han kommen paa de samme Stæder, som *Clus*s og havde fundet hans *V. fruticans* 3tia, som han under dette Navn anførte, og viiste de Mærker, som skillede den fra *Linnaës Veron. Alpina.* Ungefær ved samme Tid skilte Hr. *Lin.* som uden *Eviol* om *Jacq.* Opdagelse var underrettet, disse tvende selv ad, beslagde *Cl.* Plante med Navn af *Ver. fruticulosa*; og anførte *Veron. XII. Zall. fol. ovatis, crenatis, fructu ovali, floribus in summo cauli purpurascensibus* til Hoved-Synonymon, hvortil han ey søyede *Cl.* men *C. Bauh.* Navn; Da det dog havde været sikkerst med *Zall.* at anføre *Cluses* Navn, siden han baade er den, som først havde opdaget og beskrevet Planten, saa og fordi *Ponæ*s Plante med større *Liknelighed* henføres under *V. alpina*; Dog dette er ey det værste; Thi naar han anfører Synonyma under sin *Alpina*, saa er det sidste *Veron. saxatilis J. Bauhin.*; men nu har *J. Bauh.* selv sagt at hans *Saxatilis* er *Cluses* 3 *fruticans*, følgelig blive derved *V. Fruticulosa* & *V. Alpina* igien mod hans *Agt* sammenstøbte; da nu tillige anføres under samme *Alpina*, som Synonym. *Veronica* No. 7. *Flor. Lappon.*, saa bliver *Forstyrrelsen* større, efter som

(a) Denne *Veronica* er under No. 544.

(b) Og denne er under 545 i *Hall.* nye *Historia stirp. Helvetic.*

estersom Autor har anført den paa det Sted at være *Veron. Alp. bellidis folio hirsuta C. Bauh.* og skrevet, at han næsten troede, at den var *Ponæ's serpillifolia omnium minima*, hvorved alle 3 Arter af *Veron. sc. No. 11, 12, 13. Spec. Plant. Edit. 2.* blive mængede i et. Af alt dette sees, at Linnæ vel har adskilt disse Planter, men forvirder ved sine Synonyma, som han har ikke havt Agt paa at forandre; For at forbedre dette, bør ved *Fruticulosa* i steden for *C. Bauh.* allene anføres *Cluses* Navn (a), hvor og *J. Bauh. Saxatilis* fandt tillegges, og som en Varietæt anføres *Zall. Veron. XII^{ma}. (b).* Ved *Veron. Alpina* maa *Veron. Saxatilis Job. Bauhin.* reent udelades, og anføres *Veron. No. 7. af Flora Lapponica*, da maa erindres, at de Synonyma, som ved samme Plante i *Flora Lapponica* ere anførte, forbigaaes, i den Sted fandt anføres *Zall. Veron. No. X^{ma}. (c)* hvortil *Ponæ's Serpillifolia minima* kunde føyes; Denne Islandiske Plante svarer til *Cluses* og *Jacquin's* Beskrivelse og Figur i Henseende til Dannelsen og Farven af Blomsterne; men disses Antal er ikke over 5 eller 6, og altsaa ferre end af *Clus* og *Jacquin* ere angivne, da den sidste saa noye har beskrevet denne Plante, og anført Forskiællen imellem samme og Linnæ's *Veron. Alpina* i hans *En. stirp. Austriac*; Saa holder jeg baade *Beskrivelse* og *Figur* overflødig, det sidste saa meget meere, som *Cluses* *Figur* er god og kiendelig, og vi desuden have en fuldstændigere og smukkere af *Hr. Professor Oeder* i *Flora Dan. fasc. VII. tab. CCCXLII*; Jeg har anført Planten, som en nye og tier *Recrut* til den Islandiske Flora, og da *Jacquin* har meldt, at *Frø* af denne Plante er og sendt fra *Siberien*, er det at formode, at den vøxer saavel overalt paa de Nordiske, som de Sydlige Gialde, hvor *Hr. Linnæ* har anført den fra. Jeg er ellers saa meget meere sikker, at vores Islandiske er den samme som *Cluses* Plante, da jeg har faaet af *Hr. Jacquin* Exemplarer fra *Snee-Bierget*, som ere eet og det samme med vores Islandiske.

S. 25.

Haver Navne-Stemmingen (*Synonymia*) af de forrige Planter forarsaget nogen *Bidtlostighed*, saa vil den nærværende derimod betage mig den *Umage*, da den er en ganske nye Plante, som ingen *Botanist* har seet, førend *Hr. Kønig* opdagede den i *Island*, og derefter tydelig beskrev den, saavel i Henseende til dens *frugtbringende*, som øvrige Deele. Efter *Hr. Linnæ's* System horer den under *Triandria* og efter sammes naturlige Methode til

H h 2

Mlad.

(a) I den 2den Tome af *System. Nat.* udkommen 1767 har *Hr. Linnæ* pag. 57. anført *Jacquin's* *Beskrivelse* og *Cluses* Navn, som *Hoved-Synonymum*.

(b) *Veronica* 545 i den nye *Flora*.

(c) *Veronica* 544.

Mad: eller Riotten-Urterne, følgerig til hans Ordo Naturæ XII. Lit. E, og til Hr. Adansons 39 familie (les perficaires). Den har en saftig Stengel, Greene og Blade; saavel Greenene som Bladene ere vekslede, og de sidste have ved deres Grund en tynd Hinde, hvilken rundt omkring som en Krave omgiver Stengelen, hvorfra de udspringe. Blomsterne, som ere smaa og uanseelige, sidde samlede i et Hoved eller Bunt adskilte fra hinanden ved imellemfatte smaa Skæl eller Blade, paa Enden af Stammen og Greenene, rundt omkring af en Krands af Blade omgivne. Alt dette vises tydeligere saavel ved Figuren Tab. I. No. 1. A og B, som ved den Botaniske Beskrivelse, hvilken jeg her vil anføre saaledes, som den mig af Urtens Opdagere er bleven meddeelt:

Rad. simplex, tenuis, perpendicularis.

Caulis compressus, carnosus, digitalis, purpureus, ramis alternis, erecto patentibus, brevibus, ex axillis foliorum prodeuntibus.

Fol. Obovata, carnosa, venosa sessilia; *inferiora* opposita; *media* alterna $\frac{1}{2}$ pollicis distantia; *summa* verticillata, inæqualia, coronæ in modum capitulum florum obvallantia, longitudine $\frac{1}{2}$ circiter unguis minimi digiti; *Stipulae* membranaceæ, urceolatae, laxæ, vaginantes, intra-foliaceæ.

Flores terminales parvi in capitulum vel fasciculum collecti, *pedicellis* planis exiguis insistentes, *sqvamis* vel *bracteis* membranaceis minimis distincti.

Perianth. monophyllum, persistens, tripartitum, laciniis membranaceis, albis, oblongis, patentibus.

Corolla O.

Stam. filamenta 3 capillaria dimidia longitudine calycis, *Antheræ* subrotundæ.

Pistill. *Germen* ovatum, *stylus* O, *stigmata* 3, interdum 2, villosa erecta approximata, purpurea.

Pericarpium O. *Semen* unicum ovatum fundo calycis insidens.

Intet staer nu tilbage uden at give Planten Navn, og da sammes Frugtede ere saa forskellige fra de hidtil bekiendte Slags, at de udkræve et nyt for sig selv, saa er vel intet billigere, end at den bærer Navn af sin flittige Opdagere; Heri har og Hr. Linnæ forekommet mig, endskjønt hans egen Taknemmelighed havde agtet en anden velfortient Mand den Ære. Bores nye Plante heder

heder da *Königa capitata*; da saaledes vores *Rönig* bliver efter *Burser* og *Pauli* den tredie *Danske Botanist*, som har faaet sit *Navn* opkaldt. Denne *Beskrivelse* er gjort sidst i *Maret* 1766, *Hr. Linn.* har anført den i sit *Systema naturæ*, og beskrevet den i vedhæftede *Mantilla*, under *Navn* af *Königia Islandica* 1767; *Hr. Professor Vder* har i det 7de *Hæfte* af *Flora Danica* Tab. CCCXVIII. givet deraf en *Figur*.

§. 26.

Af den 4de *Class*e er af *Hr. Rönig* fra *Island* *Tillea aquatica*, og af *Hr. Chirurgus Brasen* *Cornus Svecica* nedbragt; Denne rare *Piante*, som paa saa mange andre *Steder* i *Norden* fremvoper, pryder da ogsaa de *Grønlandiske Marker*; dog maa den formodentlig en være almindelig, siden den hverken i *Hr. Professor Egedes Herbario* er forekommen, en heller af nogen af de *Herrer Missionariis* er nedsendt.

§. 27.

Af den 5te *Linnæus* *Class*e forekomme i *Island* og *Grønland* mange rare *Planter*, saaledes er *Azalea procumbens* (a) i *Rængde* samlet af de *Hr. Paulsen, Olsen* og *Rönig*, og findes ligeledes fra *Grønland* i *Hr. Professor Egedes Samling*, i hvilken jeg og desuden har antroffen den rare *Azalea Lapponica*, som holdes for ikke at være seet af nogen (b) *Botanicus* for *Linnæus*, og efter ham ikke af flere end hans *Disciple* og de *Benner*, som han og de kunne have viist og meddeelt den; Jeg haver paa mine *Udenlands Reiser* hørt mange af de berømteste *Botanister* ytre deres *Førlængende* efter at see denne rare *Urt*; Samme *Førlængsel* har jeg befunden hos adskillige af mine *Landsmænd*; som det og selv i lang *Tiid* har været mit *Ønske*, men forgæves; Jeg ventede intet mindre end den *Lykke*, da jeg fik *Hr. Professor Egedes Herbarium* til *Estersøn*. I *Begyndelsen* holdt jeg den for *Rhododendron ferrugineum*, men ved at eftersee et *Blomster* og forefinde, at i samme var kun 5 *Stamina*, saae jeg, at

H h 3

det

(a) Denne er *Myrtillus semper virens foliis nitidissimis sine fructu inter omnes elegantissima*, seu *Joh. Baub. Anonymos fruticosa Rami Norges Beskrivelse* pag. 269.

(b) Denne bliver uden *Tviul* *Myrtillus semper virens sine fructu foliis majoribus* sive *Joh. Baub. Chamabuxus, Ramus* l. c. endstient *R.* har anført et falsk *Mednaen*, har han dog vel meent denne, siden 1.) *Myrtillus* og *Andromeda* høre begge til en naturlig *Klasse* og ligne følgende hinanden meget mere end *Myrtillus* og *Polygala*. 2.) *Figuren* hos *J. Baub.* har (*Blomstret undtagen*) nogen *Ovreeensstemmelse* med *A. Lapponica*. 3.) Det *Lapiske* og *Grønlandiske Klima*, hvor *A. Lapponica* er funden, er samme med det *Torste* høyt oven for *Trunhiem*. 4.) *Polygala Chamabuxus* er ligesaa lidt i *Norge* som paa de andre *Steder* funden; og skulde den cengang findes, laud dette *Synonymon* tiids nok omveyles.

det maatte være en *Azalea*, som dets blaae Farve, Klokkedannede Blomster, Sotstieklighed fra *Rhodod. ferrugineum*, som jeg sammenholdt den med (a), og nogle Overeenstemmelse med Linnæus Beskrivelse paa *Lapponica*, viiste tydelig at være samme. Hvad Stenglen, Grenene og Bladene angaaer, vil jeg henvise til Linnæus flora *Lapponica*, og allene beskrive Blomsteret, ved hvilket jeg haver opdaget nogle Mærker, som jeg ikke finder at være antegnede:

Calyx. Perianth. parvum, viride, 5 partitum, laciniis subrotundis pilosis.

Corolla. Campanulata, monopetala; *Tubus* ventricosus, *Limbus* 5-arius 4-partitus, laciniis subrotundis patentibus.

Stamina. Filamenta 5 plana, flexuosa, *Corolla* longiora, receptaculo inferta, supra basin barbata. (*Inveni in flore, cujus Corolla adrisida erat, 8 stamina*) *Antheræ* ovatae, incumbentes, didymæ, apice, more *Solanii* & *Cassie*, 2 poris pertusæ.

Pistillum. Germen magnum ovatum, 5 fulcis divisum, punctis concavis viridibus asperum, umbilicatum *Stylus* firmus, erectus, compressus, staminibus longior. *Stigma* obtusum, emarginatum, scabrum.

Jeg havde ønsket at give Figuren; men da mine Exemplarer ey ere saa fuldeformede, som til dette Dyemeed udkræves, vil jeg opsætte det til en bedre Ueplighed.

S. 28.

Sibaldia procumbens vover og i Mængde saavel paa de Fjeldske som Grønlandiske Stæde. Udi Hr. Professor Egedes Urtesamling findes og den vakre *Diapensia Lapponica*, hvilken siden i Grønland af Hr. Brasen er samlet (b). Dette

(a) *Rhodod. ferrug.* har Lancetagtige Blade, oven til glatte, rynkede, aarede, uden Punkter, paa Under-Fladen haarede og ruffarvede, af meer end een Tommes Længde og en trediedeel Tommes Bredder, Blad-Strengen (Costa) glat, endende sig i en siv Spids. *Azalea Lapponica* har afdange Blade, paa begge Flader med udhulde, hvide, grønne eller brune Punkter besæede, uden Rynker og Aarer, neden under haarede overalt og ruffarvede imellem Punkterne, neppe halv saa store, som den forrige.

Kalken paa Rh. er langt mindre end paa *Azalea*, hvilken dees tydelig i 5 Lapper.

Blomstribladet er troktagtigt paa Rh. men Klokkedannet og tybere indskaaet paa *Azalea*. De staa sig noget paa *Stamina*, dog ere filamenterne paa Rh. haarede overalt, men paa *Azalea* sidder en Duff Haar over Grunden allene. *Antheræ* ere paa begge i Spidsen med 2 smaa Huller gjennemboede. Germen er prikket paa *Azalea*, men bart paa Rh.

(1) Ligeledes af Hr. Cranz, hvis *Sanicula Diapensia* pag. 83 det er. Maa skee og *Sanicula Alpina*, Rami Norges Beskrivelse pag. 272.

Dette Genus er først fastsat, og Urten af Linnæ beskrevet i hans Flora Lapponica. Han meente vel den gang, at samme tilforn var seet af Botanicis, om end skönt den ey tilfulde var kiendt og nøyagtig nok beskrevet. I samme Tanke anførte han nogle Synonyma, som han hentydede paa denne Plante; men efter nøyere Eftertanke har han i sine nyere Skrifter udeladt samme, og angivet, at den ey tilforn haver været anmerket (a). Hvor rar han har holdet denne Plante, sees af hans Tale de peregrinationibus intra Patriam, i hvilken han regner denne blant een af de største Naturens Merkværdigheder i Planteriget i Sverrig, og henrykt af Forundring saaledes udlader sig: *Qvis mortalium Diapsiam nostram unquam vidit aut descripsit*; og i hans *Flora Lapponica* saaledes: *Per omnes Alpes nostras vulgarissima est planta, per Sveciam alias nullibi obvia*. Dette kunde han med god Grund den gang sige; men hans Land har siden tabt dette lidet Fortrin; da Hr. Professor Oeder har fundet den i stor Mængde i Norge Søndenfjælds ved Fogstuen paa Dovrefjeld, men langt overflodigere Nordenfjælds, saasom paa Bierget de 7 Søstre i Nordlandene, paa Den Ulster og andensteds; han har af samme givet en Figur i hans Fasc. 1mo. Tab. XLVII. Nu kunne vi legge til, at den og zierer vores Grønlandske Fjæde; den liden Beskrivelse, som jeg over samme Urt har forfattet, vil jeg her indrykke: Figuren sees pag. 6. No. XX.

Caulis laxis procumbens hinc inde *ramos* fasciculatos, simplicissimos subpollicares emittens.

Fol. linearia, obliqua, persistentia, coriacea, longitudine unguis, supra canaliculata, margine reflexa, basi membranacea, albida, 3 striis exarata; *vetustiora*, ferruginea; *recentia* glauca vel cœsia; cuncta confertissima imbricata patentia, apice rosulas formantia, e quarum centro emergit caulem terminans.

Pedunc. solitarius teres, nudus, vel unico foliolo circa mediam vestitus, longitudine ipsius ramuli.

Calyx & Corolla ut in gen. Plant. Linn. 194.

Stamina. *Filamenta* linearia, membranacea, plana, ex apice tubi, $\frac{1}{2}$ longitudine laciniarum corollæ. *Anthere* transversim oblongæ, sub angulo obtuso inferiora versus patulo didymæ.

Pistillum

(a) Det er uvist, om Hr. Egede, som har givet Figur af denne Plante i hans Grønlands Perillustration, har først seet den eller Hr. Linnæ; men det bliver altid vist, at den sidste tilhører al Opfindelsens Æren, da han har først seet, afdagat og beskrevet den som Bøtansf.

Pistillum Germen ovatum, stylus compressus longitudine staminum, stigma obtusum.

§. 29.

I Efteraaret Anno 1768 er af Missionairen Hr. Larsen os nedsendt fra Grønland *Campanula uniflora*, som i *Flora Lapponica* No. 85. er beskrevet, og Tab. IX. Fig. 5 og 6. aftegnet; Endskiont den ved en fere og mere greenet Rod, ved flere og længere Stammer, som skyde ud fra samme, og andre smaa Forsandringer synes at stille sig fra den Lappiske, saa tør jeg dristig forsikre, den at være samme; Eftersom den baade har alle de bestemmende Mærker, og jeg desuden har fundet enkelte Exemplarer, saa lige No. 5. Tab. IX. *Fl. Lapponic.* som den efter dem kunde være aftegnet; Det samme gielder og om *Campanula montana minor angustifolia Barrelieri* Tab. 487. (som ved en Forsæelse tvende gange efter hinanden er stukket i Robber), hvilken er den samme med Linnæ's og min Plante; hvorom ingen kand tvivle, som vil sammenholde Beskrivelsen over samme med vores; da han ikke vil savne et væsentlig Mærke, som han jo finder eens i dem alle. Beskrivelsen over Barrelieri Plante anføres i hans Brev (a) Pag. 9. og lyder saaledes: "Exigua hæc planta radice est tenui, longa sulfurea, e qua se erigunt sursum folia nullo pediculo nixa, angusta, acuta, & 2 circiter uncias longa, lanceolata. Caules tenues, glabri, foliis vestiti in summo minoribus & angustioribus, unicum florem sustinent, campanulatum, ad latus nutantem, tenui, pediculo innixum, semuncia brevior, & calyce comprehensum 5 fido, cujus radii angusti & ita longi, ut ad oras floris pertingant. Tota planta exilis est & glabra vix palmi dodrantem alta. In montibus Appenninis Aprutii & Amatricensium crescit." Hr. Zaller har anført den som sidste Synonymum til hans *Campanula 700*, hvorhen den ikke kand høre, med mindre Linnæ's *Uniflora* ogsaa henføres til samme. Man ser heraf, hvor vanskelig det er med fuld Visshed at sige, at en Plante er nye, i den Mængde af Tegninger og Beskrivelser, som først maae giennemgaaes og monstres; Da denne har understukket sig for saa stor en Mester som Hr. Linnæ, saa at han hidtil har troet, at Planten af ham var opdaget; Da den dog længe tilforn har været beskrevet og afbildet. Den med mange andre i nærværende Afhandling bestyrke ellers fortreffelig samme store Mand's Sæmning, at Biergplanterne ere de samme, endskiont Climata for Resten ere meget forskiellige. Jeg har afbildet den Tab. VI No. XIX. og dens Beskrivelse er som følger:

Radix crassa, perennis, perpendiculariter descendens horizontales hinc inde emittens ramos.

Caules

(a) *Plantæ per Gal. Hisp. & Ital. observatæ.*

Caules simplicissimi, ex una radice plures, basi exuviis foliorum in squamas ferrugineas mutatis vestiti, & prorumpentibus hinc inde radiculis capillaribus criniti, declinati, filiformes, teretes, glabriusculi, apice hirsuti, longitudine diversa *digitali* ad *palmarem*.

Fol. alterna, undulata, venosa, 10-12 & plura, integerrima. *Inferiora* ovata; obrusa. *Media* lanceolata, subsessilia, ad basin pilosa vel ciliata: *Suprema* linearia, remota, sessilia, eo magis hirsuta, quo superiora.

Flos unicus caulem terminat. *Perianthium* superum, campanulatum, hirsutum, dentatum, dentibus linearibus erecto patentibus longitudine fere corollæ. *Corolla* campanulata, profunde cœrulea. *Germen* magnum, scabrum, hirsutissimum.

§. 30.

Gentiana Amarella og Campestris ere begge i Island meget almindelige, der vover sammesteds af den sidste en artig Varietæt med hoide Blomster, saaledes, som Hr. Zaller og har fundet den i Sveiz. Foruden disse falder her i Mængde den *Gentiana*, som af Hr. Solander tilforn i det Norske Lapland er funden, og af Hr. Linnæ belagt med Navn af Aurea, fordi han har troet den at være den samme med *Gentianella fugax*, alpina flore aureo *Barrelieri* Tab. 104. Dens ranke og lige opstaaende Stengel, som ved Grunden omringes af smaae smækre og krumme Greene, giver den et ikke allene fra sine øvrige Slægtskabs Søstre; men endog fra *Barrelieri* Plante gandske forskjelligt Udseende, hvilket saavel af min, som og af Hr. Professor Øders Figur Fl. Dan. fascic. VI. Tab. CCCXLIV. er at see. Jeg har fundet af denne adskillige Afverlinger, og iblant samme een, som temmelig nærmer sig til *Barrelieri* Plante, hvilken har giort, at jeg ikke vover aldeles at forkaste dette Mednavn (Synonymum), endstiont mange Mærker i min Plante hverken stemme overeens med Figuren eller Beskrivelsen af *Barrel.*; Denne melder, at hans G. Blomstre ere gule, og Hr. Linn. i sin korte Beskrivelse over sin *Gent.* fra Lapland tillegger den samme Farve; Som nu Hr. Jussieu uden at have seet *Bar.* Plante, har tvivlet om, at Farven var angiven efter et ved Torning saltet Exemplar; saa kand jeg saa meget mindre forænkles i, fast med Visshed at bekræfte dette om *Sol. Gentiana*; da vores Islandske, som i alle Stykker stemmer overeens med Linnæes Beskrivelse paa den Laplandske, naar den har ligget noget, faaer en gulagtig *Corolla*, hvilken dog efter Hr. Königs Beretning paa Stedet er lysblaae eller blaaegraae; Som nu det 1.) ikke er gandske sikkert, at vores *Gentiana* er den samme som *Barrelieri*, og 2.) baade *Barrelieri* og den Laplandske

Plante synes at have faaet sit forgyldte Navn usforfyldt; der og desforuden 3.) findes betydelige Afvigninger i Bygningen af denne Plante fra andre af sin Slægt, som kunne skaffe den et meere udmærket Navn, saa har jeg derfor forandret dens forrige Binavn af Aurea, og kaldet Døres *Gentiana involucrata*, og, som ingen udførlig Beskrivelse tilførn af denne rare Plante er givet, vil jeg nu slutte med samme:

Radix simplex, tenuis, flexuosa, perpendiculariter descendens.

Caulis palmaris vel spithamæus, simplex, perpendicularis, acute tetragonus, glaber, subfuscus.

Rami ad radicem plures vel pauciores, oppositi, approximati, hinc subverticillati, filiformes, nudi, incurvi, longitudine fere dimidia caulis; præter hos ad medium caulis, vel altius ramuli; vel pedunculi; vel hi illis intermixti; oppositi vel verticillati, erecti, longitudine circiter subjectorum foliorum ut Tab. 1. No. 2. A. in nostra & Oederi fl. Dan. fascicul. VI. Tabul. CCCXLIV.

In aliis *Caulis simplicissimus, ramisque superioribus destitutus; loco R. Radicalium pedunculos simplices, unifloros, longitudine vix $\frac{1}{2}$ caulis emittit, ut in Tab. 1. No. II. B.*

Iterum in aliis *Rami oppositi, per 3 aut 4 paria dispositi, paucis a se invicem lineis remoti, patentes, recti; firmitate, crassitie, & habitu fere toto ipsius caulis; qualitercunqve ad figuram 104 Barrel. accedentes.*

Folia radicalia opposita vel verticillata, oblongo linearia vel oblonga, integerrima uncialia, Caulina bina, opposita, obtuse ovata, paulo majora, Suprema in caule ramisque majoribus 4terna inæqualia, in ramulis minoribus bina; involucria florum formantia.

Flores ratione generis parvi ad apices caulis & ramorum fasciculati, inæqualiter pedicellati, intra involucrium foliorum pro parte absconditi.

Peranthium Monoph., 5partitum, laciniis lanceolatis, erecto-patentibus.

Corolla monopetala, infundibuliformis, venosa, calyce $\frac{1}{2}$ parte longior, 5fida; Laciniis ovatis, acuminatis, erectis.

Stamina filamenta 5 erecta, subulata, germi paulo breviora; Antheræ oblongæ, incumbentes.

Pistill. Germen oblongum; styli 2 breves crassi; Stigmata 2 reflexa, lunulata.

Inveniuntur *Corollæ* 4-etiam 6-fidæ, respondentibus, ut fieri solet, divisionum calycis & staminum numeris.

S. 31.

Den 4de *Gentiana* ligner saa meget den, som Hr. Linnæ kaldet *ciliata*, at den neppe kand agtes meere end en Afvigelse fra samme. Den har et stort og anseeligt Blomster, som er af en lysblaae Farve, og 4deelt; men Lapperne mangle de sædvanlige Haar omkring Kanten; da de i den Sted ere noget lidet skuende oven til, og have ved Midten af hver Side 2 smaae Tander; Den bliver baade i den Henseende merkvaerdig, at saadan en Forandring ey for af Botanicens har været anmerket, saa og, fordi vi have fundet en Ur hos os, som tilforn allene i Canada og paa de sydlige Siælde i Europa haver været opdaget. Jeg har kaldet den *Gentiana detonsa*, under hvilket Navn den enten kand anses som en Varietæt af *Cil.* eller agtes for en nye Art; Den voxer ved Strandsbredden i Island og er forestillet af mig ved Tab. 1. Fig. III., hvortil føyes følgende Beskrivelse:

Gentiana detonsa, corollis 4 fidis, laciniis oblongis apice subcrenatis, margine utroque bidentatis (a).

Radix parva, teres, subdivisa, descendens.

Caulis unicus, glaber, strictus, tetragonus, pallide fuscus, pollicaris; ramos exferens oppositos, patentés, cauli similes; sed breviores, 2 aut 3 lin. spatio remotos.

Fol. opposita, sessilia, erecta, cauli appressa, linearia, obtusiuscula, glabra, striata, carinata, uncialia, aut sesqui-uncialia.

Pedunculi caule ramisque quos terminant, 2 l. 3 longiores, tetragoni, glaberrimi, uniflori.

Flores magni, campanulati, pallide cœrulei, quorum *maximus*, qui caulem ipsum terminat.

Perianth. Monophyll. coloratum, infundibuliforme, 4fidum; *Laciniis* erectis, patentibus; oppositis 2 lanceolato-subulatis, 2 reliquis ovatis acutis multo brevioribus.

Corolla maxima, campanulata, ultra medium 4fida; *Lobis* oblongis, apice subcrenatis; margine medio utrinque bidentatis.

Sii 2

Stamina

(a) Confer. Fl. Dan. Fascic. VI. Tab. CCCXVII. cum Nomine specifico pag. 5.

Stamina filamenta 4, erecta, parum supra tubum eminentia. *Antheræ* oblongæ, lineares, incumbentes.
Pistillum *Germen* oblongum. *Styli* 2 crassi, 3goni, divaricati. *Stigmata* foliacea, orbiculata, crenata.

§. 32.

Den 5te *Gentiana* er den allerræreste og smukkeste, hos *Autores* findes ingen, som den kand lignes med, og er altsaa uden Tvivl en nye Art; Dens Blomster er begeragtig (*hypocrateriformis*), har et temmeligt langt firkantet Kør, hvis Åbning oven til er noget sammensnerpet, og Randen derom besat med krinklede Haar; Bredden (*limbus*) er deelt i 4 smaae Egagtige Stykker, den er besynderlig formedeist sine lange, ranke og vakre Blomsterstilke, og dens Blade har en Egenstøb, som ikke findes hos nogen af dens Søstre; nemlig, at de ere løse ved deres Grund, og oven for samme tilhæftede; dette kand nok som stille den fra *G. Campestri Linnæi*, af hvilke nogle ville have den til en Varietæt for dens ulige Blomsterhylster og brynede Svælg (*faux barbata*); men, uagtet denne Overeenstemmelse, ere saa mange andre Forstiaalligheder, og saa særdeles et Udseende, at de fleeste andre *G.* burde for støbes sammen end denne. Den vøyer udi *Jøland* i *Fjeldene*, og dens Blomster ere mørkblaae. Iblant *Linnæus* Species bør den have sit Sted imellem *G. Campestris* og *Ciliata*; dens gangbare *Navn* maa for dens smækre Stilles skyld være *G. Tenella*. Jeg har givet derpaa en Aftegning v. *Tab. II. Fig. VI.* og dens Bestemming og Beskrivning ere, som følger:

Gentiana Tenella, foliis ovatis basi solutis, pedunculis filiformibus longissimis, fauce 4fida, barbata.

Radix simplicissima, filiformis, flexuosa.

Caulis unicus, tener, delicatus, tetragonus, subfuscus, mox supra radicem in ramis absumptus.

Rami. Inferiores oppositi, vel 3ni, pollicares, minima distantia remoti, filiformes, flaccidi. *Superiores* alterni, breviores, $\frac{1}{2}$ vel 1 poll. remoti.

Folia opposita, ovata vel obovata, parva, sessilia, obtusa, venosa, erecta, cauli appressa, basi soluta, eo remotiora quo superiora.

Pedunculi uniflori, filiformes, stricti, erecti, caulem & ramos, quibus 2plo circiter longiores terminant.

Perian-

Perianthium 4phyllum, foliis ovatis, venosis, obtulis, erectis, parum supra basin affixis, alternis latioribus.

Corolla Monopetala, hypocrateriformis, striata, venosa, calyce plo longior. Tubus amplus, longus, tetragonus. *Faux* contracta, villis candicantibus flexuosis clausa, *Limbus* parvus, 4partitus, laciniis ovatis, erectis, patentibus.

Stamina. *Filamenta* 4, subulata, tubo breviora. *Antheræ* incumbentes, oblongæ.

Pistill. *Germen* oblongum, filamentis æquale. *Styli* 2 brevissimi. *Stigmata* recurva. See Professor Vøder *Flor. Dan. Fasc. VI. Tab. CCCXVIII.* & *Nomen. Specificum* pag. 5.

§. 33.

Den 6te *Gentiana* er Hr. Linnæus Nivalis, som vover i største Mængde paa de Islandiske Fjælde; Dens Beskrivelse fand jeg her forbigaae; siden Hr. Linnæus saa nøyagtig har givet samme i hans *Flora Lapponica*. Men da Urten er rar, og de af mig her givne Aftegninger kunne maaskee komme til Nytte ved en anden Lejlighed, haver jeg vildet føye dens Figur Tab. II. No. V. til de øvrige. De 5 første *Gentianæ* ere saavel af de Hrr. Islandere, som Hr. Kønig nedsendte; men denne have vi allene ham at tilskrive, som af samme har forsynet mig med endeel meget smukke Exemplarer.

§. 34.

Svertia og *Gentiana* ere 2 Genera, som saa nær komme sammen, at man fandt have stor Aarsag at tvivle, om de virkelig bør adskilles. Hr. Linnæus skilte dem ad; Hr. Haller samler dem, og holder for, at *Svertia* Linnæi bør komme under *Gentianis*; Hans Beviis er vigtigt: Det eneste bestandige, som er ved *Genus Gentianæ*, siger han, er Frøehuset og Frøet, som ligne hinanden hele Slagret igiennem efter Linnæus egen Jagtagelse; Da Blomsterne i Skikkelse, Indsnit, Lappernes Antal og Prydelse, ere meget foranderlige; Esterfom nu *Svertiæ* Linn. ligne i Henseende til Frøehuset og Frøet *Gentianis*, holder han for, at man for det korte og umerkelige Rør, og de med Haar omgivne Kierte, som ere ved Grunden af Lappene, en er berettiget til at stille dem fra samme; Dette Beviis fandt saae en nye Stykke af en Plante, som strax skal beskrives, hvilken er funden i Mængde i Island; Samme har et Blomster som er flokkedannet og dybt deelt, sædvanligt i 5 rarere, i 4 Lapper; 3

Røret (Tubo) ere ingen Kiertler, men 2 Dufte af Haar findes ved Grunden af hver Lap i Blomstret; Da det nu er disse Haar, som udi *Svertiis* pleje at omgive *Zonning-Kiertlerne* (Gl. Nectariferæ), saa seer man Naturens Overgang fra et glat Svælg til et brynet; Fra et jævnt brynet til et Dufkviis brynet; Fra et Dufkviis brynet uden Kiertler til et Dufkviis med Kiertler; Og fand denne Plante derfor tiene til at foreene og sammensmelte disse 2 Slægter. Da alt dette uagtet, vores Plante er bragt under *Svertiis* af Linnæ, og antaget for hans *Svertia rotata* v. System. Nat. edit. ult. saa vil jeg lade den der forblive, og allene tillegge, at jeg ikke havde torde holde den for *rotata* uden hans egen Tilstaaelse, estersom Blomstret af Naturen er flokkedannet og ikke hiulagtigt, uden det med Magt tvinges; ey heller er det skløvet, men virkelig sdeelt; Af disse Aarsager har jeg forandret saavel Binavnet, som dens bestemmende Kiertetegn, og vil nu til Fig. Tab. I. No. IV. føye følgende Beskrivelse:

Svertia fulcata, corollis 5 partitis campanulatis mucronatis eglandulosis, Germinibus compressis latere utroqve fulcatis.

Radix parva, subdivisa, oblique descendens.

Caulis unicus, 4gonus, perpendicularis, glaber, nigricans, palmaris.

Rami axillares, alterni, cauli appressi, oppositi & erecti, simplices, foliis longiores, sæpius nudi, rarius unico vel gemino foliorum pari vestiti, uniflori & sub3 flori. v. Öderi Tab. CCCXLIII. Fasc. VI.

Fol. radicalia, minima, in squamas degenerata, approximata, basi vaginantia. *Caulina* opposita, linearia, obtusa, sessilia, subcarnosa, glabra, nervosa, carinata, cauli appressa, uncialia, superioribus longius remotis.

Flores solitarii vel 3ni, magni, caulém ramosqve terminantes.

Perianth. folia 5 linearia, acuta, erecto-patentia, corolla paulo breviora.

Corolla Monopetala, pallide cœrulea, 5rarius 4partita, campanulata, ventricosa. *Tubus* minimus carnosus. *Limbus* magnus, *Laciniis* oblongis venosis mucronatis, cum fol. Calycinis alternantibus. *Faux* tubi ad basin singulæ laciniæ 2 parvis *pilorum fasciculis* obsita.

Stamina Filamenta 5 membranacea, plana, $\frac{1}{2}$ longit. germinis, quorum singulum tubo, inter singulos binos fasciculos pilorum contiguos innatum est.

Germe oblongum, compressum, utrinque sulcatum, magnitudine fere corollæ. *Styli* crassi breves trigoni. *Stigmata* obtula.

Den vøret i stor Mængde paa de tørre Enge i Jøland, og er i Overflodighed hidbragt af alle de til Jøland udsendte Botanister.

§. 35.

Foruden *Anthericum Calyculatum*, *Rumex digynus* (a), *Juncus spicatus* og *trifidus*, som man let vil formode at have vøret paa de Jølandste Fjælde, saa har og vores skarpsnede Kønig fundet de 2 smaae *Civ* eller *Junci*, som af Hr. Linnæ ere anførte under Navn af *Junco 3 glumi & biglumi*; Og, som han paa begge disse har foruden Figur givet en udførlig Beskrivelse, paa den første nemlig in *Flora Lapponica* 115. Tab. X. Fig. 5. og paa den sidste i *Amœnit. Academic. P. 2. pag. 156*, saa vil jeg henvise dem, som ønske sig tilstrekkelig Forklaring og Oplysning over samme, til hans Beskrivelser; De kunne tillige in *Flora Lapponica* see de Vanskeligheder, som møde ved *C. Bauh.* Navn, som er af Linnæ anført til *Synonymum* ved *Junco triglumi*, og hvorledes den berømte Dillenius har holdet for, at samme Mednavn formødelst *Bauh.* Beskrivelse in *Prodromo* ey passede sig paa *Junco 3 glumi*; hvorved jeg maa erindre, at endskönt *Bursers* Myndighed heri bør gielde meget, bliver det vanskeligt, siden *J. bigl.* er funden, at give Hr. Linnæ's Meening sit Bisald; thi *Bauhin.* tilleager Navnet uagtet, som af ham selv er givet, sin Plante et *filamentum rigidiusculum*, hvilket er gandske rigtigt saaledes in *J. Biglumi*; men ey in *triglumi*. Det er og let at see, at Dillenius har havt denne for Døne, da han gjorde Linnæ den ommeldte Indsigelse; Men det var ey at undre over, at den sidste paa den Tid vedblev sin Meening; siden han ey endnu kiendte *J. Biglumis*, og folgelig ikke vidste, hvad det var for en Plante, som Dillenius modsatte ham. Men da han endog, efter at hans Discipel Hr. *Montin* siden har bragt ham samme fra Lapland, ey har forandret samme, maa jeg tænke, at *Bursers* Vidnesbyrd falder ham for vægtigt at forlade; hvilket dog efter min Tanke bør vige, naar den Plante, som han angiver, fattes *Bauhins* Mærker; Helst naar man finder en anden, som i alt stemmer overeens med samme. Dersom man setter, at *Bursers* fand have sendt begge *Species* fra Rasted, som have vøret iblant hinanden, og selv ved Hændelse kun beholdt den eene; Eller, at en Hufkommelses Fejl enten paa *Bauh.* eller *Bursers* Side er begaaet, fand den Vanskelighed maaskee hæves, som *Bursers Herbarium* forvolder, i at omiskifte dette *Synonymum*. Jeg haver Tab. II.

No.

(a) *Acetosa fontana rotundifolia* Kami Norges Beskrivelse. p. 259.

No. VII. A. og B. givet Figuren af J. Biglumi og No. VIII. af J. Triglumi; Af de første A. og B. sees, at den Islandste er mere end dobbelt saa stor som den Lapste, og at Blomsternes Tal indskrænkes ikke stedse til 2, da de allerfleste have 3 Blomster; Ja der er endog fundne de, som have 4; Og passer endog i sidste Fald Bauhins Beskrivelse, som siger, at Caput er 4-partitum, sig paa denne.

S. 36.

Foruden *Polygonum viviparum* (a), *Epilobium alpinum* og *angustifolium* (b), voyer endnu et andet *Epilobium* i stor Mængde baade i Island og Grønland; Saavel Hr. König, som de fra Selskabet udsendte, have bragt det fra det første Sted, og fra det sidste findes det mange Steder i Hr. Professor Egedes Herbarium, og er desuden hidsendt af vores Missionario Hr. Swerdrup, det ligner en heel Deel *Epilob. angustifol.* og er formodentlig allene af Linnæ anset for en Afvigelse fra samme, hvorfra det dog lettelig skilles, da det har Blade, som ere kortere og bredere, Blomster, som ere prægtigere og større, hvilke sidste ey gjøre en lang Drue (Racemus), men sidde 5 eller 6 paa Enden af Stilken i en Corymbo eller siden Panicul. Mange Stammer skyde sig ud fra en Rod, som synes at være enkelte, indtil de have afblomstret, og begynde at sette Frøe; thi da udskyde fra Bladevinklerne Greene, som fremvøxe, og siden blomstre ligesom Hovedstammen; Hvorved Urten faaer en meget forskiellig Udseende. Jeg veed ikke, om hertil kand føres *Lysimachia Chamenær. dicta latifol. C. B. Pin. 245* (c). Da Latifol. Navn er optaget og tillagt den Siberiske, som er efter min Tanke en anden Plante (d), har jeg kaldt det denne *Lysimachia Corymbosa*. Dens Figur sees Tab. VIII. No. XXIII, hvortil føyes følgende Beskrivelse:

Epilobium corymbosum, Caule tandem ramoso, fol. lanceolato-ovatis, glaucis, corymbo terminali paucifloro.

Radix

- (a) *Biflora minima* Ram. Norges Beskrivelse p. 261. Cranz. Grönl. Beschreibung p. 80.
 (b) *Lysimachia longifolia* filiqvosa, purpurea spicata speciosa Ram. l. cit. p. 267.
 (c) Den bliver uden Lovel *Lysimachia filiqvosa* foliis brevioribus, sed latioribus flore purpureo Ram. Norg. Bestr. p. 267.
 (d) Jeg har i mit Herbario et Siberisk *Epilobium* af den Kongel Botaniske Have, som svarer til Linnæes Beskrivelse, og er forskiellig fra dette; Samme blomstrer som E. angustif. ved en lang Drue.

Rædix crassa, ramosa, flexuosa.

Caules plures, decumbentes, teretes, glabri, purpurascens, palmares, spithamæi, pedales, post florescentiam ex axillis fol. emittentes ramos alternos plurimos cauli similes.

Squamæ membranacæ, ovatæ, imbricatæ, ferruginæ, plurimæ, nascentes caules cingentes & distingventes.

Fol. sessilia, ovata, glauca, crassiuscula, obtuse acuminata, patentia. *Inferiora* membranacea, minima, vaginantia. *Intermedia* majora, opposita vel subopposita. *Suprema* maxima, alterna, lanceolato-ovata.

Flores in summitate caulis & ramorum 6 circiter, axillares, maximi, pedunculis insistentes foliis tandem longioribus corymbum formantibus.

Perianth. 4phyllum, superum, fol. ovato-lanceolatis, purpureis, villosis.

Corolla. Petala 4 maxima, obovata, venosa, undulata, subcrenata, purpurea, patentia.

Stamina Filamenta 8 membranacea, basi latiora, alternis longioribus: Calycem æquantibus: parum declinata, *Antheræ* oblongæ, compressæ, incumbentes, didymæ

Pistill. *Germen* cylindraceum, incurvum, utrinque acuminatum, purpurascens, villosum. *Stylus* declinatus, clavatus, sulcatus, staminibus brevior. *Stigma* villosum, 4lobum, lobis reflexis.

Pericarp. *Capsula* utrinque acuminata, subteres, incurva, villosa, subftriata. *Semina* & *Receptaculum* Generis.

§. 37.

Is Linnæus Decandria samle i Island og Gronland mange rare Planter. Paa dette sidste Sted maa *Ledum palustre* L. voxe i stor Mængde, siden det baade findes adskillige Steder i Hr. Professor Egedes Herbario (a), og er i Overslødighed af Hr. Swertrup nedsendt; da jeg derimod intet deraf har bekommet fra Island. Paa begge Steder findes *Arbutus Alpina* (b) A. uva
urli

(a) Det nævnes og i Gal. B. Egedes Gronl. Perl. pag. 29. Rosmarinus silvestris, og findes efter min Tanke aftegnet medlem *Diapensia* og *Pyrola*. Cranz. pag. 83. under samme Navn.

(b) *Myrtillus repens* foliis rugosis fructu atrovirenti Kam. Norges Beskr. p. 268.

urfi (a) og *Pyrola rotundifolia*. Den vakre *Andromeda hypnoides* vover i Mængde i Island og *Andromeda cœrulea* (b) i Grønland, som baade findes flere gange i Hr. Professor Egedes Herbario, saa og i Overflodighed er nedsendt af de Hrr. Missionariis; Der vover og den overmaade rare *Andromeda tetraquetra*, hvilken til Anno 1732 ey endnu var seet eller beskrevet af nogen Botanicus (c); men da blev opdaget af Hr. Linnæ i Lapland, og siden af ham i hans *Flora Lapponica* afbildet og beskrevet; Dog maa den formodentlig være meere rar end de forrige, efter som ingen har sendt den (d), og jeg deraf finder kun et eeneste Exemplar i Hr. Professor Egedes Samling. *Andr. Polyfolia* (e), hvilken ellers er den almindeligste, haver jeg hverken seet fra Island eller Grønland. Da mig er tilstillet, saavel af *A. Cœrulea*, som *Tetraquetra* adskillige smukke Exemplarer, har jeg Tab. V. No. XVII. og No. XVIII. afbildet begge, og vil herhos søye deres Beskrivelse:

Andromeda cœrulea.

Radix perennis lignosa.

Caules procumbentes, fruticosi, fusci, nudi, teretes.

Rami plurimi, secundi, incurvi, ascendentes; *inferius* nudi, & *cicatricibus* foliorum, *delapsorum* exasperati; *apicibus* *proliferis* fasciculatim novos ramos foliis vestitos emittentes.

Fol. in ramis novellis undiqve sparsa & conferta, sessilia, linearia, patentia, carinata, coriacea, glabra, ciliata, viridia, $\frac{1}{2}$ pollicem longa, lineam circiter lata, apicibus ramorum in rosulas conniventia.

Pedunculi

- (a) *Myrtillus*, semper virens, bæci^s sine succo, intus quasi farina repletis, foliis est pulcre virentibus & splendentibus *Ram.* l. cit.
- (b) *Erica* multiflora fol. longioribus floribus purpureis, assurgentibus e longis pediculis, quorum unicuique non nisi unicus flos super insedit *Ramus* l. cit. p. 263.
- (c) *Zmidlektiid* er den længe tilforn fundet i Norge af *Ramus*, og bliver efter min Tanke hans *Erica* multiflora, foliis minoribus, inter reliqvas *Ericas* maximæ est altitudinis & flores per totum annum retinet ad latera caulium sparsos. *Ram.* l. cit. p. 263.
- (d) Anno 1763 er os fra Missionariis *Gill* og *Larsen* adskillige Exemplarer tilsendte.
- (e) *Myrtillus* multiflora, folio *Rorismarini* floribus purpureis e longis pediculis in summitatem surgentibus *Ram.* l. cit. pag. 269.

Pedunculi fastigiati, pollicem transversum longi, ex apicibus ramorum inter folia rosularum prorumpentes, subquaterni, stricti, scabri hirti, basi foliolis 2 concavis conniventibus obvoluti, apice florem unicam nutantem sustinentes.

Perianth. monophyllum purpurascens, scabrum, 5 partitum, hirtum, vix $\frac{1}{2}$ longitudine corollæ; *Laciniis* lanceolatis, integerrimis, patentibus.

Corolla monopetala, oblonga, ovata, ventricosa, cœrulea, basi perforata, fauce contracta; *Limbo* minimo, 5 dentato, patentissimo.

Stamina. *Filamenta* 10 inæqualia, plana, basi latiore receptaculo affixa, corolla breviora. *Antheræ* incumbentes, lineares, fulcatæ, didymæ, profunde cœruleæ, apice emarginato 2 poris pertusæ.

Pistillum. *Germen* subrotundum, hirsutum, umbilicatum, receptaculo annulari ad basin cinctum; *Stylus* erectus, cylindricus, teres, filamentis paulo longior. *Stigma* capitatum, concavum, 5 lobum.

Pericarpium Capsula oblonga.

Andromeda tetraquetra.

Caules lorei, teretes, obliqui, decumbentes, longi, inferiora versus nudi, vestigiis foliorum asperi, ceterum foliis undique obtekti.

Rami alterni, erecti, ex axillis foliorum, cauli similes; sed breviores.

Fol. persistentia, in 4plici serie imbricata, caulem ramosque acute tetraquetros efficientia, sessilia, parva, hirta, carnosa, arcte appressa, pyramidalia, trigona, bilamellata, compressa, superiori pagina concava, inferiori *carina sulcata*, quæ ad basin largius pro apice subsequenti folii excavatur, exarata; *Vetustiora* ferruginea vel glauca; *Recentia* viridia.

Pedunculi sparsi, solitarii, rari, uniflori, ex axillis foliorum prorumpentes, incurvi, filiformes, $\frac{2}{3}$ vel $\frac{3}{4}$ pollicis longi, basi foliolis 4 minimis, oblongis, concavis, pellucidis, membranaceis cincti.

Perianth. monophyllum, campanulatum, $\frac{1}{3}$ parte longitudinis corollæ, subalbidum, 5 partitum, basi gibbum; *Laciniis* oblongo lanceolatis, patentibus.

Corolla (*Convallariæ majalis*) nutans, monopetala, parva, alba, 5 fida; *Laciniis* oblongo-ovatis, obtusis, patentibus.

Stamina. Filamenta 10 plana, basi incurva, receptaculo affixa, inæqualia, stylo breviora. *Antheræ* rhomboideæ, magnæ, compressæ, aurantiacæ, nutantes, postice *cornua* duo incurva, longitudine sui, eminentes.

Pistillum Germen ovatum, fulcatum, umbilicatum, ad basin annulari receptaculo cinctum. *Stylus* cylindricus corolla brevior. *Stigma* emarginatum.

Pericarpium Capsula subrotunda.

§. 38.

Af *Saxifragis* gives et stort Forraad i Island, *stellaris*, *nivalis*, *oppositifolia*, *aizoides*, *cespitosa*, *hypnoides*, *cernua*, *rivularis* ere der samlede saa vel ved de Islandske Lærde, som Hr. König; De tvende sidste Arter undtagne, som af ham ere mig tilbragte; Derimod have hine sendt mig 2 meget rare *Saxifragæ*, af hvilke den første nærmer sig saa meget til *Saxifraga* *Cotyledon* *Linn.* (a), at den bliver vel ikke uden en Varietæt af samme. Den er kun en Haandbreed lang, har mange aflang-æegagtige (oblongo-ovata) Blade ved Roden. Kanten af samme er brusket, perlefarvet og skuret, og de sidde som i en Stierne ved Roden; Stenglen er blegroed, haared, besat med 7 a 8 veylende Blade af samme Art, men smerre. Den har aldeles ingen Greene, men sluttes oven til med adskillige *Pedunculi* af forskiellig Længde, som sidde i en Nøglevundet (conglomerata) *panicula*, og bære hver i sær et eeneste stort og hvidt Blomster. Figuren af denne sees Tab. II. Fig. IX, hvilken ligner temmelig den, som Morizon har givet paa hans *Sedum* *album ferratum bicorne*, *marginebus argenteis* hist. 3. p. 478. Sect. 12. Tab. 9. Fig. 19. og Cluses *Cotyledon* *altera* IV. live Matth. histor. pl. P. 2. p. 64. naar man allene fra begge tager Greenene, som paa vores Islandske ey findes; den Lappiske derimod, som af Hr. Linnæ er aftegnet, viger meere fra vores, og endnu meere den Norske, som af Hr. Professor Vder er aftegnet. Fascic. V. Tab. CCXLI. Den anden *Saxifraga* haver tilrundede, kilaagtige, skurede eller tandede Blade, som have en haard Rand; de trække sig tilfammen imod Grunden, og giøre saaledes Bladstilkten, som Hr. Linnæ skriver, at det skeer i hans *punctata*; Hørs hen jeg saa meget sikrere henfører denne, da et andet Exemplar fra de Veronesiske Bierge, denne saa liig som een Draabe Vand den anden, under dette Navn

(a) I hvor fattig end Ramus er paa *Saxifragis*, har han dog denne, som er *Umbilicus Veneris* *caule sanguineo foliis lingvarum instar sed asperis* (qvales fert *Stratiotes*) *in cinctum circa caulis pedem dispositis.* In faxis Nordmoræ lib. cit. p. 274.

Navn er mig givet af Hr. Ardvin i Padua; endskjønt *Sedum bicorne* ferratum, pallidior folio rotundior, floribus punctatis Moriz. hist. 3, p. 478. Sect. 12. Tab. 9. Fig. 17, som Hr. Linnæ anfører som Synonymum til sin punctata, efter Figuren viger derfra med større og dybere indskårne Blade, hvis Tænder, saavel som og Bladene i Corolla, ere meere spidse end i vores og den Paduanske. Figuren herpaa har jeg givet Tab. III. Fig. X., til hvilken jeg vil føye denne Beskrivelse:

Saxifraga (punctata) fol. subrot., dentatis, longius petiolatis, Caule nudo L.
Radix fibrosa, tenuis, nigra.

Caules plures, suberecti. vel decumbentes, inferne foliosi, superne subnudi, palmares, simplicissimi.

Fol. inferiora verticillata (in nostro specimine in duplici verticillo disposita) horum inferior ad radicem, alter pollicis circiter ab hoc distantia remotus; Uterque 10 circiter foliis perfectis, subrotundis obtuse dentatis margine callosis magnitudine ungvem æquantibus, basi in petiolum cuneiformem excurrentibus constans. Fol. in superiori parte caulis & ad ramificationes paniculæ sessilia, alterna, remota, linearia, acuta, 3 aut 4 linearum longitudine.

Panicula tenuis caulem terminat.

Perianth, Fol. 5 linearia, obtusa, corolla breviora.

Corolla Petala 5 infera, oblongo-ovata, obtusa, pallide rubra, 3 venis saturatoribus notata, sine punctis, quantum videre licuerit in specimine exsiccato.

Stamina. Filamenta 10 subulata, alternis longioribus corollam æquantibus. Antheræ subrotundæ, didymæ.

Pistill. Germen ovatum, Styli 2 subulati staminibus longiores, Stigmata recurva.

S. 39.

Fra Grønland haver jeg seet af bekiendte *Saxifr. nivalis, oppositi-folia, cernua, cespitosa, rivularis*; Den sidste viger i nogle smaaer Poster fra Linn. Beskrivelse, da samme gierne er loden; ved Roden ere ikke allene Blade, som i 3 og 5 Lapper ere deelte; men undertiden et og andet, som er enkelt; ligesom og at ved Blomstret findes et eller andet Blad, som er deelt i Lapper. Blad-

Stilkene udvide sig ved Roden til Skæder, som omslutte Stilkens og Greenene; hver Stamme bærer gemeentlig i Toppen 2 Blomster, som i Henseende til Planten ere temmelig store; Støvstænglerne ere flade, veyeløis mindre, og bære Støvkiemmer, som ere deelte i 2 smaae Kloder. Frugtknoppen (Germen) er temmelig stor omgivet af receptaculo. Rørene (Slyli) ere korte men føre; og Rørknappen (Stigma) er heelt og ført. Tab. III. No. XIII. forestilles Planten i naturlig Størrelse, som den almindelig falder, og oven over sees et Blomster forstørrer. Fra samme Land har jeg desuden faaet en meget rar, og ey endnu af Urtekyndige beskrevet *Saxifraga*, som jeg haver kaldet *3cuspidata*, og bor komme næst efter Hr. Linnæus *hypnoides*; men kand ingentunde manges med samme, da Skielningsmærkerne imellem begge ere tydelige. Stammen paa denne er vel nedheldende; men der er ingen udflydende og omkrybende Spirer (Stolones repentis), Bladene ere hverken grønne og flade, eller endes neden til med en Ungvi *linearis*, de ere i dens Sted tørre, Pergementagtige og udhulede som et langagtigt Udsnit af en Cylinder eller Pølsehorn, og ere for neden lidet mindre brede end oven til; Begge ere vel treklovede; Men dennes ende sig med tre sølvhvide Tørner eller Pigge, og Kanten er besat med Haar eller Bryner af samme Farve; De formeere vakre Roser eller Stierner, af hvis Ape Stilkens fremsthyder, som oven for samme er rag-opstaaende, og fast af en tverhaands Høyde. Dillenii Figur og Beskrivelse paa hans *Saxifraga 3daetylites Grönlandica* haver ingen Overeenstemmelse med denne. *Saxifraga Bronchialis* synes vel efter Beskrivelsen i nogle Poster at komme overeens med Bores; men skiller sig og i mange derfra, og føres til en anden Orden, tilmed mangler Figuren, som skulde afgjøre Sagen med Bished. For at give en fuldstændig Oplysning om denne prægtige *Saxifr.* vil jeg søye til Figuren, som sees Tab. VI. No. XXI., dens Aribestemmelse og Beskrivelse.

Saxifraga 3cuspidata, fol. radicalibus densissime imbricatis, concavo-cuneiformibus, ciliatis, tricuspidadis, caule ascendente nudiusculo paniculato.

Caules plures procumbentes, teretes, simplicissimi, pallide purpurei, palmares, ex axi rosularum terminalium ascendentes.

Fol. infima, reflexa, nigricantia, sparsa, in squamas mutata; *His proxima* confertim imbricata, coriacea, concava, cuneiformia, intus ferruginea, extus sanguinea, ciliis argenteis margine obsita, apice tricuspidata; lacinia singula spinula nivea terminata; *Fol. superiora*, alterna remota, convoluta subulata, spinula armata.

Flores

Flores in panicula parva, simplici, terminali.

Perianth. Fol. 5 ovata, obtusa, patentia.

Corolla Petala 5, oblonga, luteo-alba, irregulariter maculata, 3 venis exarata, calyce duplo longiora.

Stam. Filamenta 10, subulata, corolla paululum breviora, alternis longioribus. *Antherae* parvæ, ovatæ, didymæ.

Pistill. Germen ovatum; fere didymum. *Styli* 2 breviores, crassi, incurvi. *Stigmata* obtusa.

S. 40.

Fra *Saxifragis* kommer jeg til *Stellarias*, af hvilke i Island ere tvende i de nyere Tider opdagede, tilligemed en tredie, som er nye; Af de første er den eene *Stellaria biflora*, som i *Flora Lapponica*, *Amœnit. Academic. og Spec. Plantarum* af Linn. med Beskrivelse er anført, og af Hr. Professor Oeder udgiven i sin 1ste Fascicul. Tab. XII. Den anden er *Stellaria Ceraftoides*, som af Hr. Linnæ i hans sidste Udgave af *Flora Svecica* med en kort Beskrivelse er anført, og af Hr. Professor Oeder udgivet i sin Fasc. II. Tab. XCII. (a) Begge disse ere Tab. III. forestillede, den første Fig. XI, og den anden Fig. XII. Den tredie, som er nye, og ikke uden fra Island bekiendt, ligger gandske med Jorden, skyder fra een Rod mangfoldige krinklede og fingerlange Stammer, som fra deres Leeder vepelviis udsende Greene, og ligge omkring i en Kreds og Rundsdeel, ungefær som *Geranium maritimum* L.; Den voper ved Strandbredden i Island, og horer med Rette til *Stellarias*, siden *Petala* ere deelte lige indtil Grunden. Jeg har kaldet den *Stellaria humifusa*, og søyer til Figuren Tab. IV. No. XIV. følgende Beskrivelse:

Stellaria, humifusa, Caulibus pluribus in orbem sparsis, procumbentibus; Foliis secundis, ovatis, apice conniventibus.

Radix tenuis, fibrosa, plures caules emittens diffusos, in orbem sparsos, digitales, 4gonos, flexuosos, glaberrimos, rufescentes.

Rami axillares, alterni, cauli similes.

Fol. decussatim opposita, secunda, rugosa, oblongo ovata, obtusa, concava, erecta, amplexicaulia, apice conniventia, internodiis longitudine

(a) Den findes i Hr. Strøms Fortegnelse paa Søndermørs Værter Tom. I. p. 129. *Stellaria* foliis oblongis; pedunculis subbifloris.

tudine æqualia. *Juniora viridia. Senescentia & exsiccata ferruginea.*

Flores axillares & terminales solitarii. Pedunculis longitudine foliorum tetragonis, superius incrassatis insistentes.

Perianth. Pentaphyllum foliis lanceolatis, acutis, striatis, patentibus.

Corolla. Petala 5 ad basin bipartita, alba; Laciniis acutis, lanceolatis.

Stamina. Filamenta 10 subulata, corolla paulo breviora. Antheræ subrotundæ.

Pisillum Germen magnum, ovatum. Styli 3 longitudine Germinis divaricati, reflexi. Stigmata obtusa.

§. 41.

Fra Island er saavel ved vores lærde Islændere, som Hr. König nedsendt en vakker og temmelig ubekendt *Arenaria*; Den skyder fra en Rod mange fingerlange Stængler, som have smaa eegagtige, udstaande, og ved Grunden bryndede Blade, hvilke ere korsviis modsatte kiødede og kiølbrudte (*carinata*). Paa Enderne sidde Blomsterne 2 eller 3, rart flere, hvilke i Henseende til Urten ere temmelig store. Saavel Segviers Figur som Beskrivelse paa hans *Alfine serpillifolia, multicaulis & multiflora* vise den at være samme med vores Plante. Det samme kand siges om *Alfine* fol. ovato-lanceolatis, ciliatis, petalis calyce majoribus *Hall. Stirp. Helvet. Tom. I. pag. 38^z.* Da denne berømte Mand i sin sidste udfomne *Flor. Helv.* har indseet dette, og henført saavel sin, som Segviers Plante som Synonyma til *Linnæus Ar. ciliata*, saa maa *Ar. multicaulis* i Dennes Systema udgaae, siden den grunder sig allene paa forommeldte Plante hos Hr. Zaller, hvilket af Hr. Professor Oeder ved Navnestemningen af denne Plante, som *Fasc. VI. Fl. Dan. Tab. CCCXLVI.* afbildes, er iagttaget. Da den tilforn allene paa de sydlige Fjælde er funden, maa den af os ansees som en stor Zirat paa de Islandste, og holdes værd paa det nyeste at bekiendtgjøres; Det er i den Henseende jeg til dens Figur *Tab. IV. No. XV.* har føyet følgende Beskrivelse:

Arenaria ciliata, foliis ovatis, ciliatis, acutis.

Radix tenuis, fibrosa, longa, descendens.

Caules plures, diffusi tetragoni, angulis inprimis scabri, ferruginei, digitales.

Rami

Rami axillares, alterni, cauli simillimi.

Fol. decussatim opposita, parva, obtusa, ovata cum acumine, carnosâ, rugosa, carinata, patentia, rarius apice reflexa, basi ciliata, connata, *inferius* vix $\frac{1}{4}$ l. $\frac{1}{2}$ parte digiti transversi; *superius* vero 2pla circiter distantia remota.

Flores subbini, terminales, ratione plantæ magni.

Perianth. Folia 5 ovata, acuta, carinata, striata, persistentia, basi gibba, margine membranacea.

Corolla. Petala 5 foliis calycinis, cum quibus alternant, majora, ovata, acuta, membranacea, persistentia, alba.

Stamina. Filamenta 10 circiter; alterna interiora; breviora; cuncta basi latescencia longitudine fere calycis. *Antheræ* subrotundæ, didymæ.

Pistill. Germen conicum, glabrum. *Styli* 3 longitudine Germinis, divaricati, reflexi. *Stigmata* obtusa.

Pericarpium uniloculare, apice 6 l. 8 rimis longitudinalibus dehiscens. *Receptaculum* columnare, fasciculum filamentorum emittens, quorum apicibus insident *Semina* plura, brunea, glabra, compressa, reniformia, in capitulum collecta.

§. 42.

Foruden disse opregnede voxe af Fiældurter *Cucubalus* acaulis i stor Mængde udi Island og *Cerastium* alpinum (a) tilligemed *Lychnis* alpina, saavel der som i Gronland. Fra dette sidste Sted haver jeg faaet nogle Exemplarer af en *Lychnis*, som i alle Maader kommer overeens med den Figur og Beskrivelse, som Hr. Linnæ har givet over sin *Lychnis* apetala, dette undtagen, at denne har en tydelig udvojet Corolla, og flere Stengler fra een og samme vedvarende Rod. Bladene ere smalle og lineagtige; Stammerne een Spand høye uden Greene, og endes enten med et eeneste Blomster, som den Lapste eller have i de øverste Axillis 2 kortstenglede Blomster som den Siberiske. Bladene paa disse ere bredere og Blomsterne meere udvojte end paa de første (b). Alle de Blomster, som jeg haver aabnet, ere Egetuller (hermaphroditi). Hvad jeg har seet paa denne Plante har kommet mig paa de Tanker, at den er *Lychnis* alpina, saxatilis alba calyce amplo

(a) Kraut als Mäuse-Dehrlein Mart. Spießb. p. 47. Tab. G. d.

(b) Begge Sorter findes i Hr. Professor Egedes Herbario.

amplo patulo D. Mich. (a), og at Hr. Linnæ har truffet paa usfuldkomne og ey noksom udvorte Exemplarer i Lapland, som have givet ham Anledning til at anføre denne nye Species under Navn af *Lychnis apetala*; hvis Blomster ligne for det øvrige saa meget den Varietæt af *Dioica*, som har tvetullede Blomster, at man kunde fristes til at troe Planten en stor Udartning af samme.

§. 43.

Derfom *Potentilla nivea Linnæi* ikke er den smukkeste af sit Slægt, saa fand vel ingen, som kiender den, nægte, at den er blant de smukkeste; da dens opreiste og greenede Stamme, lange opstaaende Bladstilk, fingrede og med en sneehvid Duun begroede Blade, samt mørkegule Blomster give den et prægtigt Udseende; Saavel Hr. Professor Egedes Herbarium, hvor den adskillige gange findes, som og de af Hr. Swertrup og øvrige Missionariis hvert Aar nedsendte end meere fuldkomne Exemplarer vise, at den i stor Mængde findes i Grønland; Hr. Linnæ, som har faaet sin fra Besterbothen i Lapland v. Fl. Svec. Edit. ult. No. 458, har anført Amman, som allerførst under Navn af *Fragaria sterilis, procumbens, foliis betonicæ instar serratis*; skal have beskrevet og aftegnet den, hvortil han i sine Spec. Plantarum, som tidligere ere udfomne, har lagt den i Galler. Goetting. 2. p. 108. anførte *potentilla Fol. ampliter crenatis subtus tomentosis*; men Planten har efter min Tanke været meget længere bekiendt, da den uden Tvivl er seet af Tournefort, som har givet den Navn af *Fragaria sterilis alpina angustifol.* El. Bot., og tilligemed Figuren meddeelt Hr. Magnol en Beskrivelse deraf, hvilken sidste har gjort begge bekiendt in Horto Regio Monspel. udgivet 1697. Dette er saa vist, at vores Plante meget bedre og lettere fand kiendes efter Tourneforts Figur hos Magnol, end efter Ammans paa sin Siberiske Plante. Martin har i hans Spitsbergiske Reisebeskrivelse leveret os en Tegning og kort Beskrivelse paa en *Fragaria* p. 48. Tab. H. lit. B. (b), som efter de grove og usfuldkomne Figureres Maade temmelig ligner vor Grønlandiske, og fand opvække des større og stærkere Formodning om at være den samme, som den er fra samme Sted, hvorfra endnu vores hvert Aar i Mængde nedsendes; den ligner og langt meere vores end *P. Norvagica*, hvortil den berømte Hr. Galler fører den i sin sidste

Udgave

(a) *Tilli hortus Pisanus* pag. 105. Tab. 41. fig. 2.

(b) Galler i Enumet. Stirp. Helvet. har anført den, dog med Tvivl, under *Por. Grandifl.* Linn. begge Species komme og hinanden saa nær, at man fand have Marsag at tvivle, om de virkelig ere forskellige.

Udgave af Fl. Helvet., og til hvilken jeg saa meget mindre tør hense den, som jeg hverken i Sr. Professor *Egedes* Herbario har seet samme, en heller har fundet den i nogen af de Samlinger, som mig fra Grønland ere tilfillede. En Bausfælighed møder alligevel i Henseende til Synonyma, nemlig at hverken *Tournefort*, *Magnol* eller *Martin* melde, at deres Plante er sneehvid og uldet under Bladene. Den sidste kand man let formode, at han kunde overgaaet den Omstændighed, men det lader sig ikke saavel tænke om de tvende andre, besynderlig den store *Tournefort*; Saa meget seer man imidlertid af Beskrivelsen, at Stænglen haver været lodden, hvoraf med temmelig Bished kand sluttes, at Bladene og have været det; endskjønt intet om dem er nævnet. Da hverken nogen fuldstændig Beskrivelse eller god Figur findes paa denne rare Bort, vil jeg bøde paa begge Mangler, og i den Henseende til Fig. Tab. VII. No. XXII. føye følgende Beskrivelse:

Potentilla nivea, foliis ternatis incisif subtus tomentosis. Caule ascendente Linn. Fl Sv. 458.

Fragaria sterilis, Alpina angustifolia *Tournefort*. El. Botan. p. 246. Inst. R. Herb. pag. 296. *Magnol*. Hort. Monsp. 80. cum fig.

Fragaria sterilis, procumbens fol. Betonicæ instar serratis *Amm.* Ruth. 109. Tab. 14. fig. 2.

Fragaria p. 48. Tab H. Lit. b. *Mart.* Spitsberg.

Potentilla fol. ampliter crenatis, subtus tomentosis. *Haller.* Gœtting. 2. p. 108.

Radix teres, perpendicularis, fibrosa.

Caules plures, ascendentes, teretes, parum compressi, lanati, subsimplices, nudiusculi, pedales, ferruginei.

Folia Radicalia, ternata, supra pilosa, infra densissimo tomento niveo obducta; foliolis sessilibus, cuneiformibus; Terminali majore, marginibus parallele dentatis, basi triangulari integerrima; Lateralibus oblique dentatis, exteriori margine profundius & inferius inciso. *Fol. Caulina* 3 aut 4, *Supremum* simplex ovatum sessile; cætera Radicalibus similia, inæqualiter distantia.

Petioli teretes, lanati. Radicales foliis 2plo vel 3plo longiores, basi aucti *stipulis* lanceolatis, acutis caulem nascentem vaginantibus; coloris ferruginei, striis purpureis. *Caulini* similes nisi quod sensim breviores & tandem nulli.

Flores in caule supremo *subterni*, *pedunculis* incurvis, longis, villosis, sæpe bracteis 2 parvis lanceolatis ad medium munitis, insistentes.

Perianthium monophyllum, hirsutum, tofidum; foliolis lanceolatis, hirtis, patentibus; alternis minoribus.

Corolla. Petala 5 lutea, obcordata, patentia, calyce majora, venis saturatioris coloris picta, ungvibus parvis Calyce affixa.

Stamina. Filamenta 20 circiter, capillaria, brevia, lutea, Calycis margini in orbem innata. Antheræ concolores, oblongæ, didymæ.

Pisill. Germina plurima, parva, hirta, in capitulum collecta. *Styli* teretes, divaricati, lutei. *Stigmata* obtusa, concava, marginata, spha-celata.

§. 44.

Af den forhen beskrevne Plante har jeg fundet mangfoldige Forandringer; jeg har seet den af adskillig Størrelse fra en toerhaands til en Fods Højde. Jeg har seet Stammen bredere og mindre Greenet, og saavel Blade, som Blomster af megen ulige Førlighed; Men frem for andre er mig en Plante forekommen, som uagtet de adskillige Merker, hvorved den viger fra denne, kommer den dog saa nær, at man vanskelig deraf kand gjøre en anden Art. Hr. Swertrup har af samme udsendt adskillige fuldkomne Exemplarer, da jeg alleneste finder et eeneste udi Hr. Professor Egedes Samling. Bladene ere 3 ligedan indskaarne. Bladstilkene af samme Længde; Bibladene (Stipulæ), næsten de samme; Calyx, Stamina, Pistilla, Stigmata ligeledes; Men Stengelen paa denne er gandske nedlagt, og reiser sig allene i Beyret ved Toppen, hvor den frembringer sine Blomster; Den forrige derimod bøyer Stilken allene lidet mod Jorden ved dens Rod, og er for Resten opreist; Stengeleien og Bladstilkene ere paa hiin meget uldne, smalle og næsten runde; Paa denne derimod mindre laadne, kiendelig bredere, og som et Bendel sammentrykte. Hines Blade ere paa den underste Side stærk laadne, saa at Nerverne ere gandske fiulte og bedækkede. Paa denne derimod ere de underste Blade mindre laadne, i det Nerverne overalt ere synlige, og de øverste Blade aflegge gandske deres sneehvide Uld, og vise sig paa begge Sider af een og samme Farve. Det betydeligste er Blomsterne, som i den første sidde paa lange Stilke; men paa denne falde noget større, og ere næsten 7 i Tallet, hvoraf det Mitterste slutter Stengelen, og 3 sidde paa begge Sider lidet under dette i Bladkrogene. Jeg vil overlade til de Herrer Uretkyndiges Dømmene, om de deraf ville gjøre en Varietæt,

Varietæt, eller nye Art. Da Forskiellen har forekommet mig saa betydelig, haver jeg givet den Navn af *Potentilla prostrata*, og deril føyet følgende Beskrivelse:

Potentilla prostrata, floribus in summitate glomeratis, caule prostrato, compresso, latefcente.

Caules decumbentes, compressi, latefcentes, subglabri, purpurei.

Folia ternia sinuato-dentata, margine reflexa, *supra* parum pilosa, *infra* tomento niveo brevissimo obducta, venis nudis purpureis; *superiora* subtus nuda, sine conspicua albedine.

Petoli plani, minus pilosi, *stipulis* paulo latioribus.

Flores 7 ut plurimum in apice caulis, quorum unicus terminalis, 3 utrinque conglomerati in foliorum axillis, lutei, paulo majores, quam in priori specie.

Til denne Klasse hører og *Dryas octopetala* (a), som er den almindeligste Art saavel i Island som Grønland, og findes ey sielden at have Blomsterbladene over det sædvanlige Tal forøget.

S. 45.

Udi *Polyandria Linn.* finder jeg tvende os tilsendte Planter, som, end skönt de ved første Ansæende synes at være klare, dog ved næyere Eftersyn have givet Anledning til Betragtninger og mange Tvivl; Den første er et *Papaver*, hvorpaa Bladene ere stærk løvede, og Stenglen sluttet med eet guult Blomster; da nu dette har alle Kiendetegn af *Pap. Nudicaule Linnæi*; da det desuden af tvende berømte Botanici, nemlig Hr. af Linnæ og vores Hr. Professor Øder derhen er ført, saa skulde det og synes, at jeg uden Betænkning kunde lade det derved forblive; hvilket jeg dog af heel rigtige Marsager ikke kand. Jeg har nemlig, da jeg var i Upsal, faaet et *Papaver* under Navn af *Nudicaule*, som jeg har Marsag at troe at være den rigtige Species; da det svarer temmelig til *Dillenii* Figur; Samme er meget forskiellig fra vores i Bladene, Stenglens Høyde og Laadenhed; men fornemmelig i Blomstret, som ved Torning har faaet en mørke- eller brun-guul (b) Farve med en stor sort Plet ved Grunden af Bladet; Da vores derimod, hvoraf jeg har faaet over 100 tørrede, alle

(a) Den findes temmelig vel aftegnet i Hr. Egedes Beskr. over Grønland.

(b) Mørkere end Blomstret af *P. Cambricum*.

blive bleg-grøn- eller hvid-gule med en blaa-agtig Plet ved Blomstergrunden, og ligne saaledes deri *Papaver Alpinum* meere end det Upsalste. Amman, som beskriver sit Siberiske Papaver, som jeg holder for det samme med vores, tvivler og meget paa, at hans er det samme med Dillenii, baade for Rodens Førlighed (som i vores er som lange trinde stødagtige Remmer) som og for Manglen af den Lugt ved Blomsteret, hvilken har givet Anledning til Dillenii Navn; Heller ikke er vores det samme med *Pap. Alpino*, endskjønt de tørrede Blomster meere ligne dennes, end *Pap. Nudicaulis* Blomster; thi Bladene i vores, hvor foranderlige de for Resten ere i Størrelse, Laadenhed, Lappernes Figur, Indskjering og Afstand, komme dog alle deri overeens, at en lang Bladstilk sluttet oven i ved et 7fliget Blad, (aldrig derover deelt) meget fieden allene 5fliget; De kunde derfor ingenlunde kaldes toftarede (bipinnata), ere og meget grovere og haar-rigere end paa *Pap. Alpino*, som jeg baade har seet blomstre i Hr. Professor Eranzes Have i Wien; og eyer desuden ved hans Godhed et meget suidstandigt Exemplar af, hvilket jeg med min Plante nye har sammenholdt, og fundet det ligesaa lidet at komme overeens med samme, som med hans og Segviers Tegninger. Da jeg nu saaledes har for mig 3 Arter af *Papaver*, som alle komme overeens i det at de ere eenblomstrede og barstammede; men stille sig for Resten saa meget fra hinanden, som Arter i Almindelighed pleye; Saa har jeg troet det sikkerst, hverken at forbinde vores med *P. Nudicauli* eller *Alpino*, men deraf giøre en nye Art under Navn af *Pap. radicato*, som faaer Sted imellem begge. Den vover ellers i Overflodighed paa vore Fielde. Hr. Professor Oeder har fundet den i Norge. Fra Island have alle de did reiste Botanister bragt den. Den findes i Hr. Professor Egedes Grønlandiske Herbario, og er sammesteds fra tillige med dens Afvigninger i Mængde nedsendt af Hr. Swerdrup (a), sa jeg formoder og, at den falder paa de Sveizeriske og Pyrenæiske Fielde, og er maaffee *Hall. Papav. 3 in enum. stirp. Helvet*, hvilket han haver holdt for *Alp. Linn.* I denne Species. Den Indsigelse, som han gjør imod de Figurer, som have forestillet den med alt for smalle og adspredte Blade. Den Beskrivelse over Bladet, at det er sammensat af smaae sammenhaabede eegagtige Stykker paa Enden af Bladstilk. Den Antegnning ved Pletten af Basis paa de tørrede Petala, hvilket altsammen stemmer overeens med vores Plante; har forarsaget mig denne Mistanke, hvilken, dersom den er grundet, hæver en

Mod.

(a) Den bliver vel og den hvide Valmue hvorom Martens taler i sin Spitsberg. Reise pag. 41. saaledes: "Mit Willen aber habe ich ausgelassen den weissen Mahu, davon wir viele Blumen auf unsere Hüte stecken etc. Die ganze Pflanze war nur einer Spannen lang."

Modsigelse imellem ham og Hr. Linnæ i Henseende til Blomsterets Farve (a).
 Artigt er det ellers, at denne Plante, som paa vores adskillige Fjelde i saa stor
 Mængde forekommer, ey endnu er funden paa de Lapke eller Svenske; i Hen-
 seende til Størrelse af Stengel og Blade er den meget forskiellig; da den falder
 fra en Fingers til en Spands Længde og derover, hvilket i Fig. XXIV.
 Tab. VIII. er forestillet, hvortil jeg vil legge følgende Beskrivelse:

Papaver radicum, radicibus longissimis carnosis. Foliis simplicibus ova-
 tis, pinnato-sinuatis, scapis unifloris, capsulisqve hispidis.

Radix cylindrica, crassa, ramosa, ramis longissimis loreis carnosis.

Scapi plures *digitales*, *palmares*, *spithamei*, suberecti, teretes, pilis ruffis
 patulis & subappressis hirsutissimi.

Folia ad radicem plura. *Infima* in squamas mutata, *cætera*, in perfectis
 pollicaria, circumscriptione ovata; pilis decumbentibus hirsutissima,
 sinuato-pinnatifida; Pinnis 3 communiter parium cum impari, ovatis
 vel ovato lanceolatis, acutis, superioribus imbricatis; inferiori pare
 longius remoto; ut plurimum integris, fæpe altero, rarius utroque
 latere incisus.

Petiolis plani, hirsutissimi, foliis longiores; basi dilatati, membranacei,
 continua supereqvitatione fociis superimpositi.

Flos terminalis unicus.

Perianthium, 2 phyllum, caducum; Foliis oblongis, concavis, hirsutis,
 nigricantibus, l. brunneis.

Corolla Petala 4 subrotunda, glabra, integerrima, decidua, striis venosis,
 lineæ ab apice distantia anastomosi junctis, insignita; in *exsiccatis* co-
 loris pallide flavi cum macula cærulescenti ad basin.

Stamina. *Filamenta* plura, plana, linearia, germiini breviora, lutea; at
 exsiccatione cærulescentia. *Antheræ* compressæ, oblongæ, utrinque
 emarginatæ, luteæ.

Pistill. *Germen* magnum, oblongum, pilis rigidis, erectis, muricatum.
Stylus O. *Stigma* peltatum, Radius 6 rarius 8 divaricatis, linearibus
 nigris, rarissime albis, l. albis cum margine atro.

S. 46.

(a) Hr. Zaller har i sin sidste Udgave af *Flora Helvetica* gjort denne min Formodning til
 Visshed; Dog gjør han endnu et Species af begge, og i steden for, at Beskrivelsen for
 meest passede paa vores *Papaver*, synes den nu meest at stemme overrens med *P. Alpino*.

§. 46.

Den anden Plante er en *Ranunculus*, som vøper paa vandagtige Steder, kryber med Stammen, og har dybtstredede Blade, som sidde paa lange Stilke, hvilke neden ved Grunden med en bred Stenglen omgivende Hinde ere formeerede; Blomsterstilkenne komme ud af Bladfrogene, ere gemeentlig kortere end Bladstilkenne, og bære paa Enden et lidet guult Blomster; Denne korte Beskrivelse synes at forestille en bekjendt og almindelig Urt, om hvilken ingen Tvivl burde have Sted, nemlig *Ranunculus aquaticus*, *hederaceus*, *luteus* *C. Bauh.* eller *hederaceus Linnei*, og dog alligevel drister jeg mig ey til samme at henføre min Plante. *C. Bauh.* Navn angiver Blomsteret at være guult. *J. Bauh.* Beskrivelse *Hist. plant.* p. 111. p. 782. siger det samme; Men begge disse anføre det efter *Dalechamp*, hvis *Ecco de i Henseende* til denne Plante allene synes at have været. De følgende Botanici, som jeg har seet, imodsig tilfammen *Dalechamp* og hans tvende Efterfølgere, og tillegge Blomsteret en hvid Farve. Saaledes anfører *Tournefort J. R. H. Tom. I. p. 286.* denne *Ranunculi* Navn af *C. Bauh.*; men setter i stedet for *Luteus*, *flore albo parvo*. *Vaillant*, som i sit *Botanicon Paris.* pag. 170. anfører *J. Bauh.* gjør samme Forandring. *Dillenius in flora Giss.* pag. 68. retter og *Bauh.* Navn saaledes: *Ranunculus aquaticus hederaceus albus (non luteus) C. Bauh.* *Morison* er af samme Tanker, som i sin *Histor. Plant Pars 2da.* pag. 441. 442. tvende gange erindrer, at *Corolla* er hvid, og tredje gang ved *Figuren §. 4. t. 29.* setter *albus*, male *flore luteo*. *Ravus in synopsi plant.* p. 249. nævner den *Ranunculus aquaticus hederaceus albus*. *Hr. Linnæ* anfører saavel in *horto Cliff.* som i *Species Plantar.* *Bauhins* Navn uden Rettelse; men da han tillige henviser til *Ravus* og *Morison*, maa man troe, at han er af samme Tanker, som de, i *Henseende* til Blomsterets Farve. Da nu saa mange fortreffelige og nøyagtige Botanici baade fra de Steder, hvor *Dalechamp* har samlet sin Plante, og andensteds hvor den i stor Mængde vøper, have eenstemmig rettet *Bauhinerne* i *Henseende* til Blomsterets Farve, saa synes deraf at flyde, at samme bestandig er hvidt, uden at være nogen Forandring underkast; Thi dersom saadan en Varietæt skulde gives, synes den at maatte være forekommet een eller anden af disse store Mænd, som fra saa adskillige Steder have anmeldet Planten, hvilke da ikke skulde have ladet det, som var til saa stor Undskydning for *Bauhinerne*, være uammerket. Hvortil kommer, at den gode *Dalechamp* maaskee ey ved Beskrivelsen har havt Blomsteret ved Haanden; Thi da han legger til at Farven er guul, som paa de andre *Ran.*, synes han at have anført det allene efter Slumring og Formodning.

Bed

Bed mit Ophold i Holland samlede jeg den, som under Navn af Hederaceo der er bekiendt, og den samme har jeg siden seet fra Holstein, hvor den i Mængde skal voxe, begge Exemplarer have 5 hvide og ved Enden spidsede Petala, meget mindre end paa *Ranunculo* fol. rotundo & capillaceo C. Bauh.; Og ere ikke allene i Henseende til Blomsterets Farve; Men og i andre Stykker forskiellige fra vores Jslandske Plante. Den første (a) er i alle Deele, Blomsteret allene undtagen, førere end den sidste. Den spreder sig stærkere og er meere greenet. Bladene (b) ere i Randen allene deelte, sædvanligt i 5, rarere i 3, brede Lobi; Paa vores ere Bladene Palmata eller grunddeelte, saaledes, at de sædvanligst ere skaarne i 3 rarere i 5 aflange eller eegagtige Stykker, som enten alle ere heele eller klostede i Enden, og det mitterste undertiden 3klostet. Efter *Vaill.* Beretning *Bot. Paris.* pag. 170. er Calyx sdeelt og Blomsterbladene, som ere tilspidsede ved Enden og udspreedte i en Stierne, 5; Paa vores har Hr. König bestandig fundet Calyx bestaaende af 3 Blade, og Corolla af ligesaa mange, som ere breede og rundede ved Enden. Stamina har *Vaillant* angivet for 10, Hr. Linnæ i *Horto Cliffort.* og siden i *Gener. Plantar.* Edit. ult. med meere Bished for 5. König (c) har talt paa vores Jslandske fra 6 til 9. Ellers kommer denne Jslandske, *hederaceus* C. B., og *Ranunculus* aqvaticus seu folio rotundo & capillaceo temmelig nær hinanden, og kand det vel være at den sidste eller en Varietæt deraf, af nogle *Botanicis* er holdet for *Hederaceus* C. B., hvilket jeg ikke tør love jo kand være hendet vores gode Peder Kylling, som anfører R. *hederaceus* i sit *Viridario* at voxe overflodig hos os i ferst Vand; Da saavel andre af vores Botanister, som jeg selv ikke har seet denne, men vel *Ranunc.* folio rotundo & capillaceo at fylde vores Bække. Til vores Jslandske *Ranunculus*, som jeg for ovenansførte Aarsager holder for en nye Species, meener jeg, som et sikkert Synonymum at kunde henføre *Ranuncul.* 3 *Mart. Spitsberg.* (d) p. 44. Tab. G. lit. E; da den korte Beskrivelse som han giver

(a) De Figurer, som jeg haver seet over denne Plante hos Dalech., J. Bauh. og Morizon, ere ey alt for lignende, og synes udtegnede efter hinanden.

(b) Have efter J. Bauh. Jagttagelse en sort Plet ved Grunden. See Hr. Professor Oders Figur Fasc. VI. Tab. CCCXXI.

(c) Hr. König har først samlet den i Jsland; men siden har jeg ved Hr. Brasen faaet adskillige Exemplarer fra Gronland; den synes at være *Cranzes* *Ranunculus* aqvaticus p. 83. Grønland. Bestr.

(d) Helt nu da jeg har faaet den fra Gronland.

giver over sin, stemmer ey ilde med vores, og det endog i Henseende til Blomssteret, som han siger skal have 6 eller 7 Blade, hvilket er saa, naar man regner *Fol. calycina* med, som han for Fjærens skyld har gjort. Figuren, i hvorvel den, som de andre, er grov og meget manglende, ligner dog meget, og ingen Skionnere vil nægte os, at den jo meget bedre passer paa vores end paa *Ranunc. II. in Enumeration stirp. Helvet. (a)*, hvortil den af Zaller er bleven henført. For ydermere at bekiendtgjøre denne rare *Ranunculus*, har jeg ladet den aftegne, og vil nu slutte min Afhandling for denne gang med at anføre over samme en kort Beskrivelse.

Ranunculus hyperboreus, foliis profunde 3lobis, lobis oblongis divaricatis, caule filiformi repente.

Ranunculus 3 Mart. Spitsberg pag. 44. Tab. G. Lit. e. Flor. Danic. Tab. CCCXXXI.

Caulis filiformis, debilis, compressus, glaber, repens, ramos similes ex axillis foliorum emittens.

Fol. alterna, glabra, pollicari & sesquipollicari spatio remota; profunde 3-, interdum & hoc in inferiori parte 5loba; Lobis oblongis l. obovatis, ut plurimum integris, rarius apice 2-vel 3 fidis, inhærentia petiolis longissimis, flaccidis, membranaceis, basi cylindracea dilatata caulem vaginantibus.

Flores ex axillis foliorum solitarii, pedunculis planis, flaccidis, membranaceis affixi.

Perianthium. folia 3, subrotunda, lutea, parva, decidua.

Corolla Petala 3, obovata, calyce longiora, patentia, lutea.

Nectarium. squama parva ad unguis petalorum.

Stamina. Filamenta 6 ad 9 corolla breviora, Antheræ oblongæ, luteæ didymæ.

Pisill. Germina plura in capitulum collecta. Styli O. Stigmata reflexa.

Semina plurima subrotunda in capitulum oblongum collecta.

(a) No. 1167. i sidste Udgave.

Forflaring over Kobberne.

I. Table.

Fig. I. *Königa capitata* (A) Stenglen med sine Greene. (b) Bladene. De underste modsatte; De øvrige paa Stenglen veylende; De øverste i en Krants omsluttende Blomsteret. (c) Blomsterne samlede i et lidet Hoved.

B. Planten med sine Greene, (b) som ved A, (c) ligeledes, (c*) Hylsterbladene deelt til Grunden i 3 Fliige. (d) Stamina, (f) Germen, (e) Stigmata.

Fig. II. *Gentiana involucrata* (a) Roden med Bladene, (A) Stenglen, (b) de store Blade, (c) Greenene, (d) Hovederne med Blomster, (e) Bladene, som indslutte Blomsterne, (f) Blomsterbundtet (fasciculus florum), (g) Hylsterbladene nedlagde (folia calycis reflexa), (h) Blomsterbladet (corolla) aabnet, (i) Støvsfenglerne (stamina), (k) Frugtknoppen (Germen), (l) Rørknappe (Stigmata).

En Afveppling af forrige. B. Stenglen, a, c, d, som i forrige Figur.

Fig. III. *Gentiana detonsa* (a) Planten med Stengel, Greene og Blade, (b) Hylsteret, (c) Blomsteret, (d) Lapperne af Blomsteret, (f) Tænderne, (e) Støvsfenglerne, (g) Frugtknoppen, (h) Rørene med deres Knappe.

Fig. IV. *Svertia sulcata* (a) Stenglen og Greenene, (b*) de underste Blade, (b) de andre Blade, (c) Blomsterne, (d) Hylsterbladene, (e) Blomsterbladets Fliige, (f) Støvsfenglerne, (g) Haarbuskene, (h) Frugtknoppen med Sauren midt paa, og Rørene med deres Knappe.

II. Table.

Fig. V. *Gentiana nivalis* (a) Bladene, (b) Greenene, (c) Blomsterne, (d) Hylsteret nedlagt, (e) Blomsterbladet aabnet, (g) Fliigene eller Lapperne (lacinia), (f) Tænderne ved Grunden imellem Fliigene, (i) Frugtknoppen, (k) Rørknappe.

Fig. VI. *Gentiana Tenella*. (a) Stenglen og Hovedgreenene, (b) de mindre Greene, (c) Bladene, (d) Blomsterstilkene, (e) Blomsteret, (f) Hylsteret nedlagt, (g) Blomsterbladet aabnet, (h) Lapperne, (i) Haarene, (k) Frugtknoppen, (l) Støvstenglene.

Fig. VII. *Juncus biglumis*. A. et mindre Exemplar, (a) Bladene, (b) Stilken, (c) det mindre, (d) det større Indsvøbningss (involucrum) Blad, (e) Blomsterne.

B. Et større a, b, c, d, e, som A.

Fig. VIII. *Juncus triglumis*. (a) Roden med Bladene, (b) Stenglerne, (d) Indsvøbningss-Bladene, (e) Blomsterne.

Fig. IX. *Saxifraga Cotyledon*. (a) Rodbladene, (b) Stilken beklædt med Blade, (c) Blomsterne.

III. Table.

Fig. X. *Saxifraga punctata*. (a) De fuldkomne Blade, (a*) de spæde og ufuldkomne, (b) Stenglen, (c) de øverste Blade, (d) Blomsterne, (e) Blomsterbladene, (f) de lange og (g) de korte Støvstengler, (h) Frugtknoppen, (i) Rørene.

Fig. XI. *Stellaria biflora*. (a) Røderne, (b) de underste Blade, (c*) de øverste, (d) Stenglerne, (e) Hylsteret, (f) Blomsteret, (g) Støvstenglene, (h) Frugtknoppen, (i) Rørene.

Fig. XII. *Stellaria Cerastoides*. (a) Stammen med Greene, (b) Bladene, (c) Blomsterstilkene, (d) Hylsteret, (f) Blomsterbladene, (g) Støvstenglene, hverandret kortere, (h) Frugtknoppen, (i) Rørene.

Fig. XIII. *Saxifraga rivularis*. (a) Roden, (b) de flig-deelte Blade, (c) de heele Blade, (d) Blomsterstilkene, (e) Hylsterets Bladflige, (f) Blomsterbladene forstørrede, (g) Støvstenglene ligeledes og (h) Frugtknoppene med (i) Rørene og Knappene. Denne Plante er uden Tvivl først funden af Martens i Grønland, og holdet urettelig for en *Ranunculus*, see p. 44. Tab. H. lit. C. ? Martens Spitsb. Reise.

IV. Table.

IV. Table.

Fig. XIV. *Stellaria humifusa*. (a) Roderne, (b) Stammerne og Greenene, (c) Bladene, (d) Hylsteret, (e) Blomsterbladene, (f) Støvstænglene, (g) Frugtknoppen, (i) Rorene.

Fig. XV. *Arenaria ciliata*. (a) Roderne, (b) Stenglen, (c) Bladene, (d) Blomsterne.

Fig. XVI. *Ranunculus hyperboreus*. (a) Roderne, (b) Stenglen, (c) Bladestilkene neden til udiildede i en Hinde, som omgiver Stenglen, (d) Blade med deelte, og (e) med heele Lapper, (f) Blomsteret, (g) Hovedet med Frugt.

V. Table.

Fig. XVII. *Andromeda cærulea*. (a) Stammen, (b) Greenene med Mærker af de affaldne Blade, (c) Bladene, (d) Blomsterstilkene, (e) Blomsterne, (f) Hylsteret, (g) Blomsterbladet, (h) Lapperne paa Blomsterbladet, (i) Støvstænglerne, (i*) Støvgiemmerne (antheræ), (k) Frugtknoppen, (l) Roret, (m) Rorknoppen, (n) Frøehuset.

Fig. XVIII. *Andromeda Tetraquetra*. (a) Stammen, (b) Greenene bedækte med Blade, (c) Blomsterstilkene, (d) Blomsterne, (e) Hylsteret, (e*) Blomsterets inderste Deel i naturlig Størrelse, (f) Blomsterbladet oventil deelt i 5 eegagtige Lapper (g), f* og g* samme forstørrede, (h) Støvstænglerne forstørrede, (i) Støvgiemmerne ligesaa, og (k) Hornene, og (l) Frugtknoppen staaende paa den ringdannede Samleplads (receptaculum) med (m) Roret, og (n) Knappen, (o) Frøehuset i naturlig Størrelse.

VI. Table.

Fig. XIX. *Campanula Uniflora*. (a) Hovedroden, (b) Greenene, (c) Begyndelsen af Stænglerne, beklædte med Skæl, hvorimellem krusede Haartreeder fremkomme, (e) Stænglerne af forskellig Størrelse, (d) underste Blade, (d*) øverste Blade, (e) Blomsterne.

Fig. XX. *Diapensia Lapponica*. (a) Roden, (b) Bladene bedækkende Stammer og Greene, (c) Stilke, (d) de øverste Blade, (e) Blomsterne, (f) Hylsterbladene, (g) Blomsterbladet, (h) dets Lapper, (i) Støvstenglerne, (k) Støvgiemmerne, (l) Frugtknoppen, (m) Røret, (n) Knappen.

Fig. XXI. *Saxifraga tricuspidata*. (a) Stengelen strax oven for Roden bedækket med Blade til Skæl forvandlede, (b) Bladene strax oven for disse, (b*) Stilkebladene, (c) Stenglene selv, (d) Hylsteret, (e) Blomsteret, (f) et Blomsterblad med sine 3 Aarer, (g) Støvstenglerne, (h) Frugtknoppen, (i) Rørene med deres Knappe.

VII. Table.

Fig. XXII. *Potentilla nivea*. (a) Roden og de nederste Skæl, (b) Stammerne, (c) Bladstilke, (d) Bladene, (e) et siddende Blad midt paa Stenglen, (f) de øverste Blade, (g) Hylsteret, (h) Blomsterets Blade.

VIII. Table.

Fig. XXIII. *Epilobium Corymbosum*. (a) Trevise og Skæl ved Roden, (b) Stammen, (c) Bladene, (d) de udskydende Greene, (e) Blomsterstilke, (f) Frugtknoppen, (g) Hylsterbladene, (h) Blomsterbladene.

Fig. XXIV. *Papaver radicum*. (a) Roden, (b) Stammerne, (c) Bladstilke, (d) Bladene, (e) Hylsteret, (f) Blomsteret, (g) en Støvstengel med Støvgiemmet (h), (i) Frugtknoppen, (k) Rørknappen.

Anhang.

Lit. A.

Til D. Anders Lemvig og D. Thomas Funke, M. Joen
Jacobsens Residence anrørende.

C. 4tus.

Vor Gunst tifforn, vider, at efterfom Vi er kommen udi Forfaring, hvorledes Vores fiere Farfader, Konning Christian den Tredie, Dannemarkes, Norges x. Konning, Salig og Høyløvlig Ihukommelse, naadigst skal have funderet til alle tre Kirker her sammesteds, et Støkke Jord liggende imod Skidenstrædet, udi Længden CCXX. Fodder, i Bredden CX. Fodder, med saadanne Forord, at derpaa skal bygges trende Baaninger til Præste-Enker. Da efterdi Kirkerne endnu ikke skal have begyndt nogen Bygning paa fornævnte Plads, det og skal være Kirkerne fast mere til Besværing, samme Plads at lade bebygge og ved Magt holde, end at give enhver Enke aarligen til Huus- Leie Tolv Rdlr., efterfom nu skal være brugeligt; Vi og formerke, at her sammesteds skal være Mangel for en Residence til en Physicum Professore; Bede Vi eder og ville, at I med det forderligste lader opbygge og forfærdige en Residence, som er begyndt hos det nye Collegii Huus her sammesteds, udaf hvis Penge, som er collegeret til fornævnte Collegii-Huuses Bygnings Behov, og I udi Behold haver, og siden dertil lader indlukke fornævnte Støkke Jord for en Have og Agerrum til fornævnte Residences Behov, Saa at Os Elskelig Hederlig og Bellærd Mand M. Joen Jacobsen, som til samme Profes er tilforordnet, derudi kand have sin gode og beqvem Børelse. Der. x.

Hafniæ den 30 Julii Anno 1600.

Lit.

Lit. B.

Udskrift af Academiets Actis, meddeelt af Hans Høyrærværdighed
 Hr. Doct. og Prof. Holm, nu værende Rector.

Da den nye Residens byggedes Anno 1600, begjærede Rector Andreas Christianus den 12 Julii i Consistorio, "at maatte bekomme den nye Residence, "som nu byggedes udi Studii-Gaarden. Saa vilde han i Fremtiden plante der en "hortum Medicum. Episcopus facile consensit. Resenius der kunde nogen "anden have i at sige. Blev optaget til videre Deliberation." Næste 16 Julii anni ejusdem sc. 1600. mødte Præsten ved H. Geistes Kirke M. Jonas Jacobi, som var kaldet til Professor-Embedet, og gjorde sin Ed ic. hvorpaa følger: "Rector adhuc petiit sibi concedi novam Residentiam in area studii, quam "statim significavit M. Jonas sibi deputatam & concessam esse a Regia Majestate & Cancellario. Næste 6 Aug. n. 5, Rector indicavit Voluntatem Cancellarii esse, ut habitatio M. Jonæ intra diem Michaelis perficiatur.

Lit. C.

Kongelig Skøde og Gave-Brev paa den Academiske
 Haves Plads.

Vi Christian den Tierde med Guds Naade, Dannemarks, Norgis ic. Kongning. Giorre alle vitterligt, at efter som for nogle og 60 Aar siden er givet og fonderet til alle 3 Kirker her udi vor Riobstæd Kiøbenhavn, et Stykke Jord beliggendes mod Skidenstrædet, dog derpaa skulle bygges 3 Baaninger til Præste-Enker, naar nogen Sogne-Præst der sammestæds døde og afgang, og Vi forfare at ikke endnu til des skal være ført nogen Bygning paa samme Plads; Men enhver Præste-Enke, at have havt aartligen af Kirkens Indkomst-Pendinge

Vendinge til Huuſtele; Og efterdi fornævnte Plads udi ſaa lang en Tid har
 ver lagt øde, og ikke derpaa er ſaaet nogen Bygning; Saa og efterdi Univer-
 ſitet der udi fornævnte vor Kiøbſted Kiøbenhavn er med en nye Reſidens ble-
 vet forbedret; Thi have Vi naadigſt undt, ſiøt og givet, og nu med dette
 Bort aabne Brev unde, ſiøde og give formeldte Plads til Univerſitetet der
 ſammesteds, ſaa det altid herefter ſkal ligge og bruges til en Have til formeldte
 Reſidence, hvorudi kand ympis og plantis ſynderlige Simplicia, og ſkal den
 Profeſſor, ſom i formeldte Reſidenze bliver boendes, dermed have Opſeende.

Thi forpligte Vi Os, Vore Efterkommere, Konger i Danmark og Ero-
 nen, at fri-hiømlø og fuldkommeligent tilſtaaer formeldte Vor Univerſitet for-
 meldte Plads udi ſin Længde og Brede, ſom den nu forefunden er, for høer
 Mandſ Tiltaale ſom derpaa kand tale med rette, udi nogen Maade. Givet paa Bort
 Slot. Anderskow den 2 Auguſti Anno 1600.

Under Bort Signet.

CHRISTIAN.

Lit. D.

Doct. Otte Sperling, at være Medicus udi Børnehuſet
 og Botanicus udi Haven ved Kiøbenhavn.

C. 4tus.

G. A. W. at Vi naadigſt have contraheret, og nu med dette Bort aabne
 Brev contraherer med Os Elſkelig Doct. Otte Sperling forordnet Medico
 udi Børnehuſet udi Vor Kiøbſted Kiøbenhavn, at ſkal ſelv herefter have gode,
 dngtige og uſtraffelige Medicamenter, ſom kand fornøden giøres til Børnenes
 Curæ ſammesteds, ſaavelſom god Salve, ſom den forordnede Badſtier udi
 fornævnte Børnehuus til Plaster ſkal bruge, hvorfore Vi aarligen naadigſt
 haver tilſagt hannem 1000 Rdlr., ſom hannem aarlig af Vores Rentekammer
 til gode Rede ſkal erlegges, og ſkal ſamme Contract begynde og angaae Philippi
 Jacobi Dag ſiødt ſalden, og ſiden aarlig continueres imeden og al den Stund
 ſamme Vores Contract ved Magt ſtaaer, derforuden have Vi naadigſt beſtilt
 hannem at ſkal være Vores Botanicus, og have flittig Indſeende med Haven ved
 vor Kiøbſted Kiøbenhavn, og tilholde Urtegaardsmanden, at han ſig beſittet, at have

R n n

alle

alle de Simplicia, som groer dog i Bore Lande, hvorforre Vi hannem have aarligen tilsagt 200 Rdlr. in Sp., hvilken Befolding og skal angaae fra Philippi Jacobi Dag sidst forleden, og siden aarligen continuere, saa længe han samme Bestilling forestaaer; Sammeledes er hannem aarligen tilsagt 200 Rdlr. for at være Medicus udi fornævnte Børnehuus, hvilke fornævnte 200 Rdlr. skal angaae fra den Tid han udi samme Bestillinger indtræder, og siden aarligen fort, indtil saa længe Vi anderledes derom tiffigendes vorder; Thi bede Vi og byde Bore Rentemestere ic. Glükstad den 7 Junii Anno 1638.

Lit. E.

Otto Kragh, Doct. Jacob Fabricius, Doct. Oluf Worm og Doct. Niels Foss singe Brev D. Otto Sperling angaaende.

C. 4tus.

W. S. G. E. Vi bede Eder og ville, at Jerfare, hvorledes Doct. Otto Sperling sig i sin Tieneste medens han paa Børnehuuset bestilt var, forholdet haver, og skulle Otto Kragh give agt paa forbemeldre D. Sperlings Actioner og Opvartning, og Doctores paa hans Cuur og Medicamenter. 1.) Om D. Sperling haver haft den Omsorg for Børnene i Børnehuuset, som hannem hans Bestilling tilholder. 2.) Hvad for Medicamenter han haver brugt til dem, som ere saa meget udslagne, al den Stund sligt med Smorren intet kand see, som han altiid brugt haver. 3.) Om han med Bad og Smørrelse haver været slittig ved dem, som ere lamme i Hænder og Fødder. 4.) Medicamenterne skal besees, som han haver brugt, om derudi er den Undersee brugt, efter Sygdommens Undersee, om hvilken Leilighed Badkeren i Børnehuuset skal adspørges ved hans Eed, han Os svoret haver. 5.) Det Folk, som vare i Børnens Sygehuus, skal adspørges hvor tit de haver seet fornævnte D. Sperling der. 6.) Johan i Bores Have skal ved sin Eed sige, hoor tit han haver seet ofsbemeldre D. Sperling forgangen Sommer i Haven, og hvad han der udrettet haver. 7.) Naar I nu have fornummet, hvad for Medicamenter til Børnene er brugt, da skal deres Bærd settes op, paa det man kand erfare, hoor nær han er gangen den Summa af 1000 Rdlr., som han for Medicamenter bekommer til Børnene om Aaret. Hafn. den 30 Novembr. Anno 1644.

Lit. F.

Doct. Thomas Finke, Doct. Simon Pauli, Doct. Christen
Stougaard, Doct. Christian Fabricius finge Brev
Doct. Otto Sperling anlangende.

C. 4tus.

W. S. G. E. Efter som Vi naadigst til Sinds ere, at lade censurere D. Otto Sperlings Cuur, som han udi Bornehuuset, den Stund han der at opvarte naadigst af Os var befalet, brugt haver; Saa og, at lade taxere hans Medicamenter, til at erfare, hvor nær de gaaer 1000 Specie Rdr., som Vi hannem naadigst derfor aarligen lod give, og Vi allerede naadigst haver anbefalet Os Etskelig, Hederlige og Høylærde Doct. Jacobo Fabricio, vores Liv-Medico, saa og Doct. Oluf Worm, Professor her udi Universitetet, og Doct. Niels Soss, Med. udi Bort Land Skaane, samme Censur og Taxt at giøre. Da bede Vi eder og naadigst ville, at I retter eders Venlighed efter, samme Censur og Taxt med dennem at overvære, og alle Ting saaledes herudinden at forrette, som I det agter at forsvare og være bekiendt. Fred. den 31 Octobr. Anno 1644.

Lit. G.

Otto Kragh fik Brev at tiltale Doct. Otto Sperling.

C. 4tus.

G. A. W. Efter som Vi naadigst erfarer, Doct. Otto Sperling ikke Categorice at ville svare til hvis du med tilforordnede Doctoribus Medicinæ, Os Etskelig, Hederlig og Høylærde D. Jacobo Fabricio, D. Thoma Finkio, D. Nicolao Fossio og D. Christiano Fabricio, om hans Forhold, Cuur og Medicamenter, i Bornehuuset, hos hannem at skulle forfare, naadigst af Os var anbefalet, forevendendes: unueligt at være, herom at giøre nogen Underretning, efterdi han ikke med Os nogen Contract havde sluttet, om Regnskab at holde, og mere, som hans overleverede Erklæring videre omformelder, og Vi nu naadigst anbefalet fornævnte Doctoribus Medicinæ og andre, med forderligst derom at skulle kiende og domme, om saadant hannem unueligt, det Vi dog ikke formode, og om han ikke, hvis anbefalet var, endnu kand og bør med forderligst at efterkomme; Anseende, han udi mange Aar saa stor Besolding haver oppebaaret, og dog

lidet eller intet til Børnenes Beste, efter deres egen og andres Klage og Beretning, gjort og udrettet; Thi bede Vi dig og naadigst befaler, saa og hermed Fuldmagt giver, at du reitter din Veilighed efter fornævnte Doct. Otto Sperling for fornævnte Doctoribus Medicinæ, som herudinden at domme og kiende ere anbefalede, paa Bore Begne at tiltale og Dom over hannem hænde, om han ikke fornævnte Bores naadigste Billie bør med forderligst at efterkomme, og hans Cuur og Medicamenter, han i Børnehuuset brugt haver, at specificere og kundgiøre, eller og tilbørligen derfor at stande til rette. Frederichsborg den 8. Januarii 1645.

Lit. H.

Til Cammer-Colleg. om en Lammeskinds Riortel og en Bibel til Doct. Otto Sperling.

C. 5tus.

W. S. G. E. Bider, at Vi allernaadigst have bevilget, Doct. Otto Sperling en Lammeskinds Riortel, og en Bibel at maa bekomme. Dermed x. Hafn. den 12 Novembr. 1673.

* * *

Seyl af Betydenhed at rette i denne Afshandling.

- Side 395. Lin. 23. taalige læs taalelige
 " 397. Not. Lin. 2. Medicin læs Medici
 " 398. Not. Lin. 3. den læs dem
 " " 7 bulbas læs bulbos
 " 400. Lin. 23. sine læs sin
 " 401. Lin. 14. Men læs Mens
 " " Not. Lin. 5. operum læs operam
 " 404. Lin. 4. Ind læs Faden
 " 405. Lin. 15. Pascholans læs Pascholans. Ligesaa Not. Lin. 13.
 " Not. Lin. 12. Galleni læs Galeni. Lin. 13. pag. 296 læs 297
 " 407. Lin. 18. Semina-Radices læs Semina, Radices.
 " 408. Lin. 8. tn læs en
 " " Not. Lin. 5. 1660 læs 1600
 " 409. Not. Lin. 2. Petri læs Petrus
 " 411. Lin. 15. Dr. Otto læs Cabinets-Secretairen Otto
 " " Not. Lin. 4. huibis læs bulbis
 " " 6. Viridari læs Viridaria
 " 422. Lin. 15. 200 Planter læs 1200 Planter
 " 432. Lin. 15. et væsentlig læs eet væsentlig
 " 446. Lin. 6. heelt og fort læs heel og soer
 " " 31. axi læs axe
 " 455. Lin. 26. germuni læs germine.

Tab. 1.

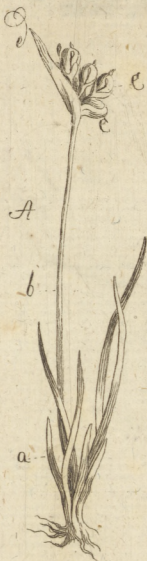

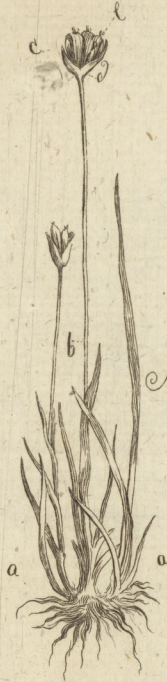
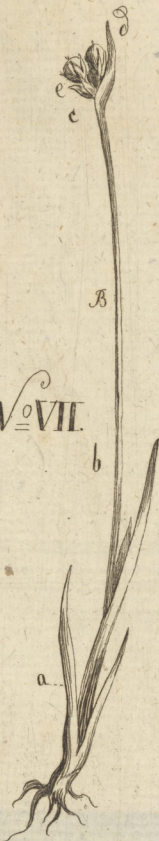
N^o V

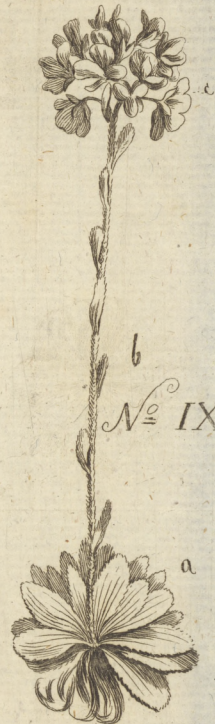
N° VI

N° VII

N° VIII

N° IX

K.

N°. XII.

N^o. X.

N°. XI.

N°. XIII.

Tab. III.

R.

P.

N° XIV.

N° XVI.

N° XV.

Tab. V.

N° XVII.

N° XVIII.

n.

N°. XXI.

N°. XIX.

N°. XX.

Tab. VI.

R.

N° XXII

Tab. VII

R

No. XXN.

No. XXIII.